

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Кафедра мовної підготовки іноземних громадян

Ministry of Education and Science of Ukraine
Sumy State University
Department of Language Training of Foreign Citizens

МАТЕРІАЛИ

**IV Всеукраїнської науково-практичної студентської
онлайн-конференції
«Наукова спільнота студентів XXI століття»
7–8 квітня 2021 року**

**IV All-Ukrainian Scientific-Practical Student Online
Conference
«Scientific Community of Students of the 21st Century»
April 7–8, 2021**

Суми
Сумський державний університет
2021

УДК 069.015:027.7:378.4(477.74)+069.12+93:37

Н74

Редакційна колегія:

Л. В. Біденко, кандидат педагогічних наук, доцент;
О. М. Волкова, кандидат філологічних наук, доцент;
М. С. Казанджиєва, кандидат педагогічних наук, доцент;
А. В. Шевцова, кандидат філологічних наук, доцент;
В. А. Завгородній, старший викладач;
О. П. Коньок, старший викладач

Наукова спільнота студентів ХХІ століття : матеріали ІV
Н74 Всеукраїнської науково-практичної студентської онлайн-
конференції /упоряд. Л. В. Біденко. – Суми : Сумський
державний університет, 2021. – 188 с.

Матеріали містять тексти доповідей учасників ІV Всеукраїнської науково-практичної студентської онлайн-конференції «Наукова спільнота студентів ХХІ століття». Досліджуються проблеми впровадження інноваційних методів навчання української (російської) мови як іноземної, формування мовної особистості в новому полікультурному просторі (проблеми адаптації, діалог культур, формування поліетнічної толерантності), застосування нових технологій у процесі викладання загальноосвітніх дисциплін на підготовчому відділенні для іноземних студентів.

УДК 069.015:027.7:378.4(477.74)+069.12+93:37

© Колектив авторів, 2021
© Сумський державний університет,
2021

СЕКЦІЯ 1
СУЧАСНА МОЛОДЬ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА :
НОВІ МОЖЛИВОСТІ, НОВІ ПРОБЛЕМИ

Кунградбаєв Кайрат Азамат Улі,
студент гр. МЦМ-019
Біденко Л. В.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ
РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Постановка проблеми. Інформатизація навчального процесу під час вивчення української мови іноземними громадянами залишається пріоритетним напрямом у сфері лінгвістичного навчання. Відповідно до цього відбуваються значні зміни в організації форм навчання, способах подачі та структуруванні матеріалу, форм контролю і взаємодії викладача і студента.

Для створення якісного сучасного методичного забезпечення навчання української мови як іноземної необхідне подальше дослідження дидактичних можливостей сучасних електронних навчальних ресурсів, структури і змісту курсів дистанційного та змішаного навчання.

Аналіз досліджень. Класична методична наука розглядає навчальні електронні навчальні ресурси і як самостійний метод навчання, і як цілісну систему наукової організації навчального процесу, і як нову педагогічну систему, що активно впроваджується в поступово заміщує традиційне навчання. Ми поділяємо думку лінгводидактів і теж вважаємо, що навчальні методичні інтернет-технології можливо органічно інтегрувати в інші методи, що робить їх більш ефективними.

Аналіз наукової та дидактичної літератури показує, що зараз також є актуальним вивчення психолого-педагогічних аспектів використання електронних ресурсів (М. І. Желдак, І. В. Роберт); дослідження фундаментальних основ теорії педагогічної системи та інноваційних процесів (О. І. Богданов, В. І. Загвязинський, М. І. Махмутов і ін.). Застосуванню інтернет-технологій у процесі навчання мови іноземними громадянами присвячено роботи О. М. Горошкиної, Н. О. Гуляєвої, Г. І. Пашкової, М. М. Починкової, О. М. Семеног, Л. И. Синельникової, С. С. Флорова та ін.

У зв'язку з цим вважаємо важливим і доцільним вирішення задач щодо осмислення, створення і включення у навчальний процес нових засобів, а саме різноманітних електронних ресурсів, та шляхом аналізу набутої інформації

удосконалення методичної теорії, яка буде застосована відповідно до нових умов навчання, що стрімко змінюються.

Мета статті – описати досвід застосування і можливості електронних ресурсів у процесі навчання української мови як іноземної на початковому етапі студентів нефілологічних спеціальностей.

Вклад основного матеріалу. У сучасній методиці виокремлюються дві педагогічні моделі побудови електронних освітніх ресурсів: модель навчального посібника і модель навчального заняття. В побудові першої моделі використовується метафора навчального посібника – підручник, посібник, збірник вправ, тоді як друга модель передбачає лекцію, практичне заняття і т. п. з елементами електронних ресурсів (так звана модель змішаного навчання) або з повним використанням електронних ресурсів (дистанційна форма навчання).

На початковому етапі навчання, коли студенти лише починають вивчати мову і потребують візуального контакту з викладачем, ми лише фрагментарно застосовуємо аудіо- та відеофайли, електронні енциклопедії, тестові завдання, що розміщені на різних мультимедійних платформах університету. Залучення ж до самостійного опанування мовного матеріалу без викладача за допомогою дистанційних курсів чи on-line уроків

на початковому етапі, як свідчить багаторічна практика, є мало ефективним.

У цій статті презентуються лише деякі навчальні електронні ресурси. Вони пройшли апробацію та дали позитивні результати і є ефективними.

Презентація в Power Point. На наш погляд, презентації з лінгводидактичною метою корисні на будь-якому етапі навчання вивчення іноземної мови, але саме для початківців вони зарекомендували себе дуже добре. Зазначимо, що презентація – це не тільки продуктивний засіб візуалізації, але й новий тип навчального тексту, який широко використовується в педагогічних технологіях. З презентації ми починаємо лише на 3-4 тижні навчання, коли відпрацьовані перші базові лексико-граматичні теми «Знайомство», «Моя сім'я», «Мій друг», «Погода». На цей час лексичний запас студентів мінімальний. Тому викладачеві необхідно якомога частіше максимально візуалізувати лексику уроку, що дозволяє швидше її засвоювати. Спочатку студенти працюють з презентаціями, які створює викладач. Ці презентації містять елементи різноманітних лексико-граматичних завдань (див. рис. 1).

Рис.1. слайд «Пори року»

У подальшому ми пропонуємо студентам створювати презентації під керівництвом викладача, а потім і самостійно. Обов'язковим є обговорення у групі, чия ж презентація є кращою. Дуже ефективними є презентації під час уведення країнознавчої інформації. Це, наприклад, малюнки з краєвидами України, історичними пам'ятками, фото видатних вітчизняних діячів, портрети історичних постатей тощо (див. рис. 2).

Рис. 2. «Вищі навчальні заклади Сумщини»

Це дозволяє ще раз закріпити форми важливих дієслів спілкування, наприклад, «читати», «писати», «говорити», «відповідати», «запитувати», «розмовляти» та запам'ятовувати такі дієслова, як «створювати», «копіювати», «зберігати» «запам'ятовувати», «надсилати», «видаляти» тощо.

Електронна пошта (e-mail) є одним із методів обміну електронними повідомленнями між автором і одним або кількома одержувачами.

У методиці викладання української мови як іноземної існує низка наукових праць, у яких учені доводять доцільність

використання електронної пошти у процесі вивчення іншомовної письмової комунікації. Проте у сучасних дидактичних матеріалах не представлені завдання, які можна виконувати за допомогою e-mail. Застосування можливостей електронної пошти щодо створення власних монологічних висловлювань має позитивні результати. Ми поділяємо точку зору методистів, які зазначають, що ефективність та доцільність застосування електронної пошти залежить від таких чинників: 1) мають застосовуватися матеріали, які відображають важливі, соціальнозначущі теми, представляють інтерес для обговорення в конкретній групі; 2) у процесі навчання використовуються завдання, спрямовані на порівняння, зіставлення, аналіз і культурну рефлексію; 3) у студентів має бути позитивне ставлення до представника контакту; 4) викладач виступає у ролі консультанта, який допомагає зрозуміти особливості культурних та навчальних цінностей для учасників діалогу ().

Починаючи з 4 тижня роботи на підготовчому відділенні слухачі під керівництвом викладача створюють свою електронну пошту на одній з українських поштових служб та щотижня мають обмінюватися інформацією зі своїми одногрупниками та відповідати на листи від викладача (див. рис. 3).

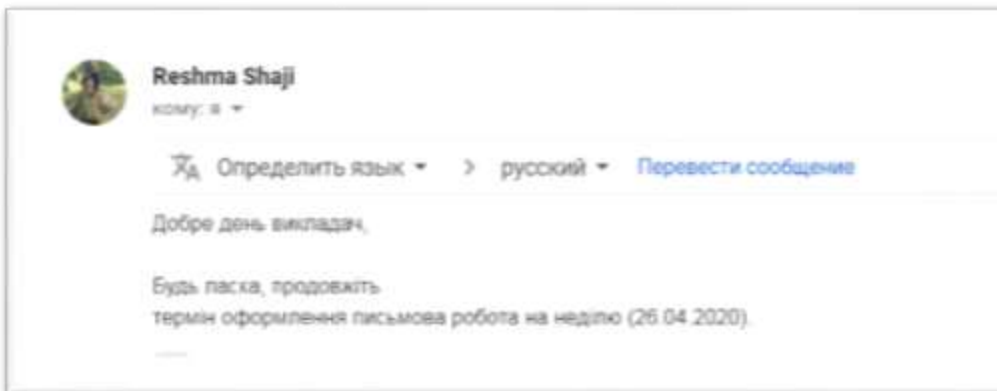

Рис. 3. «Лист-відповідь»

Зокрема, слухачі підготовчого відділення отримують такі завдання:

1. Привітайте свого товариша з днем народження. Надішліть йому вітання та листівку. Створюючи листи, студенти знайомляться з кирилицею, поступово опановуючи українську клавіатуру. Завдання такого типу, на нашу думку, дозволяють перевести навчання з умовно мовленнєвої сфери на рівень мовленнєвої комунікації. Слухачі вдосконалюють навички письма, читання, знайомляться з основними нормами електронного етикету.

Інтернет-сайти. Сучасна людина не уявляє свого життя без інтернету. Вона має доступ не тільки до різних матеріалів довідково-інформаційного характеру, може працювати з пошуковими системами, з електронними виданнями, а й має можливість використовувати ресурси багатьох сайтів у

повсякденному житті. Наприклад, вивчаючи мовленнєву тему «У поліклініці. У лікаря», іноземні слухачі знайомляться з інформацією, розміщеною на сайтах клінік міста. Допоможуть сайти і навчити слухачів купувати електронні квитки, дізнатися про ціни у ресторанах і кафе (мовленнєві теми «На залізничному вокзалі», «Ресторан. Кафе. Їдальня») – див. рис. 4.

Рис. 4. «У поліклініці. У лікаря»

Внутрішні освітні ресурси Сумського державного університету. Програми загального призначення, зокрема внутрішні загальні ресурси університете є найдоступнішим джерелом для використання з освітньою метою. UMIX - середовище змішаного навчання. Тут розміщені матеріали різного призначення: теоретичний матеріал з мови, лінгвістичні таблиці, збірники вправ, презентації, тестові завдання. відкриті

навчальні онлайн-курси, що містять навчальні програми з економіки, фінансів, менеджменту, маркетингу та права. Екзаменаріум містить дистанційний курс з української мови як іноземної. З метою більш активної мотивації студентів вивчати українську мову ми розмістили на початку курсу інформацію про Україну, її звичаї та традиції, про місто, в якому вони навчаються.

Тексти уроків супроводжуються англomовними картами, фотознімками, є посилання для перегляду короткого відеофільму про Україну. Вивчення звуків і букв української мови ми починаємо з третього уроку. Для першого року навчання було відібрано такі граматичні теми, як число і рід іменників, поняття про відмінювання, особові та присвійні

займенники, прикметники та їх узгодження з іменниками у роді та числі (на прикладах називного відмінка), числівники першого десятку, інфінітив та дієвідмінювання дієслів у теперішньому часі, творення імперативних форм. Аспект розвитку зв'язного мовлення представлений завданнями, що передбачають продукування діалогів, відповіді на питання, опис малюнків. Ми забезпечили свої уроки створеними в онлайн-студії університету та завантаженими на YouTube відеоаудіофайлами, користуючись якими, студент не лише чує певний звук чи слово, а й бачить відповідну букву, слово, що вимовляється, пов'язуючи графічний образ з вимовою. Тексти уроків містять також численні таблиці, схеми, що допомагають унаочнити, структурувати граматичний матеріал. У кожному уроці подаємо завдання для самоконтролю, які готують студента для подальшого виконання тестів та проходження тренажерів. Більшість таких завдань супроводжуються прихованими ключами-відповідями, які студент може самостійно відкрити й здійснити самоперевірку. Контроль здійснюється за допомогою тестів. Відпрацювання набутих знань студенти зможуть здійснити на тренажерах, кожен з яких складається з кількох кроків: перетягти мишкою слова у потрібні клітинки таблиці, вибрати з випадного списку правильну відповідь, скласти діалоги за зразком, ставлячи наведені в довільному порядку репліки на потрібні місця тощо. Курс завершується українсько-

англійським словником вивченої лексики, що дає змогу студентові швидко знайти раніше вивчене, але забуте слово. Слід зазначити, що, як свідчить досвід, існує нагальна потреба створення різноманітних інтерактивних фонотренажерів і графотренажерів для розвитку у студента кінестетичного сприйняття іноземної мови в артикуляційній і руکورуховій модальностях, що, безумовно, значно прискорить процес навчання.

Висновки. Стрімкий розвиток ІКТ та їх широке застосування у процесі викладання української мови як іноземної не тільки дозволили розширити діапазон компетенцій студентів, але й призвели до створення нового напрямку електронної, або комп'ютерної лінгвістики. Інтеграція ІКТ в навчальний процес на початковому етапі вивчення мови сприяє формуванню не тільки мовних, але й міжкультурних, соціокультурних та інших необхідних компетенцій, суттєво підвищує освітню мотивацію студентів.

Цілком очевидна необхідність створення цілісної збалансованої системи електронних засобів навчання української мови як іноземної, яка б відповідала освітнім стандартам. Для цього потрібен широкий обмін практичним досвідом створення та впровадження ІКТ – співпраця викладачів і методистів у загальнодержавному форматі. Потрібні також конференції, тренінги, семінари, які б дозволили викладачу

корегувати його професіограму у напрямку розвитку тьюторських компетенцій, необхідних у комп'ютеризованому навчальному процесі.

Список літератури

1. Атабекова А. А. Новые компьютерные технологии в преподавании русского языка как иностранного : электронный учебно-методический комплекс / А. А. Атабекова. – М.: Российский университет дружбы народов, 2010.

2. Асвацатуров Г. О. Педагогічний дизайн мультимедійного уроку www.nova.ua>. Загол з екрану. – Мова укр.

3. Башмаков И. А. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем / И. А. Башмаков. – М.: Филин, 2003. – 675 с.

4. Биков В. Ю. Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес вищої школи / В.Ю. Биков, Р.А. Юсіна // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Ін-т систем. дослідж. освіти України. – К., 1995. – Вип. 13. – С. 154–158.

5. Новые педагогические и информационные технологии в сис-. Н 76 теме образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров /

Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров;
под ред. Е. С. Полат. — М. : Издательский центр «Академия»,
2000. – 224 с.

Nabok M. M.,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor
Mintah-Benyin Kwesi Gyebi,
student MTS.m -722, Gana
Sumy, SSU

THE PRINCIPLES OF TEACHING UKRAINIAN FOLK DUMAS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

The article deals with the basic principles of teaching Ukrainian folk dumas in higher educational institutions of Ukraine. Cross-cultural education contributes to understanding and acceptance of cultural differences, ethnic tolerance, which is particularly important in the university environment with its close intercultural communication and interaction [1, p. 118]. The creative interaction between the teacher and the student allows «deeper study of Ukrainian dumas' role in the formation of the national identity during intercultural communication» [4, p. 199] and is an integral part of the organization of creative education [5]. The issues of the

integration of art into the educational process in the United States are discussed in the works of Dowell and Goering [2] et al.

Based on the principles of teaching Ukrainian folk dumas in higher educational institutions of Ukraine, we conducted an experimental study with further comparative analysis of the perception of dumas by Ukrainian and foreign students. To teach Ukrainian folk dumas at Sumy State University we used the method of the interview (including written feedback from the students). We applied the following principles in teaching dumas to Ukrainian and international students [3]:

- 1) the principle of *close connection of teaching with the modern life of Ukrainian society*;
- 2) the principle of *family-centrism*.

One of the most important principles of teaching Ukrainian folk dumas is the principle of the close connection of teaching with the modern life of Ukrainian society. Learning and analysing dumas should help students to determine their life position and realise their importance in the life of the nation at the present stage of its development.

Using of the principle of close connection of teaching with the modern life of Ukrainian society makes the educational process deeply individualized. Analysing dumas students determine the nature of emotions of the characters, comparing their manifestations in various genres of folklore. A lecturer brings students' attention to

the features of the Ukrainian national outlook as the basis for the formation of the spiritual values of the nation. It promotes students' abilities to analyse and generalize, helps to involve them as equal participants in the educational process.

In complex with the principle of close connection of teaching with the modern life of Ukrainian society we used the principle of family-centrism. Throughout the Ukrainian history, family-centrism was the basis of the educational process. In the creative cooperation of a student and a teacher, the atmosphere of mutual understanding was created which activated the learning process. The perception of kobzars' performances of dumas by Ukrainian and international students was to a certain extent determined by features of national character.

Thus, when teaching Ukrainian folk dumas a lecturer should familiarise students with the personalities of the creator and the performer of dumas as bearers of the national character of Ukrainians. It is important that students perceive themselves as continuers of national traditions, form their own spiritual world and an active life position preserving the national values in the conditions of modern globalisation processes.

As shown by our research intercultural comparative studies are important for understanding the national specifics of perception of literary texts by representatives of different cultures. In the process of intercultural communication students learn a foreign culture,

evaluate socially normalised habits, traditions, customs of other peoples through the prism of their own culture, exchange opinions and ideas. In this respect cross-cultural education helps to build up understanding between representatives of different nations, develop tolerance to cultural and ethnic differences, create a platform where common values and aspirations unite young people from different parts of the world.

Teaching Ukrainian folk dumas based on the principle of close connection of teaching with the modern life of society and the principle of family-centrism helps students from different countries and cultures to recognize themselves as successors of traditions that form their spiritual world, an active life position and national identity in the context of modern globalization processes. For students from African countries the characters of Ukrainian folk dumas are examples of the spiritual culture of an individual. They pay attention to the close relationship between man and nature, the deeply emotional inner world of the characters. The students even believe in the healing powers of Ukrainian melodies because they are full of optimism, pleasant, calm, fascinating sounds. For Arab students dumas are close because they reflect the values which are coherent with the values of their cultures: heroism, religion, family ties, respect for authority, appreciation of ethnic unity and self-sacrifice. Turkish students express their respect to the characters of dumas and highly appreciate their feelings of conscience, duty, honor,

responsibility, dignity. The melodies of dumas deeply affect their feelings and mentally return them to their native land, brave ancestors and homes.

So, the results we obtained showed that teaching Ukrainian folk dumas based on the principle of close connection of teaching with the modern life of society and the principle of family-centrism helps students from different countries and cultures to recognize themselves as successors of traditions that form their spiritual world, an active life position and national identity in the context of modern globalization processes. The use of these principles in teaching dumas promotes the students' individual perception of the learning content, reveals national specifics of the student's world outlook, deeply rooted in the genetic memory of generations and national psychology.

References

1. Czepil M., Karpenko, O., Revt, A., & Istomina, K. Formation of students' ethnic tolerance in institutions of higher education. *Advanced Education*. 2019. № 12. C. 114–119. URL: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.168675>.
2. Dowell M-M.S. & Goering, C. Z. (2018). Editors' introduction: On the promise and possibilities of arts integration in education. *Pedagogies: An International Journal*. 2018. № 2. C. 85–91.

URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1554480X.2018.1449180>.

3. Nabok M. & Saeb A. Ideja Rodu v ukrai'ns'kyh narodnyh dumah nevil'nyc'kogo cyklu ta arabs'komu fol'klori [The idea of Genus in Ukrainian folk dumas about captivity and in Arabic folklore]. In O. Novikova, Schweier, Ulrich (Eds.), *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht. IX. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik, München, 1-4, 2019. November* (pp. 164–175. München: Universitätsbibliothek der Ludwig-Maximilians-Universität.
4. Nabok M. Ukrainian National Dumas: National Perceptions in the Process of Intercultural Communication. *Psycholinguistics*. 2018. 24 (2), 198–217. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-2-198-217>.
5. Tsvietkova H. Innovacijnist' jak pryncyp novogo pedagogichnogo myslennja ta shljah profesijnoi' samorealizacii' vykladachiv gumanitarnyh dyscyplin [Innovativeness as a principle of new pedagogical thinking and a way of professional self-realization of teachers of humanitarian disciplines]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2016. P. 42–48. URL: <https://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2016/>.

Alla Yarova, Associate Professor,
Sumy State University
Alam Hussain Afrin Farzana,
Student of group MTs-025 an, India
Sukumaran Vasanth,
student of group MTs-025 an, India

**LESYA UKRAINKA AND «THE RIGVEDA»:
SOCIOCULTURAL AND LINGUISTIC CONTEXT OF
TRANSLATION**

Translation can be called one of the most important technologies of culture that helps to change the environment of a person. Without this invention some cultures created in different languages would remain divided and self-isolated and it could hardly contribute to the progress of mankind. The invention of translation as a method of transferring cultures eventually allowed people to start creating a modern global world on the basis of supplementation, exchange and borrowing rather than suppression and devaluation of this or that culture.

Translation as a subject of research does not lose relevance in modern scientific discourse. Researchers focus their attention on its linguistic aspects, in particular, on the phenomena of asymmetry between sign systems, on the nature of communication in general and the limitations of translation; literary approaches are based on the study of practices which are resorted to by translators when they transmit texts of different types, genres, art forms, etc. Translation

studios through the prism of culture are becoming more and more relevant: how translation enters the broadest structure of culture and how it is conditioned by it. From these studies such approaches to translation emerged as systems theory, cultural turn, power turn, translation in the postcolonial context, translation and gender [4, pp.12-13]. The interest to the study of the history of translation also has not waned: what was translated, who translated, under what circumstances, in what cultural and socio-political context.

This exploration is devoted to the problem of the history of translation. Our purpose is to find out the socio-cultural background on which the first translation of the most outstanding remembrance of Indian people - the sacred hymns of the “Rigveda” appeared in Ukraine.

With this publication we pay tribute to the outstanding cultural achievements of Indian and Ukrainian people who had common milestones in the early stages of their historical formation and honor the outstanding personality of Ukrainian literature – a writer, a translator and a cultural figure Larysa Kosach, known worldwide as Lesya Ukrainka, whose 150th anniversary we celebrate this year.

The Rigveda or Rig Veda is an ancient Indian collection of Vedic Sanskrit hymns. It is one of the four sacred canonical texts of Hinduism known as the Vedas. The Rigveda is the oldest known Vedic Sanskrit text. Its early layers are one of the oldest extant texts

in any Indo-European language. The sounds and texts of Rigveda have been orally transmitted since the 2nd millennium BCE. The philological and linguistic evidence indicates that the bulk of the Rigveda Samhita was composed in the northwestern region of the Indian subcontinent, most likely between 1500 and 1000 BCE, although a wider approximation of 1700–1000 BCE has also been given.

The Vedas are split into 4 separate sacred texts, but are often compiled into a book referred to as the Chaturveda Samhitha.

The Rig Veda: The Book of Mantra

The Sama Veda: The Book of Song

The Yajur Veda: The Book of Ritual

The Atharva Veda: The Book of Spell

The older books contain hymns that are more devoted to the praise of various gods and goddesses. While the younger books are concerned with philosophical questions, the virtue of *dāna* (generosity, charity) in society, and other metaphysical issues. The hymns include praises, blessings, and sacrifices written in enchanting poetry and prose. And when these beautiful words are chanted, one is transported to another state of mind.

Main God of Rigveda: The fire god and guardian deity **Agni** appears in the first line of *Rig Veda*. And **Agni is one of the most prominent gods in the Rigveda**. The rest of the hymns

from Rig Veda are mainly addressed to Agni and Indra, Varuna, Mitra, the Ashvins, and the Maruts.

Writers of Rigveda

The Vedas were channeled by risis (the seers, the sages) from the very breath of “Source.” “Source” being the Paramātman: the “Primordial Self” or the “Absolute Atman.” The risis saw and interpreted the *Vedas*, but they did not compose them.

There are seven risis credited to channeling the *Rigveda*:
Atri,

Kanwa, Vashistha, Vishwamitra, Jamadagni, Goutama, and Bharadwaja

Significance for Indian:

The Vedas are recognized as the most sacred scriptures of the Hindus. In fact, the Vedas have the status of being the world’s oldest piece of literature. The Vedic text has stood the test of time and is still regarded as the highest religious authority by Hindus in particular and humankind in general.

The Rigveda is regarded as the most important religious texts of the Hindus. It contains “sacred knowledge” and believes about the Hindu religion. It has more than 1000 hymns dedicated to the gods and natural forces. The Rigveda is all about divine revelations received by ancient sages about divine truth or supreme knowledge. It contains the very basis of Sanatan Dharma.

The Rigveda has been organized in the form of ten books called as Mandalas. Each Mandala is associated with a certain deity. There are hymns praising gods and asking for benefits such as health, long life, wealth, protection, and victory in battle. These mantras were chanted in all religious rites. It was the primary way for the people to communicate with the gods.

So, Rigveda established Hindu beliefs. Moreover, Rigveda is considered to be the foundation of the Hindu religion. It is an important source of Hindu mythology containing descriptions about various Hindu Gods such as Indra, Agni, Varuna, Surya, Rudra, Vishnu as well as many other Hindu deities.

Significance for world culture:

After the decline of the Indus Valley Civilization, another glorious civilization flourished in India. The people who were responsible for the evolution of this civilization called themselves Aryas or Aryans. Arya' literally means the man of 'noble character', and the "free-born". They belonged to the group of people known as Indo-Europeans. They entered into India from the north-west.

The early Aryans were familiar with certain animals such as goats, dogs, pigs, cows, horses etc. and also with the trees like pine, maple, oak, willow, birch etc. which are found in Europe. This led to Prof. Giles to suggest the European origin of the Aryans. It is generally believed that they migrated to India and other parts of Asia from Europe.

It is difficult to locate the exact part of Europe where the Aryans originally lived before they migrated elsewhere. According to Giles, Balkan countries were the original home of the Aryans.

The flora and fauna and the animals with which the early Aryans were familiar could be found in the Balkan countries at that time. Some historians held the view that the Aryans entered into India from the region of ancient Ukraine.

The Rigveda plays a major role in the world culture as it says the development of the Aryans and how people can live that they say the principles of the life. By considering the importance of the Rig Veda many philosophers of the different countries of the world translated the Rigveda in many languages of the world.

What is its importance? The Rigveda consists of many importance its origin language is Sanskrit it says many important principles of the life and mainly god. The Rigveda contains 1028 hymns and as much as 10600 verses that have been written down in the form of ten Mandalas. These hymns are primarily dedicated to various Vedic Hindu Deities such as Indra, Agni, Soma, Varuna, Adityas, Vayu, Surya, Savitr, Rudra, Vishnu, and Brihaspati.

The 10 Mandalas have been grouped as follows:

Mandala 1: It is primarily dedicated to Indra and Agni. Varuna, Surya, Mitra, Rudra, and Vishnu have also been mentioned.

Mandala 2: It primarily focuses on Agni and Indra. It is believed that it was composed by Rishi Gritsamada.

Mandala 3: It contains hymns dedicated to Agni, Indra, and Vishvedevas.

Mandala 4: It mostly talks about Agni, Indra, Rbhus, and Vayu. It is believed that most of these hymns were composed by Vamdeva.

Mandala 5: Many hymns are dedicated to Agni, Indra, Vishvedevas,

Maruts, Ashvins, and Varuna. It is believed that most of these hymns were composed by the Atri clan.

Mandala 6: It has hymns dedicated to Agni, Indra, Pusan, Ashvina, etc. The hymns were composed by the Barhasaptya family.

Mandala 7: It contains 104 hymns most of which are dedicated to Agni, Indra, Maruts, and Mitra Varuna. There are also hymns dedicated to River Saraswati.

Mandala 8: Here, the hymns are dedicated to various gods and have been mostly composed by the Kanva clan.

Mandala 9: All the 114 hymns are dedicated entirely to Soma.

Mandala 10: It contains the Nadi stuti Sukta praising the Rivers. It also contains the Nasadiya Sukta and the Purush Sukta. It also contains hymns that are traditionally chanted during marriage and death rituals.

So, we see that the Rigveda is one of the most important religious texts of the Hindus. The Rigveda is the oldest of the four Vedas. Most importantly, the teachings contained in Rigveda are for

the benefit of humankind in general. So, one must endeavor to read and understand the Rigveda.

The formation of Ukrainian Indology is associated with the names of Mykhailo Drahomanov, Dmytro Ovsyanyko-Kulykovsky, Ivan Franko, Lesya Ukrainka, Vikenty Shertsl, Fedor Knauer, Pavel Ritter, Mykhailo Kalynovych and others.

The first researchers of the Rigveda were Dmytro Ovsyanyko-Kulykovsky, Ivan Franko, Lesya Ukrainka, Pavlo Ritter and Mykhailo Kalynovych. D. Ovsyanyko-Kulikovsky studied the ancient Indian sight in the original language. Ivan Franko in "A Short Essay on Ancient Indian (Sanskrit) Literature" characterizing the Indian literature of the Vedic period notes that the "Rigveda" is the oldest and invaluable in terms of cultural, literary and linguistic view. It became the cornerstone of the further development of the Indian nation [7, v. 38, pp. 471–472]. However, Ivan Franko did not translate hymns from the "Rigveda".

P. Ritter, who is considered the first professional Ukrainian Indologist, translated twenty hymns from the "Rigveda" from Vedic Sanskrit into Ukrainian. Mikhailo Kalynovich in his exploration "Concentrates of the Indian worldview" provides a complete translation of the famous cosmogonic anthem from the "Rigveda" accompanied by his own comments. Yu. Zavhorodniy notices a certain symbolism of this event: M. Kalynovych became the third

person after Lesya Ukrainka (1918) and P. Ritter (1927) who translated the mentioned hymn into Ukrainian [3, p. 49].

Lesya Ukrainka's translations of the "Rigveda" hymns have been thoroughly researched by Ukrainian orientalists and sanskritologists Volodymyr Shayan, Olena Ogneva, Stepan Nalyvayko, Olga Pylypyuk, Olga Teterina and others.

Lesya Ukrainka translated twelve hymns from the "Rigveda": "Hymn to the Early Dawn", "Hymns to Agni", "Hymn to Indra's Victory over Agni", "Hymn to the Sun", "Hymn to the Supreme Spirit Pramatma", "Cellar Hymns". And although the last hymn dates back to 1890, they were all first published in 1918: *Lesya Ukrainka. The Ancient history of oriental people. The first edition of Olga Kosach-Kryvyniuk. Katerynoslav, 1918. pp. 17–25*. The hymns were illustrative material for a book about the history of people of the East, which Lesya Ukrainka planned to write for her younger sister's home schooling. As you know, on this occasion Lesya Ukrainka asked Mykhailo Drahomanov to advise her on some translations of Vedic hymns in French or German because she "terribly" liked them when she read excerpts from these hymns in the history of Louis Menard. The fact that in 1910–1911 the writer returned to edit this work and in the letter to her sister Olga she gave instructions on its printing deprives us of the idea that it was a trivial work intended for household use.

Volodymyr Shayan argues that Lesia Ukrainka based on excerpts from the "Rigveda" hymns, published in "Histoire des anciens peuples de l'Orient, par L. Menard": "It is necessary to take in hands this "History" by Menar and then it will turn out that Lesya's translations are just translations of those passages that she liked so much" [8, p. 356].

However, Olena Ogneva in her article "Lesya Ukrainka and the East" having carefully studied the correspondence between Lesya Ukrainka and Mykhailo Drahomanov refers to the latter's letter of December 24, 1890 in which he recommends a full translation of the "Rigveda" into French by SL Langlois, published in 1841–1851 and A. Ludwig's translation into German which, according to M. Drahomanov was translated as if it was written in Sanskrit, in contrast to Langlois's work, which is highly literary and of high-quality, but still too loose translation. Drahomanov also emphasizes that excerpts from the "Rigveda" in Menar's "History" were taken from Langlois. So Lesya Ukrainka translated the hymns of the "Rigveda" not from the original but from translations of the relevant texts into European languages - French and German.

In the Ukrainian translation tradition of the XIX-early XX century it is customary to distinguish two stages: 1) when literary translation plays the role of a high literary standard for the production of refined aesthetic taste. During this period there is a transition from burlesque-travesty to romantic poetics. Translation

also serves as a means of developing the Ukrainian literary language. (P. Gulak-Artemovsky, L. Borovikovsky, E. Hrebinka, M. Kostomarov); 2) when translation was perceived as a source of enrichment of national literature with the world artistic achievements and an important tool of nation-building. (P. Kulish, M. Drahomanov, I. Franko, L. Ukrainka).

The end of the XIX - beginning of the XX century is difficult to describe as favorable for Ukraine, its culture and language. Divided between the Russian and Austro-Hungarian empires it fell under the cultural, linguistic, religious and political expansion of these countries. From 1876 the Ems decree of Alexander II on the prohibition of book printing, import books, magazines, etc. in Ukrainian language from abroad was in force. Since 1892 there was a ban on translating literary works into Ukrainian. After the compromise agreement of 1867 the situation of the Ukrainian language in Austria-Hungary was also uncertain, although noticeably better than in sub-Russian Ukraine. Ukrainians mostly represented the lower social strata did not have important positions in government and administrations. Respectively, the segment of readers of Ukrainian-language literature in the 30-40s of the XIX century, according to the observations of Pavel Filipovych, was not numerous [6, p. 224].

External factors that influenced the functioning of Ukrainian language and culture were destructive but “events and phenomena

inspired from the outside and aimed at the destruction, elimination of language and state suddenly triggered creative mechanisms of survival, gave impetus to the search of new ways and ways of self-preservation" [1, p. 363]. One of them was the translation business, which gave a vital force to Ukrainian culture and language. And no matter how narrow the circle of readers of translated texts are - their presence provides acquaintance with the best examples of the world literature, the distribution of progressive ideas, forms a certain literary tradition, the way of thinking and maintains the tradition of spiritual life in unfavorable periods of historical development.

Ivan Franko emphasized that translation activities would help to create the Ukrainian nation from the huge ethnic mass of the Ukrainian people, a continuous cultural organism capable of independent cultural and political life [7, vol. 45, p. 404].

Mykhailo Drahomanov, who had a decisive influence on Lesya Ukrainka formation, believed that the translations would contribute to the Europeanization of Ukrainian literature which he considered in a broad international context and would help to throw off the tight clothes of "domestic literature."

The name of Lesya Ukrainka, her original literary and translation activities are associated with a qualitatively new level of understanding translation as a scientific problem. Artistic translation for the writer is a search for the new artistic and aesthetic forms and their transformation on the native land and a means of updating

Ukrainian literature and its development and an entering factor for the native literature into the world context. Lesya Ukrainka was a supporter of the accurate reproduction of the content and form of the original, the preservation of the poetic size, rhythm, tone of the original work and its melody.

It is important to emphasize on one more aspect of this translation: as the researchers note the acquaintance with ancient Indian mythology became the impetus for writing the drama extravaganza "Forest Song", which is unanimously recognized as the pinnacle of the writer, and "Rigveda" is one of the sources of this work of art. It is difficult not to notice the common features of Ushas and Mavka, Agni and Perelesnyk, Vritra and the One who is sitting in the rock. O. Zabuzhko wrote that "Forest Song" completes the whole Ukrainian mythological universe and synthesizes in itself pulling into a single node all its basic structural components and giving it a final integrity [2, p. 233].

Thus, the socio-cultural context of sacred hymns "Rigveda" appeared on Ukrainian land and translated by Lesya Ukrainka is: 1) European romanticism of the XIX - early XX centuries with its cult of the ideal opposed to reality and fascination with oriental, in particular, Indian history, mythology and literature. Lesya Ukrainka considered herself a "neo-romantic"; 2) the attitude of the Ukrainian cultural elite to the Europeanization of Ukrainian literature, its inclusion in the world context: according to the words of Mikhailo

Drahomanov "with his feet in his native land and his head in Europe"; 3) awareness of translation not only as a communicative, aesthetic tool in the hands of the writer, but also as a tool of a nation-formation; 4) the figure of the writer herself, often called the Ukrainian spiritual knight, who initiated a new phenomenon in Ukrainian literature and Ukrainian translation - original works on the worldwide themes and thus, speaking modern language, began the process of globalization of Ukrainian literature.

Reference

1. Андрієнко Л. Зовнішні та внутрішні чинники вітальності української мови у XXI столітті // IX Міжнародний конгрес українців. Мовознавство: збірник наукових. Київ, 2018. С. 361–370.
2. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ: Факт, 2007. 640 с.
3. Завгородній Ю.Ю. Що нам відомо про індологічний інтерес академіка Михайла Калиновича. *Сходознавство*. 2009. № 47. С. 29–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhodoz_2009_47.
4. Кальниченко О. А., Полякова Ю. Ю. Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років: хрестоматія вибраних праць з перекладознавства до курсу «Історія перекладу» / укладачі Л. Черноватий і В'ячеслав Карабан. Вінниця: Нова книга, 2011. 504 с.

5. Огнева О. Леся Українка і Схід. Східний світ. 1995. №1. С. 76.
6. Филипович П. Соціальне обличчя українського читача 30–40 р. ХІХ ст. // Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років: хрестоматія вибраних праць з перекладознавства до курсу «Історія перекладу» / укладачі Л. Черноватий і В'ячеслав Карабан. Вінниця: Нова книга, 2011. С. 222–256.
7. Франко І. Зібрання творів у 50-ти т. Київ. 1976 – 1986.
8. Шаян В. Віра предків наших. Луцьк. 2000. 902 с.
9. What is significance of Indian and World culture: <https://www.hindutsav.com/rigveda/>.
10. What is its importance: <https://www.hindutsav.com/rigveda/>.

Амір Емін Огли Магалов,
студент ІН-04р, Азербайджан
Науковий керівник: *М. С.*
Казанджисєва, к. пед. наук,
м. Суми, СумДУ

ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВ: ЛИЧНОСТЬ И ИСТОРИЯ

На протяжении долгих лет не

прекращаются размышления и споры о роли личности в истории. Тема эта разнопланова и неоднозначна, ведь, как правило, за многими событиями, в значительной мере повлиявшими на ход истории, стоят столь разные индивидуальности, что можно говорить о настоящем перевороте в общественной жизни. Роль личности в истории невероятно велика. И, как правило, личность, значительно повлиявшая на развитие общества, привлекает своим масштабом, порой вопреки оставленному ею наследию [1].

Заслуги Гаджи Зейналабдина Тагиева (1838 или 1821–1924) справочники перечисляют достаточно сухо: выдающийся деятель Азербайджана, один из основоположников нефтяной промышленности страны, меценат, благотворитель, оказавший большое влияние на подготовку национальных кадров, помогал становлению и развитию образования, искусства и журналистики. А ещё он был одним из самых известных и уважаемых нефтяных магнатов всего мусульманского мира. Более того, его заслуги получили, как мы сказали бы сегодня, межконфессиональное признание, ибо исламское, русское, армянское и еврейское благотворительные общества Баку дружно избрали именно его своим почетным председателем.

Поразителен тот факт, что Г. Тагиев сумел не только выжить в годы революций и после 1917 года, но и заслужить уважение даже у новых представителей власти. Вот как

большевистская газета «Бакинский рабочий» сообщила о его смерти в 1924 году: «Кончина З.Г. Тагиева. 1 сентября скончался в Мардакянах от воспаления лёгких на 105-м году жизни Зейнал Абдин Тагиев. Покойный был известен как один из крупных промышленников и финансистов и большой филантроп».

От советской власти в Азербайджане почтенному старцу, казалось бы, могла грозить гибель, в крайнем случае – изгнание. Но нет: ему предложили самому выбрать любое место, где бы он хотел жить. И он остановился на своем любимом доме в Мардакянах, где и прожил остаток дней.

Чем же заслужил он почёт – даже от людей, столь яростно изменивших ход мировой истории? Что за силу он нёс в себе?

Судя по одним документам, Гаджи Зейналабдин родился в Баку в семье башмачника в 1838 году, по другим – в 1821 году. В 10 лет отец устраивает его учеником к одному из бакинских каменщиков – таскать кадки с раствором. В 12 лет он уже обтесывал камни, а в 15 лет начинает работать каменщиком. Вскоре становится строителем-подрядчиком.

В то время Баку превращается в «нефтяное эльдорадо». Одних тут ждало разорение, других – огромные прибыли. Бакинские земли скупают предприниматели из России и из-за рубежа, начинают возводить нефтяные вышки. Многие, вложив

деньги, бурили скважины и разорялись, когда нефти не оказывалось.

Гаджи Зейналабдин заинтересовался новым промыслом. И, понимая, на какой риск идет, в 1873 году с двумя компаньонами арендует землю в Биби-Эйбате. Молодые люди нанимают чернорабочих, мастеров, приобретают оборудование и, соорудив вышку, принимаются бурить скважины. Расходы росли день ото дня, а нефть никак не показывалась. В конце концов, потеряв надежду, компаньоны решили продать свой пай. Гаджи возвращает их долю и становится единоличным владельцем земли. Неудачи не обескураживают его. С завидным упорством он продолжает бурить скважины. Наконец на одной из четырех скважин забил фонтан. Так Гаджи Зейналабдин становится миллионером Тагиевым. И, пожалуй, с этого началась не только личная удача предпринимателя, но и общественное призвание, даже лучше сказать – служение. Разбогатев, Тагиев первым делом прокладывает шоссейную дорогу из города до своего промысла, что находился в Биби-Эйбате, а затем удлиняет ее до Биби-Эйбатской мечети [2].

В 1895–1897 годах, за три года, Гаджи Зейналабдин выстроил в центре Баку большой дворец. Все четыре фасада этого величественного особняка и гигантские купола на крыше издали привлекают внимание. Автор проекта, архитектор Гославский, использовал при строительстве дворца европейский

стиль «ордер», хотя некоторые элементы композиции, интерьеры залов навеяны традициями азербайджанского зодчества. (В настоящее время здесь находится музей истории Азербайджана). На каждом из четырех углов и у главного входа горел огромный газовый фонарь, заливая весь квартал ярким светом. Эффектность и выразительность внешнего облика, изящество архитектурных деталей отличают это здание – одно из красивейших в Баку.

Тагиев был нефтепромышленником, владельцем мельницы, фабрикантом, крупным рыбопромышленником (почти все рыбные промысла в окрестностях Куры и Каспия принадлежали ему), торговцем и хозяином грузовых судов. У него были большие леса в Кубе, Евлахе, Атлыхане. В живописных окрестностях Энзели и Решта раскинулись густые леса, также принадлежавшие Гаджи Зейналабдину, который отстроил здесь красивое имение, имел свою деловую контору. Подобные же представительства у Гаджи Зейналабдина были во многих городах. В Иране ему принадлежало несколько караван-сараев, в Москве Тагиев построил четырехэтажный дворец.

Великий князь Михаил Александрович, брат императора Николая II, который женился на польке и отказался от престола, как-то попросил Тагиева разрешить ему поохотиться в лесах близ Евлаха, а в благодарность передал бакинскому миллионеру золотую чарку, украшенную драгоценностями.

В начале XX века Г.З. Тагиев занялся и ткацким производством: построил крупнейшую в России фабрику, основал «Хазарское общество мануфактуры». Для ведения торговых операций совместно с другими местными предпринимателями основал в 1914 году Бакинский коммерческий банк и был избран председателем правления этого банка. От азербайджанского берега Каспия до берегов Дагестана, Дербента и Порт-Петровска (ныне Махачкала) на протяжении 300 километров раскинулись рыбные промысла Тагиева. Здесь в основном занимались ловом сельди. А на куринских рыбных промыслах отлавливали лосося, осетра, белугу, севрюгу и пр. В Банке Тагиев содержал завод по производству икры. Вся продукция отправлялась в Россию и Европу. Рыбные промысла на берегу Куры Тагиев арендовал у государства.

Значительную часть своих личных средств Гаджи Зейналабдин Тагиев тратил на благотворительные дела. Он посылал талантливую молодежь на учебу в университеты Москвы, Казани, Петербурга, европейские университеты. Он строил здания для школ, оказывал материальную помощь и поддержку интеллигентам [3].

А вот знаковая история – знакомство Г.З. Тагиева с величиной мирового уровня – химиком Д.И. Менделеевым. Когда Дмитрий Иванович приехал в Баку, Гаджи устроил

торжественный обед в своём доме. Потом уже в его кабинете на столе стояло памятное фото Менделеева с автографом. А в словаре Брокгауза и Эфрона, который считался самой обстоятельной энциклопедией Европы того времени, Менделеев в разделе «Нефть» посвятил Тагиеву тёплые строки, отметив его заслуги в развитии бакинской нефтяной промышленности.

Крупнейшим проектом века был и нефтепровод «Баку-Батуми» на 800 километров, через который бакинская нефть открыла широкую дорогу на международные нефтяные рынки. Так бизнес выходил на подлинно мировую арену. В связи с созданием фирмы «Мазут» – торгового предприятия ротшильдовского Каспийско-Черноморского товарищества – азербайджанские промышленники во главе с Чолаг Агабалой Гудиевым по совету Гаджи Зейналабдина создали акционерное общество нефтепровода «Баку–Батуми». Нефтепровод, считавшийся в то время грандиозным сооружением, должен был протянуться от Баку на 800 километров – через Куринскую низменность, склоны Малого Кавказа, подножье Сурамской крепости и Реонскую низменность, соединив берег Каспия с берегом Черного моря. Строительство нефтепровода началось в 1897 году, а завершили его десять лет спустя – в 1907 году.

В 1883 году на свои средства Гаджи Зейналабдин возводит здание драматического театра, спустя десять лет значительно его расширяет. 7 октября 1901 г. он открывает в

Баку гимназию для девочек, а в Мардакянах – школу-интернат для бедных детей.

В 1909 году реакционеры подожгли театр, но З. Тагиев отстроил его заново. В 1910 году праздновалось тридцатилетие первой театральной постановки в Баку. Когда Гаджи Зейналабдин появился в театре, его приветствовали весьма почтительно: оркестр заиграл марш, артисты с уважением расступились, а весь зал, стоя, аплодировал щедрому меценату.

Кстати, произведение выдающегося азербайджанского писателя и революционера Наримана Нариманова «Надир-шах афшар» также было издано на средства миллионера Тагиева, как и произведения Султана Меджида Ганизаде.

В то время заключенных содержали на острове Наргин. Родные и близкие находящихся там заключенных с большим трудом добирались туда и обратно. В конце концов, народ обратился к Гаджи Зейналабдину с просьбой помочь в этом деле. Тагиев, недолго думая, отдал под тюрьму пятиэтажное здание мельницы, которую он выстроил между Куба-мейданы (площадь Физули) и Кёмюр-мейданы. По этому поводу существует и другая версия: будто Тагиев предоставил только что отстроенное здание мельницы в распоряжение тюремного ведомства по просьбе некоего высокопоставленного чиновника, назначенного в Баку. Тот в разговоре с Гаджи пожаловался, что содержать заключенных на Наргине довольно накладно, к тому

же служащие тюрьмы испытывают трудности, вынужденные постоянно курсировать между морем и сушей. Тогда-то Тагиеву и пришла в голову идея отдать под тюрьму мельницу. Мукомольные машины и оборудование, выписанные из-за границы, разместились в новом здании. Оно было построено недалеко от текстильной фабрики. Здесь же, близ фабрики, Тагиев выстроил дом для себя и своей семьи.

В 1901 году, вложив немалые деньги, Тагиев открывает первую в Баку женскую школу. Строительство школы, начавшись в 1898 году, завершается в 1900 году. Школа находилась на Николаевской улице. Сейчас здесь размещается Институт рукописей Академии наук Азербайджана. Здание школы занимало площадь в 864 квадратные сажени. Своей красотой, лаконичностью и строгим изяществом оно вписало новую блестящую страницу в архитектуру Николаевской улицы. В Баку к 1915 году было уже 5 женских школ.

З.Г. Тагиев имел немалые заслуги и перед Российской империей: своими благотворительными делами он способствовал развитию просвещения и культуры, способствовал претворению в жизнь многих полезных начинаний.

Поэтому по высочайшему указу ему было присвоено звание действительного статского советника. Это звание равнялось

званию генерала, контр-адмирала и обер-прокурора, неделя большими полномочиями [2].

Гаджи Зейналабдин Тагиев скончался 1 сентября 1924 года в возрасте 105 лет на своей мардакянской даче. А похоронить себя завещал у ног известного бакинского ахунда Моллы Абутураба.

Понять внутренний мир Тагиева можно, взглядываясь в облик его духовного наставника. Мирза Ахунд окончил высшую духовную школу в Багдаде, в совершенстве владел арабским, фарси, тюрки и русским языком. Он выступал с многочисленными статьями в азербайджанской прессе, был автором книг по истории и философии религии, в частности, такого известного в мусульманском мире исследования, как «Причины раскола Ислама», где резко критиковал разделение на суннитов и шиитов. Был поборником просвещения и приветствовал любые прогрессивные начинания в этой области. По его инициативе в родном селении Амираджанах была открыта первая женская моллахана, а также первая русско-татарская светская школа, где он сам преподавал математику, географию, естественные науки. Гаджи Зейналабдин очень уважал Ахунда Абутураба, прислушивался к его советам и наставлениям.

А про его завещание ходят несколько легенд. Тагиев сам рассказывал, что ехал как-то в роскошной карете на дачу в

Мардакяны. Настроение у него было самое весёлое, дела ведь шли преотлично. Вдруг видит из окна: едет Ахунд Абутураб-ага в своём стареньком фаэтоне. Тагиев остановил карету, приказал извозчику пригласить Ахунда пересесть к нему в экипаж. «Едем мы с ним и мирно беседуем о том о сём. Я тут и спрашиваю: «Ага, как ты думаешь, богатство может выскользнуть у меня из рук?». Абутураб-ага отвечает: «Гаджи, ты ездил в самую Мекку, совершил паломничество, хадж; тебе небезызвестны превратности судьбы. Если Аллах пожелает, Он в мгновение ока лишит тебя всего состояния. Так что больше думай о вечном...». Когда в 20-е годы, после национализации моих фабрик, промыслов и дворцов, я переехал на постоянное местожительство в свою мардакянскую дачу, я вспомнил о словах незабвенного Абутураба-аги и понял: то, что знал его мизинец, не знает и моя голова. Потому я и завещаю похоронить меня у его ног!».

Советская власть лишила миллионера огромных сокровищ. Но из уважения к той огромной работе, к тому вкладу в развитие промышленности, в просвещение, в искусство, который он подарил для всего народа Азербайджана, ему предоставили возможность спокойной старости. Гаджи в Мардакянах тихо прожил остаток дней ... А потом уже, на месте захоронения Ахунда Абутураба, возле которого пожелал упокоения Тагиев, Муртуз Мухтаров воздвиг прекрасный

мавзолее. Однако, увы, пришли еще более жесткие времена, и люди оказались беспамятны... Могила великого азербайджанца, столь много сделавшего и для своего народа, и для всей России, в XX веке была разрушена, а мавзолей пришёл в запустение.

А ведь, несмотря на смены политических эпох и идеологий, нельзя не признать, что фундамент благополучия и успешного развития Республики Азербайджан – и это особо хорошо видно с позиций нашего дня! – заложил неутомимый труженик, щедрый меценат, добрый мусульманин Гаджи Зейналабдин Тагиев. И недаром многие считают его «отцом азербайджанской экономики». Ведь были у него не только заслуги до революции: в 1918 году он направил Нариману Нариманову план восстановления экономики Азербайджана, который позже был принят новой властью на вооружение. А в конце XIX – начале XX века его денежные вложения в развитие экономики Азербайджана действительно были весьма значительны. Это бакинские судовой верфи, нефтяные заводы, первая конно-железная дорога, пожарное депо, бакинский водопровод, первые банки-синдикаты, первый хлопчатобумажный комбинат, школы, медресе, мечети (в том числе и на территории России!), больницы, театры открывались и развивались с подачи и на деньги одного человека... Честь ему за это и хвала! И наша благодарная сыновья память. А мемориал Пир-Хасан в Мардакране, где покоится прах семейства

Тагиевых, – пусть станет местом нашей вечной памяти о замечательных азербайджанцах...

Но этим история Тагиева не кончается – его потомки живы и проявляют порой такие таланты, что уместно сказать: нет, кровь Тагиева не остыла, она пульсирует и творит!

Город Баку не случайно связан с образом «города нефти и огня». Здесь началась современная «эра нефти», здесь рождалась особая энергия и особые люди. Главное, что «эль атасы» относительно имени Гаджи Тагиева – это не только красивая метафора. Это его суть, он – подлинный отец нации. И Азербайджану с таким наследием есть чем гордиться и что показать всему человечеству!

У Гаджи Зейналабдина был старинный топор, который служил ему верой и правдой, когда Тагиев еще работал каменщиком-строителем. Он повесил этот топор на внутренней стене одного из своих двух огромных сейфов, напротив двери, чтобы всякий раз, открывая ее, видеть топор, вспоминать о превратностях судьбы и никогда не кичиться нажитым богатством [3].

Список литературы

1. История через личность. Историческая биография сегодня / под ред. Л. П. Репиной. М.: Квадрига, 2010.
2. Сулейманов Манаф. Дни минувшие. Исторические очерки / Режим доступа: http://azeribooks.narod.ru/history/manaf_suleymanov/dni_minuvshie.html.
3. Тагиев Гаджи Зейналабдин – миллионер и меценат / Режим доступа: <https://www.ourbaku.com/index.php>.

Албатат М., студент МЦ.м-826 р, Палестина
Клипатская Ю. А., преподаватель
м. Суми, СумДУ

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ ИНОЯЗЫЧНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО ПРОФИЛЯ

Современный этап развития общества характеризуется все большей открытостью к внешнему миру. Актуальными являются требования к языковой подготовке будущего специалиста, в частности иностранного студента, который приезжает учиться в Украину.

Перед преподавателем стоит одна из важных задач – научить студентов профессиональному иноязычному общению,

способствовать получению студентами знаний и формированию умений и навыков, которые дают возможность будущим специалистам в различных областях адекватно использовать иностранный язык в профессиональной деятельности. Особое внимание следует уделять формированию навыков устной речи как предпосылке любой деятельности будущего специалиста.

Вопросу обучения студентов профессионального общения на иностранном языке посвящены труды И. М. Бермана, Е. П. Комаровой, Т. С. Серовой, О. Б. Тарнопольского, С. К. Фоломкина и др. Цель настоящей статьи заключается в определении и обосновании основных условий и факторов формирования навыков иноязычного профессионального общения иностранных студентов-медиков.

Языковой навык представляет собой сложное явление, особенности которого необходимо учитывать при его формировании на иностранном языке. Овладеть языком – значит, в первую очередь, овладеть навыками говорения. Под навыками говорения понимают навыки озвучивания высказываний, навыки оперирования лексическими единицами и навыки грамматического оформления предложений. Все эти аспекты речи следует трактовать комплексно, поскольку только такой подход дает возможность обеспечивать полноценный процесс их формирования [3, с. 82]. Навыки являются основой овладения языком. Формирование навыков иноязычного

общения происходит в соответствии с закономерностями усвоения любой деятельности. Когда человек выполняет какое-то действие впервые с осознанием того, что он делает, то есть с применением знаний, то такое действие можно рассматривать как начало формирования навыка. Если это действие без значительных изменений повторяется многократно, то со временем потребность в осознании её отпадает, а само действие становится автоматизированным, то есть формируется навык.

Исследователи называют несколько основных предпосылок успешного формирования навыков [1, с. 148-150]. Рассмотрим каждую из них: 1. Целеустремленность тренировки. Это условие предполагает прежде всего четкое понимание того, что именно подлежит автоматизации и сосредоточению внимания преподавателя и студентов на соответствующем языковом материале в течение определенного времени. В этом плане большое значение имеет подбор упражнений, которые соответствуют цели усвоения данного материала, а также обеспечение многократности его употребления в соответствующих ситуациях. К понятию целеустремленности принадлежит четкое желание результата и ориентация на его достижение.

2. Осознанность тренировки. Студент должен знать и понимать конечную цель тренировки, на которую преподаватель направляет его усилия, осознавать структуру тех операций,

которые поддаются автоматизации. Работа начинается с осознания студентом языкового правила, в частности правила-инструкции. Это обеспечивает постоянный контроль в процессе выполнения упражнений и в последствии подводит к формированию очень нужного механизма самоконтроля, который будет действовать и тогда, когда соответствующая автоматизация уже сформируется.

3. Рациональное развертывание процесса тренировки во времени. Для того, чтобы сформировать навык, требуются длительные тренировки. При этом наибольшее количество упражнений для усвоения соответствующего языкового материала должно приходиться на начало тренировки. Сложившийся навык следует систематически использовать и таким образом поддерживать его в условиях нарастающих интервалов применения. Такой режим работы необходимо обеспечивать до конца курса обучения.

4. Мотивированность актов высказывания. Это требование предполагает, что каждая произнесенная фраза, даже если она строится по аналогии, имеет для говорящего определенный личностный смысл и связана с его учебной деятельностью. Это требование следует учитывать при построении и подборе упражнений. Чисто механические манипуляции с языковым материалом дают значительно более низкий обучающий эффект, чем высказывания, в которых

говорящий выступает как автор, как носитель определенной социальной роли. В учебном процессе это обеспечивается путем соответствующего построения микроситуаций, внесением элементов игры. Большое значение в усилении мотивации имеет постоянное оценивание результата, подчеркивание преподавателем положительных результатов тренировки.

5. Противдействие интерференции. Студенты часто пытаются преодолеть трудности применения иностранного языка путем перенесения в его сферу навыков родного языка. Однако такая интерференция приводит к множеству ошибок, поскольку нормы родного и иностранного языков часто не совпадают. Интерференция ощущается особенно остро на начальном этапе обучения. Следовательно, задача состоит в том, чтобы предусмотреть ошибки, вызванные интерференцией и предупредить их появление.

Проблема формирования навыков иноязычного общения студентов неязыковых вузов является традиционной для психолого-педагогических исследований. Для большинства студентов-иностранцев медицинских специальностей профессиональное общение на иностранном языке является проблемным и не дает часто желаемых результатов. Важной задачей обучения иностранному языку по профессиональному направлению является формирование специализированной компетенции в сферах профессионального и ситуативного

общения, овладения новой профессиональной информацией через иностранные источники [2, с. 7].

Профессиональная подготовка иностранных студентов медицинского профиля предусматривает изучение дисциплины «Язык обучения (русский)» в несколько этапов. На каждом этапе основное внимание преподавателя направлено на формирование навыков иноязычного общения. Задача первого этапа сводится к тому, чтобы прочно усвоить и закрепить языковой материал по теме; научиться выражать на его основе одну законченную мысль; объединять 2-3 фразы в одно сверхфразовое единство. Задача второго этапа – научить студентов переходить от одного речевого образца к другому, соблюдая при этом логическую связь предложений в соответствии с изученной темой. Каждое следующее предложение должно дополнять, раскрывать или уточнять мысль, высказанную в первом предложении. Главная задача третьего этапа состоит в том, чтобы научить студентов создавать монологические высказывания текстового уровня различных функционально-смысловых типов. Третий этап обучения устной речи характеризуется развитием умений выражать свое личное мнение; формулировать критическую оценку и доказывать правильность любого факта; привлекать к своей речи элементы рассуждения, аргументации.

Монологическую речь можно развивать с помощью определённой системы упражнений: 1) упражнения на соединение или разъединение предложений; 2) запоминание фраз и их трансформацию; 3) расширение или замена предложений; 4) сообщение описательного характера; 5) оценка прочитанного или прослушанного материала с опорой и без опоры на вопросы; 6) составление логико-синтаксической схемы последовательности фраз (опора на ситуацию, опора на текст или наглядность).

Эффективность формирования иноязычных коммуникативных навыков обусловлена рядом психологических и педагогических факторов, которые можно определить как существенные обстоятельства, влияющие на успешность развития общения у будущих специалистов. Факторы успешности базируются на структуре учебной деятельности, которая позволяет идентифицировать их с её структурными компонентами, создание условий для развития внутренней мотивации к общению, совершенствования учебно-воспитательного процесса за счёт включения студентов в процесс обсуждения конкретных ситуаций из их профессиональной деятельности.

На формирование психологической готовности студентов к общению на иностранном языке влияют как условия обучения, так и их индивидуально-психологические

особенности. Следует заметить, что эффективными являются условия, при которых иностранный студент выступает субъектом учебной деятельности, её активным участником. Это возможно, благодаря сочетанию коммуникативного метода обучения с современными инновационными технологиями. Использование информационных, игровых, интерактивных и мультимедийных технологий на занятиях по русскому языку как иностранному в профессиональном плане значительно повышает процесс восприятия и положительно влияет на формирование навыков говорения. Формировать навыки иноязычного профессионального общения можно и с помощью метода проектов, который позволяет увеличить самостоятельную, индивидуальную, групповую работу студентов. Все это предполагает развитие творческих умений и активности студентов.

Приводим примеры тем, которые предлагаются иностранным студентам-медикам для профессиональной подготовки на 2 курсе обучения: «Отчего болит сердце», «Аритмия», «Ангина», «Пневмония», «Дизентерия, или Шигеллёз», «Почечнокаменная болезнь. Симптомы и лечение» и др.

Отметим, что формированию навыков устной речи способствуют и ролевые игры. Они вызывают живой интерес и активность в подготовке и проведении занятий. Ролевая игра –

это некоторая модель окружающей действительности. Например, в момент проведения игры «Доктор – Пациент» студенты получают необходимый опыт в различных ситуациях, при этом этот опыт потом обсуждается и анализируется.

Для формирования навыков иноязычного профессионального общения на помощь приходят нетрадиционные формы занятий, такие, например, как кейс-стади (метод активного анализа проблемной ситуации, основанный на обучении путем решения конкретных ситуационных задач), интегрированные занятия и др. Все это способствует позитивному развитию, формированию и расширению навыков иноязычного общения. Следует отметить, что обучение иноязычному говорению является сложным процессом, который наряду с усвоением грамматического и лексического материала требует также развития ситуативного и творческого мышления студентов.

Таким образом, целью преподавателя в процессе обучения иностранных студентов медицинского профиля является формирование навыков владения иностранным языком не только как средством коммуникации, но и формирование навыков профессионально направленного иноязычного говорения для использования в практической деятельности. При этом следует учитывать ряд предпосылок, которые способствуют успешному формированию данных навыков.

Предлагаемая система упражнений даёт возможность иностранным студентам быть активным участником учебной деятельности, самостоятельно моделировать ситуации профессионального направления, а полученный при этом опыт помогает интегрировать теоретические знания и практические умения.

Так, готовность иностранных студентов к профессиональному общению в иноязычной среде значительно способствует успешной профессиональной самореализации и мобильности молодых специалистов.

Список литературы

1. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке: Кн. для учителя. / И. А. Зимняя. 2-е изд. — М.: Просвещение, 1985. — 160 с., ил. [Источник: [http://psychlib.ru/mgppu/ZPa-1985/ZPa-160.htm#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/ZPa-1985/ZPa-160.htm#$p1)]
2. Копылова Н. В. Психолого-акмеологические закономерности и механизмы становления иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов в неязыковых вузах: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра психол. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / Н. В. Копылова. — Москва, 2005. — 55 с. — Режим доступа:

<https://www.dissercat.com/content/psikhologo-akmeologicheskie-zakonomernosti-i-mekhanizmy-stanovleniya-inoazychnoi-kommunikat/read>

3. Скапкин В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи / В. Л. Скапкин. – К.: Ленвит, 2004. – 248 с.
4. Современные методы и технологии преподавания иностранных языков : сб. науч. ст. / Чуваш. гос. пед. ун-т ; отв. ред. Н. В. Кормилина, Н. Ю. Шугаева. – Чебоксары : Чуваш. гос. пед. ун-т, 2019. – 449 с.

М. Таирова, студентка ИН-04 р., Туркменистан
С. Онбаев, студент ИН-04р., Туркменистан
Научный руководитель: *А. В. Роденко*, ст. преподаватель
Суми, СумДУ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ТУРКМЕНИСТАНЕ

Наука и образование – это то, что народ накапливал тысячелетиями и передавал от поколения к поколению. В Туркменистане ведется большая работа по совершенствованию отечественной системы образования и развитию науки с целью их вывода на уровень развитых государств мира.

В рамках государственной поддержки в последние годы принят Закон Туркменистана «Об образовании». Для

повышения качества и эффективности преподавания в систему обучения широко внедряются самые современные информационно-коммуникационные технологии, вузы оснащаются современной компьютерной техникой и мультимедийными средствами обучения.

Туркменистан активно укрепляет сотрудничество со странами ЕС в научно-образовательной сфере. Учитывая задачи в сфере подготовки высококвалифицированных специалистов, туркменская сторона предложила в рамках новой Стратегии ЕС для Центральной Азии усилить данное направление, включая начальное, среднее и высшее профессиональное образование.

Сегодня значительно расширилось сотрудничество с крупными научно-образовательными центрами мира, международными организациями и фондами. Ведётся совместная работа с действующими на территории Туркменистана авторитетными организациями: Детским фондом ООН, Фондом ООН в области народонаселения, специализированными учреждениями ООН по вопросам образования, науки и культуры.

Также активизировались обмены между университетами Европы и центрально-азиатских государств, программы стажировок молодых специалистов. Многие университеты установили прочные партнёрские отношения с десятками зарубежных учебных заведений. В их числе и японские вузы.

За последние годы в Туркменистане значительно возросло число студентов, обучающихся в отечественных и зарубежных учебных заведениях. Ежегодно расширяется и география зарубежных учебных заведений, где получает знания туркменская молодёжь. В 2018-2019 учебном году тысячи юношей и девушек из Туркменистана стали обладателями студенческих билетов престижных вузов Беларуси, Украины, Китая, Малайзии, России, Румынии, Турции, Хорватии и других государств. При этом международные вузы Туркменистана также приняли на обучение студентов из разных стран мира.

На протяжении нескольких лет студенты активно участвуют в японской программе по укреплению дружеских связей для студентов – «Мираи», которая объединяет представителей молодого поколения со всего мира и даёт им возможность обмениваться ценным опытом в различных прикладных видах научных исследований [1].

Согласно Распоряжениям Президента от 19 февраля 2019 года, в рамках Меморандумов о взаимопонимании представителям зарубежных вузов было разрешено подписать с туркменской стороной планы мероприятий на 2019-2023 годы. Также представители профессорско-преподавательского состава вузов были командированы в зарубежные страны для обмена опытом с коллегами из Республики Корея, Японии, Китайской Народной Республики, Румынии и Австрийской Республики.

На модернизацию учебного процесса направлена и Концепция развития цифровой системы образования, которая предусматривает обеспечение всех её ступеней электронной информационной базой. Особое значение придаётся развитию высшей школы, призванной готовить высоко профессиональные кадры для различных отраслей национальной экономики.

Новейшие технологии в образовании отражены в Постановлении «Об утверждении структуры высших учебных заведений Туркменистана», в котором определены конкретные меры по проведению реформы с учётом реалий времени, созданию в стране совершенной системы подготовки национальных кадров на уровне мировых стандартов.

Основные направления развития сферы образования и науки закреплены в национальной программе социально-экономического развития страны на 2018-2024 годы, программе развития инновационной работы на 2015-2020 годы, программе подготовки научных кадров.

Качественная модернизация сферы образования внесла актуальные новшества и в подготовку специалистов разных профилей. Широкое распространение в вузах страны получили информационно-коммуникационные и инновационные технологии, проводятся семинары на темы электронного управления и программного обеспечения, создания фонда электронной образовательной информации. А также

существляется подключение высших учебных заведений к единой образовательной сети. Кроме этого, с внедрением цифровых образовательных технологий во всех учебных заведениях создаются современные электронные учебники, учебные пособия, видео- и аудиоматериалы, интерактивные мультимедийные программы, учебные пособия и справочники. С учётом динамики развития многопланового международного сотрудничества значительно расширены программы по изучению иностранных языков: английского, французского, немецкого, японского и др. [2].

Появилось 33 новых направления подготовки специалистов в действующих высших учебных заведениях страны. Впервые был осуществлён набор студентов в Институт телекоммуникаций и информатики Туркменистана.

С каждым годом в стране увеличивается количество студентов, принимаемых в высшие и средние профессиональные учебные заведения. Так, в 2019 году первокурсниками стали 12 тысяч 242 юношей и девушек. По сравнению с 2018 годом приём был увеличен на 3 тысячи 392 студенческих места, которые образовались за счёт введения в ряде вузов новых специальностей [2].

Для развития цифрового образования преподавателям вузов необходимо владеть современными компьютерными технологиями. Поэтому активно осуществляется программа

повышения уровня квалификации научных сотрудников, которые осваивают новейшие образовательные методики и информационные технологии, укрепляют международные контакты.

Список литературы

1. Türkmenistanyň daşary işler ministrligi. Bilim <https://www.mfa.gov.tm/ru/articles/8>
2. Аўна Meläýewa. Sanly bilim ulgamy ornaşdyrylýar <https://zamanturkmenistan.com.tm/?p=27569>.

Мартиненко А. В., студентка СФдср-19-2,
м. Суми, Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: *Василенко В.*

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ТА МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРАВНИКА

Сучасний модернізований вектор бакалаврської освіти в Україні спрямований на формування фахової компетентності, у структурі якої важливими для забезпечення ефективної професійної комунікації в обох її формах (усній та письмовій) є термінологічна та мовнокомунікативна компетентності засобами державної (української) і міжнародної (зокрема, англійської) мов.

Здобуття повної вищої освіти зі спеціальності «Правознавство» передбачає опанування студентами мови права, чинних норм української мови з урахуванням нової редакції українського правопису, схваленої 22.05.2019 р. Кабінетом Міністрів України, що в результаті забезпечить якісний рівень як юридичних формулювань з обов'язковою вимогою однозначності, так і перекладу фахових першоджерел і створення на їх основі вторинних текстів (анотацій, рефератів, оглядів), документів, доповідей, презентацій, повідомлень за допомогою термінологічного інструментарію, усталених зворотів сучасної юридичної літератури та аббревіатур і з урахуванням нових понять і термінів [3], що запроваджуються внаслідок динамічних тенденцій процесу вдосконалення законодавства України.

Для досягнення цієї мети у ЗВО розробляються навчальні комплекси, що включають термінологічні словники з різних юридичних галузей. Так, для забезпечення ефективності самостійної роботи (яка нині стандартно складає 2/3 усього навчального часу для опанування дисципліни) з мови фаху у Сумській філії Харківського національного університету внутрішніх справ розроблено лексичний посібник словникового типу на матеріалі термінологіки кримінального та кримінально-процесуального права [1; 2].

Загальна модель цього посібника (словникова частина і мовнокомунікативні завдання до неї) є цілісною, чітко структурованою, вмотивованою навчальними цілями, фаховим спрямуванням, обґрунтованою практичними потребами користувачів, відповідною до лінгводидактичних принципів. Типологічні характеристики словникової частини посібника зумовлені його тематичним і мовним критеріями, цільовим призначенням, лінгводидактичними функціями, адресатом, загальним обсягом.

Так, за структурою розмежовано однослівні (терміни-слова) типу укр. *вирок, крадіжка, плагіат* або англ. *sentence, theft, victim* (прості); укр. *злочин, кривосвідчення, правосуддя* та англ. *roadblock, manslaughter, blackmail, hearsay* (композиції) і складені терміни (словосполучення) типу укр. *застережні заходи, фіктивний правочин, орган виконання покарань, слідчий органу досудового розслідування* або англ. *expert appraisal, state secret, criminal court proceeding, commercial litigation*. За мовним походженням терміни представлені питомими, в тому числі гібридної природи (укр. *конфіденційність, осудність, право, правовідносини, суд, фіктивність, хуліганство* або англ. *hearing, mankiller, manslaughter, will, writ, verdict*), і запозиченими з інших природних мов, зокрема, індоєвропейської сім'ї (укр. *адвокат, арешт, прокурор, фальсифікація, хуліган* або англ. *alias, arbitration, malfeasance, summons, surety, warrant*). За

частиномовною природою терміни в словнику переважно є іменниками (укр. *криміналіст, нагляд, недоказовість, невинуватість, підсудність* або англ. *appeal, censure, evidence, testimony*), рідше – прикметниками у складі словосполучень (укр. *досудове слідство, нормативний правовий акт, процесуальна правосуб'єктність* або англ. *intelligence interference, inspected establishment, unlawful threats, written complaint*), дієсловами (укр. *апелювати, легалізувати, скоїти, штрафувати* або англ. *to abuse, to discharge, to justify, to kidnap, to steal*), прислівниками (укр. *де-факто, де-юре* – англ. *de facto, de jure*).

За семантичною стратифікацією терміни презентовані як загальнонаукові (укр. *закон, норма, процес, форма, функція* – англ. *law, rule, process, form, function*), міжгалузеві (укр. *диспозиція*, англ. *disposition* – юр. і військ.; укр. *імунітет*, англ. *immunity* – мед. і юр.) та вузькоспеціальні, тобто абсолютно специфічні (укр. *алібі, юрисдикція, юстиція* – англ. *alibi, jurisdiction, justice*).

Реєстрові терміни (у словнику подані російською мовою) зафіксовано в їхній вихідній формі: іменники – в називному відмінку однини; дієслова – у формі інфінітива; прикметники – у складі словосполучень, які презентовані у словниково-гніздовий спосіб (за опорним словом). Через скісну ризиків подано українські терміни, які паралельно функціонують у

професійній комунікації (*достовірність/вірогідність інформації*). Наголошений голосний в українських термінах позначено курсивом (заявник, судовий строк, хабарник).

У словнику використано морфологічні ремарки для українських термінів і курсивом наведено закінчення родового відмінка однини для іменникових термінів чоловічого роду другої відміни (арештант, *-а*; рекет, *-у*; розшук, *-у*; спільник, *-а*) та для іменникових термінів жіночого роду третьої відміни (безкарність, *-ості*; невинуватість, *-ості*; недбалість, *-ості*; протизаконність, *-ості*; судимість, *-ості*), а також подано позначки про невідмінюваність деяких іншомовних іменникових термінів, їх рід (*алібі, невідм., с.р.*; *досьє, невідм., с.р.*) та число (*правовідносини, множ.*).

Після словникової частини розміщено найуживаніші лексико-граматичні конструкції професійно-ділового мовлення та комплекс практичних завдань, спрямованих на тренінг і контроль актуальних в юридичній комунікації лексичних, морфологічних, орфографічних, акцентуаційних, синтаксичних, пунктуаційних і стилістичних норм сучасної української та англійської мов задля піднесення мовно-термінологічної культури здобувачів бакалаврської освіти у цій галузі. Окрему групу завдань складають творчі, скеровані на розвиток комунікативної компетентності в умовах активного використання галузевої термінолексики, що необхідна для

продуктивного реферування, анотування, перекладу, написання і підготовки доповідей українською та/або англійською мовою на наукові студентські конференції, «круглі столи», форуми.

Отже, запропонована науково-методична робота забезпечуватиме базовий лексикографічний ресурс формування термінологічної та мовнокомунікативної компетентностей, що є провідними у професіограмі правника.

Список літератури

1. Василенко В.А. Термінологія в сучасній правотворчості. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». Збірник наукових праць. Випуск 43. Том 1. Міжнародний гуманітарний університет. 2019. Вид.-во «Гельветика». Одеса. С. 57-61.

2. Василенко В.А. Міжмовна комунікація у підготовці фахівців правоохоронної сфери // Правова наука і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (24 - 25 травня 2019 року м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2019. С.115-118.

3. Онуфрієнко Г.С. Філологічна парадигма сучасної юридичної освіти в Україні // Право і лінгвістика: у 2 частинах. Ч. 1. Сімферополь, 2004. С. 23–26.

СЕКЦІЯ 2

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ТА ФОРМУВАННЯ ПОЛІЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Магалов Емір Емін Огли,
студент ІНр-04, Азербайджан
Науковий керівник: *А. В. Шевцова,*
к. філол. н.
м. Суми, СумДУ

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО І ЗОВНІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ В ПАРЕМІЯХ- СОМАТОНІМАХ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ МОВИ

У створенні мовної картини світу особливу роль відіграють паремії. За своєю значущістю паремії дуже часто наближаються до правил і аксіом. У них відображені основні концепти культури – як національної, так загальнолюдської [5, с. 80].

Їх семантика пов'язана з фоновими знаннями носіїв мови, з культурою, традиціями і практичним досвідом народу. Паремії «як малі художні форми своїм значенням і могутністю думки рівні художньому твору, де конкретна подія, конкретна картина світу постає у своїй узагальнено-філософській інтерпретації» [3, с. 77].

Структурно – семантичним багатством та різноманітністю відрізняється пареміологічна система азербайджанської мови. Особливий інтерес, на наш погляд, представляють паремії з соматонімами в своєму складі. Вважається, що найбільш давнім кодом культури є соматичний, оскільки людина почала постигати зовнішній світ з пізнання самої себе, свого особистого простору. Особистий простір включає в себе, перш за все, тіло людини. Назви частин тіла займають значне місце у формуванні паремій.

Соматична лексика – важлива частина лексичної системи мови, необхідна для розуміння мовної картини світу. Лексеми, що позначають частини тіла, відносяться до найдавнішого пласту лексики, характеризуються частотністю вживання і здатністю до метафоризації.

Як зазначає Д. Б. Дашієва, «соматика, пов'язана зі сприйняттям світу, його пізнанням і зміною, що викликає асоціації з життєвими процесами, почуттями, відчуттями, фізичною та розумовою працею, має найбільший діапазон імплікаційних (асоціативних) зв'язків, отже, має і найбільшу фразотворчу активність» [4, с. 71].

В азербайджанській мові значну за обсягом групу становлять соматичні паремії, що генетично базуються на метафорі. Досить часто до складу паремій азербайджанської

мови входять лексеми «мова», «язик», «голова», «очі», «серце», «рука», «нога».

В азербайджанських пареміях мова – інструмент спілкування і передачі інформації – порівнюється з гострим мечем, голкою, ключем: *Мова гостріше меча; Мова – голки гостріше; Мова – ключ до серця*. Сказане мовою незборотне, тому людина повинна контролювати своє мовлення. Лексема «язик» вживається як орган, пов'язаний з зайвою балакучістю: *Всі біди людини від її язика; Один язик мед принесе, інший біду накличе; Біда на голову з язика валиться. Язик вкоротив – голові не зашкодив; Язик без кісток, що хоче, те й белькоче; Язик на прив'язі – голова ціла*. Таким чином, соматонім «язик» в азербайджанській мові в більшій мірі впливає на оточуючих його людей.

Голова розглядається як основний орган мислення: *Голова велить, рука працює*. Основне конотативне значення соматоніма «голова» в азербайджанських пареміях – розсудливість, розум або їх відсутність: *Розум не в роках, а в голові; Голова велика, а розуму немає*.

Прислів'я з соматонімом «очі» поетичні й повчальні. Вживання соматоніма «очі» в пареміях пов'язано з поняттям про цей орган як інструмент, який допомагає орієнтуватися в просторі і бере участь в осягненні світу: *Очі, щоб дивитися, а розум – щоб бачити*.

В азербайджанських прислів'ях очі – це атрибут прояву духовної краси: *Про любов очі розкажуть.*

Компонент «серце» в азербайджанських пареміях відображає емоційну сторону життя людини – доброту, радість, печаль, хвилювання, любов: *Серце глибше моря; Серце пошкодує, очі зволожаться; Від серця до серця – найкоротший шлях.*

Прислів'я з компонентами «рука», «нога» передають уявлення про конкретні дії і про небажання діяти через образи фізичної активності кінцівок або їх бездіяльності: *Рука, що дає, завжди вище руки, що бере; Барана вішають за баранячу ногу, а козла – за цапову; Рука миє руку, дві руки - обличчя; Однією рукою в долоні не ляснеш; Протягай ноги по довжині ковдри; Рука працює, голова велить.*

Як бачимо, паремії-соматоніми в азербайджанській мові характеризуються високою частотністю вживання і є одним із способів концептуалізації внутрішнього і зовнішнього світу людини. Уявлення про різні частини тіла служать характеристиками духовно-моральних, фізичних, емоційно-психічних якостей людини.

Список літератури

1. Азербайджанські приказки та прислів'я. URL: <https://vislovi.in.ua/azerbajdzhanski-prykazky-ta-prysliv-ya/> (дата звернення 03.04.2021).
2. Гамидов И. Г. Философия грамматики пословиц и поговорок. Баку: Сабах, 2001.
3. Гамидов И. Г. Азербайджанско-русский словарь пословиц и поговорок. Баку: Тахсил, 2009.
4. Дашиева Д. Б. Изучение соматической фразеологии в современной русистике. *Вестник Бурятского государственного университета*, 2010. № 10. С. 70–73.
5. Коньок О., Шевцова А. Відображення соціальних уявлень про совість у пареміологічній картині світу українського і туркменського народу. *Світогляд, філософія, релігія: збірник наук. праць*, м. Суми, 2017. С. 79-85.

Абдулазізов А., студент МЦ.м-017, Узбекистан
Науковий керівник: *Коньок О. П.*, ст. викладач
м. Суми, СумДУ

ЕВФЕМІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА УЗБЕЦЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Проблемі евфемізації останніми десятиліттями приділяється дедалі більше уваги в наукових розвідках як українських, так і узбецьких дослідників. Евфемізація

вивчається з різних лінгвістичних позицій, зокрема функціонально-семантичної, стилістичної, гендерної, дискурсивної. У межах функціонально-семантичного підходу розроблено тематичні класифікації евфемізмів (М. М. Назаренко, Є. О. Снегірьова, E. Partridge, Ch. Капу, А. Ж. Омонтурдієв), визначені способи формування евфемістичних висловлювань (Є. В. Корнелаєва, В. Warren, А. Ж. Омонтурдієв). У межах стилістики вирішувалися такі питання, як стилістична належність евфемізмів, а також функціонування евфемістичної лексики в різних стилях мови (О. Б. Януш, Є. В. Корнелаєва). Евфемія також вивчалася в межах дискурсивної лінгвістики (Є. І. Шейгал) та порівняльної лінгвокулурології (Г. М. Алімжанова, Дж. Калааджі). Однак багато питань, зокрема питання зіставлення евфемізмів в умовах білінгвізму, залишаються невирішеними.

Евфемізм як лінгвокультурне явище становить особливий інтерес, тому що останнім часом інтенсивність утворення евфемізмів зростає, і вони стають все більш поширеними. Вивчення евфемізмів в різних мовах дозволяє зробити внесок у вивчення національної своєрідності мовної картини світу та мовленнєвої поведінки носіїв української та узбецької мов.

Порівняльне дослідження евфемізмів є досить непростим, оскільки такі лексичні одиниці різні в різних мовних і культурних умовах.

Зіставлення емоційно-оцінної лексики взагалі і евфемізмів зокрема неможливе без урахування лінгвокультурного фону різних національно-культурних цінностей, звичаїв і традицій, особливостей менталітету того чи іншого народу [1, с. 157].

У науковій літературі пропонується багато визначень поняття «евфемізм». Так, О. Кацев зазначає: «Евфемізми – це такі, що сприяють ефекту пом'якшення, непрямі замітники найменувань страшного, ганебного або одіозного, які впроваджені моральними або релігійними мотивами» [3, с. 65]. Заботкіна В. наголошує, що «евфемізм виникає внаслідок низки прагматичних причин, наприклад, ввічливості, делікатності, педантичності, благопристойності, прагнення завуальовати негативну сутність окремих явищ дійсності» [2, с. 84].

Словник іншомовних слів містить таку дефініцію: «евфемізм – заміна слів з грубим або непристойним змістом чи забарвленням на слова й вирази, які виражають цей зміст у пом'якшеній формі або завуальовано (напр., “говорити неправду”, замість “брехати”» [5].

За визначенням узбецького лінгвіста А.Ж. Омонтурдієва: «евфемізми належать до мовних універсалій, за допомогою яких хочуть завуальовати, закамфлювати певний зміст, який мовець з якоїсь причини вважає незручним позначати прямо» [4, с. 116].

Необхідно зазначити, що спочатку евфемізм як культурне явище виник не через потребу у ввічливому спілкуванні, а через накладення певних заборон, табу на вимову тих чи інших слів. Отже, саме правилами ввічливості керуються носії української та узбецької мов (приклади евфемізмів узбецького мови перекладені українською шляхом точного перекладу, кальки) при вживанні, зокрема, евфемізмів, що вживаються на позначення таких категорій:

1) *вік людини* – укр.: людина похилого віку, людина поважного віку, людина з досвідом, бальзаківський вік / узб.: oqsoqol (білобородий), yuroni y (світлий), otaxon (батько), onaxon (мати), aya (ayaхon), keksalik gashtini surayotgan (проклав шлях до старості), keksalik libosini kiygan (носить старомодне плаття);

2) *статеві відносини* – укр.: займатися коханням, заводити любовці, амурні стосунки, амурні справи, романтичні стосунки, крутити роман / узб.: aqlini oldirmoq (ті, що втратили розум), degani bor (це), ipsiz boqlanmoq (без мотузки прив'язатися), ko'ngil bermoq (розважатися), ko'ngil olmoq (веселитися), majnun bo'lmoq (втрачати розум), maftun etmoq (зачарувати), oshiq bo'lmoq (закохані) та ін.;

3) *вагітність* – укр.: при надії, у такому (делікатному) стані, не сама, майбутня мати, готується стати матір'ю, носить дитину під серцем / узб.: boshqoronqi bo'lmoq (та, що знаходиться під контролем), donni cho'qimoq (зерно в собі несе,

молотить), *doq paydo bo'lmoq* (в ній є ще місце), *duqat duqat, ikkiqat* (дві душі), *nishona paydo bo'lmoq* (з'явиться на світ), *ota salobidan ona botiniqa boqlanmoq* (привіт від батька в утробі матері), *uchinchi kishi* (третья людина) та ін.

У цій групі частину узбецьких евфемізмів неможливо перекласти українською, оскільки узбецька мова має зовсім інші національно-культурні мовні одиниці, що пов'язано з традиціями узбецького народу: *bo'yida bo'lmoq*, *vujud* (тіло), *gavhar, dujon*;

4) *народити* – укр.: стати матір'ю, лелека приніс, під кущем знайти, баба з ріки принесла, баба під плотом у кропиві знайшла;

знайшли під калиновим кущем; бузьки принесли, голуби принесли, у лопухах знайшли, цигани загубили, знайти в капусті / узб.: *bola ko'imoq* (побачити дитину), *dunyoga kelmoq* (прийти у світ), *ona bo'lmoq* (стати матір'ю), *farzand ato qilmoq* (зробити батьком), *chaqaloq ingasi eshitilmoq* (почути дитячий крик), *chaqaloq ovozi eshitilmoq* (почути голос дитини), *yangi mehmon kelmoq* (прихід нового гостя), *yangi mehmon ko'rmoq* (побачити нового гостя), *o'qil ko'rmoq* (побачити сина), *o'qil hadya qilmoq* (подарувати сина), *qizli bo'lmoq* (тут мається на увазі народити дівчинку) та ін.;

5) *смерть, померти* – остання мить, вічний спокій, покинути світ, покласти голову, заснути в Бозі, піти з життя, Бог прибрав, знайти вічний спокій, згаснути, заснути навіки / узб.: *abadiylikka bosh qo'ymoq* (вклонитися вічності), *abadiy uyquga ketmoq* (заснути назавжди), *adam yostuqiga bosh qo'ymoq* (покласти голову на подушку Адама), *adoi tamom qilmoq* (завершити шлях), *adam cho'listoniga ketmoq* (піти в пустелю), *ajal qanotini qayirmoq* (скласти крила), *armon bo'lib qolmoq* (стати мрією), *baxti qarо kiymoq* (надіти чорне щастя), *gul so'lmoq* (зів'яла квітка), *parvardigorga kerak bo'lmoq* (піти до Бога) та ін.

Аналіз українських та узбецьких евфемізмів показав, що ці дві різні культури схожі в мовленнєвому аспекті. Вживання евфемізмів як вияв ввічливого, уважного, доброзичливого ставлення до людини характерне для обох розглянутих культур.

Список літератури

1. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. Москва: Языки славянской культуры, 2001. 272 с.
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка. Москва: Высшая школа, 1989. 324 с.
3. Кацев А. М. Языковое табу и эвфемия. Санкт-Петербург: Просвещение, 1988. 80 с.

4. Омонтурдиев А. Ж. Эвфемистические основы узбекской речи. Ташкент: Издательство народного наследия имени А. Кодирий, 2000. С. 77.

5. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%E5%E2%F4%E5%EC%B3%E7%EC>

Dhvani Patel, student, gr. MTS.m-922an
Scientific supervisor: *Kulishenko L. A.*,
Associate Professor, Sumy State University

Festivals of India and Ukraine

India is a land of festivals, where people from different religions coexist harmoniously. The wide variety of festivals celebrated in India is a true manifestation of it's rich culture and traditions. Virtually celebrating each day of the year, there are more festivals celebrated in India than anywhere else in the world. Each festival pertains to different occasions, some welcome the seasons of the year, the harvest, the rains, or the full moon. Others celebrate religious occasions, the birthdays of divine beings and saints, or the advent of the New Year. A number of these festivals are common to most parts of India. However, they may be called by different names in various parts of the country or may be celebrated in a different

fashion. Some of the festivals celebrated all over India are mentioned below.

Most popular festivals of India: Diwali, Holi, Navratri, Onam, Durgapuja, Dussehra, Janmashtami, Ganesh Chaturthi, Eid-ul-fitr etc.

Diwali honors the victory of good over evil and brightness over darkness. It celebrates Lord Ram and his wife Sita returning to their kingdom of Ayodhya, following the defeat of Ravan and rescue of Sita on Dussehra. It's known as the «Festival of Lights» for all the fireworks, small clay lamps, and candles that are lit to guide their way. For Indian Hindu families, Diwali is the most anticipated festival of the year.

Holi. Often referred to as the «Festival of Colors», is one of the best known festivals outside of India. The festival is centered around the burning and destruction of the demoness Holika, which was made possible through unwavering devotion to Lord Vishnu. However, the really fun part involves people throwing colored powder on each other and squirting each other with water guns. This is associated with Lord Krishna, a reincarnation of Lord Vishnu, who liked to play pranks on the village girls by drenching them in water and colors. *Bhang* (a paste made from cannabis plants) is also traditionally consumed during the celebrations. Holi is a very carefree festival that's great fun to participate in if you don't mind getting wet and dirty.

The nine nights of the Navaratri festival honor the mother goddess During all her incarnations. The tenth day, called Dussehra, celebrates the defeat of demon king Ravan by Lord Ram and monkey god Hanuman in northern India. It also coincides with Durga's victory over the evil buffalo demon Mahishasura. In eastern India, the festival is observed as Durga Puja. It's the biggest festival of the year in Kolkata. Huge statues of the Goddess Durga are made and immersed in the river there. In Delhi, nightly Ramlila plays are held around the Red Fort, recounting episodes from the life of Lord Ram.

Onam is the biggest festival of the year in the South Indian state of Kerala. This lengthy harvest festival marks the homecoming of mythical King Mahabali, and it showcases the state's culture and heritage. People decorate the ground in front of their houses with flowers arranged in beautiful patterns to welcome the king. The festival is also celebrated with new clothes, feasts served on banana leaves, folk dance, games, and snake boat races.

Krishna **Janmashtami**, also known as Govinda, commemorates the birthday of Lord Krishna. An extremely fun part of the festival involves teams of guys climbing on each other to form a human pyramid to try and reach and break open clay pots filled with curd, which have been strung up high from buildings. This activity, called *dahi handi*, falls on the second day. It's best experienced in Mumbai.

The Ukrainians, like any other people, have their own customs and traditions: many of these are very old, some appear nowadays. Most of the customs are connected with the religious festivals or with Ukrainian dwelling.

Christian holidays and saints' days are grouped in four cycles according to the seasons: in the spring cycle the Annunciation, Easter, and St. George; in the summer cycle Pentecost, Ivan Kupalo, and St. Elijah; in the fall cycle, the first and second Blessed Virgin, the Holy Protectress, and St. Demetrius; and in the winter cycle, Christmas, New Year, and Epiphany.

The most popular of the holidays is the **New Year Day**; it is celebrated on the 1st of January. On the eve of the holiday children and their parents decorate a New Year's Tree with shining balls and other Christmas ornaments. The mothers of the families prepare holiday dinners. On that day people exchange presents with their relatives and friends: they often go to see them or invite them to their place to see in the New Year together. They lay festive tables and at 12 o'clock raise their glasses with champagne and say to each other «Happy New Year».

The Orthodox Ukrainian people celebrate **Christmas** on January, 6: the evening before Christmas is called the Holy Evening. On the Holy Evening all the family get together to have the Christmas Supper. According to the religious tradition, it is necessary to prepare 12 different dishes because of 12 apostles; no

one at the table can eat till the first star appears in the sky. On the Christmas Evening the religious people go to church; some of them spend the whole night there – they pray and listen to Christmas religious songs which glorify Christ's birthday.

Easter is another great religious festival: usually it is celebrated on one of Sundays in spring. On that day the religious people go to church and listen to the service; usually they bring with them baskets with food – Easter cakes, butter, cheese and, of course, painted eggs. The priest in the church consecrates all the food: many people believe that the Easter eggs possess magic power and can protect from evil, thunder or fire and have healing powers. In the morning after the end of the service, the people greet each other with the words: «Christ has resurrected!» and return home for breakfast.

They celebrate Easter as the beginning of spring, too.

Kupalo festival (also Kupailo, Ivan Kupalo). A Slavic celebration of ancient pagan origin marking the end of the summer solstice and the beginning of the harvest (midsummer). On the eve unmarried young men and women gathered outside the village in the forest or near a stream or pond. There they built «Kupalo fires» – a relic of the pagan custom of bringing sacrifice – around which they performed ritual dances (see Khorovod) and sang ritual songs. Magical properties were ascribed to the plants and herbs gathered on Kupalo eve. It was believed that such herbs could protect one

from the evil forces of nature and even cure illnesses in humans and animals.

There are many other interesting customs and traditions in Ukraine, too.

Thus, India and Ukraine have ancient beliefs and traditions, which are reflected in modern holidays. It is important to note that both nations have a long history, worldview, their own mentality. People in the both countries have a rich culture, a huge treasure of which consists of values acquired by many generations. From ancient times the wisdom of life and the way of life have come down to us.

List of references

1. 8 Most Popular Festivals in India // <https://www.tripsavvy.com/most-popular-festivals-in-india-1539299>
2. Holidays of Ukraine // <https://tvory.info/tvir-na-anglijskom/index.php/179-holidays-of-ukraine-svyata-ukrajini>
3. Kupalo festival // <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CK%5CU%5CKupalofestival.htm>.

Саммар Маджд, студент МЦ.м – 916,
Палестина
Научный руководитель: *Е. Ю. Бурнос*,
ст. преподаватель, г. Сумы, СумГУ

АРАБСКИЕ ЭТИКЕТНЫЕ НОРМЫ ПРИВЕТСТВИЯ И ПРОЩАНИЯ

Этикет – это определенный порядок поведения, выработанный в процессе развития человеческих отношений, вобравший в себя национальные обычаи и традиции. Этикет включает в себя принятые в данной среде приличия, манеры, обращения, приветствия, поощения и т.д.

Традиции, обычаи, а значит, и правила этикета каждого народа всегда уходят корнями в его историю. Обычаи мусульманского мира существенно отличаются от европейских. В арабских странах большое значение придается исламским традициям. Речевой этикет у арабов отражает систему нравственных ценностей, сформированную под влиянием этических и эстетических представлений бедуинского общества, а также духовного и идеологического воздействия ислама. Немаловажную роль в формировании норм этикета сыграли также ценности, обычаи и традиции бедуинского общества, когда сама кочевая жизнь в тяжелых климатических условиях Аравийского полуострова подсказывала оптимальные правила

Этикет в арабских странах включает в себя свод писанных и неписанных правил: речевые формулы приветствий, прощания, извинения, выражения благодарности, сам процесс поведения и общения людей и т. д. Арабы придают манере поведения, т.е. соблюдению правил вежливости во взаимоотношениях между людьми, очень большое значение. Понятие «арабский этикет» имеет обобщающее значение, потому что в каждой арабской стране помимо универсальных норм общения существуют свои, только этой территории, присущие особенности.

Арабский речевой этикет призван показать собеседнику, как он важен и дорог говорящему, даже если перед арабом недруг, то в ситуации, например, если человека застала непогода или ночь, и он попросился на ночлег, араб примет его. «Гость есть гость, даже если в его руке меч».

Самое первое и самое главное для установления контакта – это приветствие. От приветствия может зависеть дальнейшее развитие общения. Будет ли оно легким и приятным, или люди будут с трудом находить нужные слова, все это связано с самым первым впечатлением от контакта с незнакомым человеком. Арабские приветствия весьма витиеваты и образны. Приветствия можно условно разделить на три категории. Первая относится к приветствиям по нейтральному поводу. Например, приветствия коллег по работе, приветствия знакомых и родных,

приветствия при посещении магазина и т.д. В этой ситуации говорят: «Ас-салям алейкум!» и обязательный ответ «Алейкум ас-салям!» («Мир вам!» - «И вам мир»). Пожелание мира, спокойствия, благополучия – это признак того, что перед человеком его друг, единоведец, что он пришел с миром. Другое нейтральное приветствие, которое зависит только от времени суток – это «Доброе утро», «Добрый день», «Добрый вечер». В арабском варианте такие приветствия более эмоционально окрашены. Арабы желают друг другу «Утра (вечера) добра» - «Сабах (маса) аль-хейр», а в традиционном ответе «Утра (вечера) света» – «Сабах (маса) ан-нур». Таким образом, наращивание красоты приветствия служат для создания доброжелательной атмосферы.

Приветствие в арабском мире превращается в церемонию, призванную установить теплые доверительные отношения. Эта этикетная форма очень тепло окрашена, сопровождается расспросами и рассказами о здоровье, родственниках и детях. Даже если вы спешите, то необходимо выслушать арабского собеседника и поблагодарить за многочисленные пожелания благополучия. Искреннее внимание и встречные вопросы будут восприняты очень благосклонно. При встрече мужчины обнимаются и прикасаются друг к другу сначала одной щекой, потом другой, при этом похлопывая по спине и плечам. Если мужчины не виделись очень давно и они

знакомы достаточно близко, то обычно они приветствуют друг друга троекратным поцелуем в обе щеки, заключив друг друга в объятия. Обычная формула приветствия двух людей при встрече: «ас-саламу алейкум» («Мир вам!») и ответ «алейкум ас-салам» («И Вам мир!»). Затем следуют рукопожатия. При объятии встречающиеся целуют плечи друг другу, а если хотят показать свою близость, то еще долго не отнимают руки. Пожилые люди, желая выразить уважение приятелю, после рукопожатия целуют свою ладонь, прежде чем дотронутся ею до лба. Разговор начинается с вопросов о здоровье, о делах. Ответы традиционные, типа: «Слава Аллаху!», «Хвала Аллаху!», «Если пожелает Аллах!» или «Дай Бог всем здоровья!» Обычно собеседники становятся лицом друг к другу. Обращаются к собеседнику по имени старшего сына, например: Абу Салим, Абу Мухаммад. Если же он был в святых местах, то при обращении к нему употребляют слово «хаджи». Произнеся формулу прощания «Храни тебя Бог», участники беседы опять прикасаются ладонями ко лбу с просьбой передать привет родным, после этого расходятся.

Рукопожатие является наиболее распространенным способом приветствия, однако имеет несколько особенностей. Важно помнить, что крепкое рукопожатие в арабских странах не принято. Кроме того, арабы не потряхивают руки друг друга, а лишь сжимают их на короткий момент и освобождают.

Приветствие, как правило, сопровождается набором дежурных фраз: «Как дела?», «Какие новости?», «Как здоровье?», которые зачастую не предусматривают развернутых ответов. На приведенные вопросы по правилам этикета следует давать положительные ответы, избегая выразить негативные эмоции. Даже если дела обстоят не слишком хорошо, араб никогда в этом не признается и тем более не пожалуется: «Слава Богу, все хорошо», «Отлично!», «Все в порядке».

Женщины приветствуют друг друга наклоном головы.

При приветствии арабы улыбкой выражают свою доброжелательность и симпатию. Слова при этом нужно произносить четко, не спеша. Первым здоровается мужчина с женщиной, более молодой – со старшим, проходящий – со стоящим на месте. Первой здоровается женщина, идущая в обществе мужчин, с женщиной, идущей в одиночестве или с другой женщиной.

Соблюдать правила этикета важно не только при приветствии, но и при прощании. Оно, как правило, сопровождается рукопожатием и словами «мир с вами». При прощании младшему не следует первым отворачиваться и уходить от собеседника. Ему следует дожидаться, когда это сделает старший. В зависимости от степени знакомства и родства, можно обменяться поцелуями.

Как видим, арабы имеют своеобразные нормы этикета, в которых значительное место занимают элементы мусульманской культуры.

Список литературы

1. Даруза М. И. Арабское единство. Бейрут, 1958. 63с.
2. Гольдин В. Е. Речь и этикет. М. : Просвещение, 1983. 182с.
3. Золотова Г.А. Как быть вежливым // Русская речь. 1985. № 5. С. 21–25.
4. Коренева А.В. Урок по культуре речевого общения Учимся благодарить // РЯШ. 1993. № 4. С.58–59.
5. Мищенко А.И. Выразительные средства арабского языка и речевой этикет: аспекты межкультурной коммуникации и методологии преподавания/ URL <https://www.hse.ru/data/2011/12/17/>

Sayed Mubaashera Irfan, student МЦ.М-737, India
Pylypenko-Fritsak Nataliia
Sumy, SumDU

TRADITIONAL INDIAN DANCE AS SYMBOLIC NONVERBAL COMMUNICATION

Dance could be described as a performance art form in which the basic tool is the body and its purposefully selected movement in an intentionally rhythmical and culturally pattern with an aesthetic

value and symbolic potential. Human has been using the body and its movement as a tool to express feelings and desires since prehistoric times and continues until now. When we dance, our bodies fire up with emotion and allow us to express what words cannot [2]. In folk cultures around the world, people dance to impart knowledge and wisdom, express their emotions or devotion, and pass down the stories and legends of their gods and ancestors.

India is a country with a rich cultural heritage. India has always had a warm and reverent attitude towards the art of dance [4]. In India, particularly in ancient times, some dances are performed as a way of sharing stories from the great Indian epics and mythology, to people across literacy levels and regional tongues.

Natya Shastra (Science of Dance) and Abhinaya Darpana (Reflection of Gesture) are two surviving works in Sanskrit. The age of both is estimated at 1700-2200 years. According to Ragini Devi, the Indian art of dance, as taught in these two ancient books, is an expression of inner beauty and divinity in man. This is a refined art that leaves no chance for error: every gesture seeks to convey ideas, every facial expression – emotions. India is a large country with a large number of ethnic and linguistic groups. This country has a huge variety and richness of folk music and dances [1]. Each state has its own folk dances. Each dance has its own character, its own costume. The dances of the northern states are very different from the dances of the south. Folk dances of India are closely related to the events of

the life cycle, with natural phenomena. Birth, wedding, the end of the harvest – these are the most important events accompanied by the performance of dances.

National Dance of India is Bharatanatyam, also previously called Sathir Attam, is a major form of Indian classical dance that originated in Tamil Nadu [3]. Bharatanatyam is one of the oldest classical dance traditions in India. It has been nurtured in the temples and courts of southern India since the ancient era. It is one of eight forms of dance recognized by the Sangeet Natak Akademi the others being Kathak, Kuchipudi, Odissi, Kathakali, Mohiniyattam, Manipuri and Sattriya and it expresses South Indian religious themes and spiritual ideas, particularly of Shaivism, Vaishnavism and Shaktism.

The dance has traditionally been a form of an interpretive narration of mythical legends and spiritual ideas from the Hindu texts. The performance repertoire of Bharatanatyam, like other classical dances, includes nrita (pure dance), nritya (solo expressive dance) and natya (group dramatic dance). The origins of dance in India go back into the ancient times. The earliest paleolithic and neolithic cave paintings such as the UNESCO world heritage site at Bhimbetka rock shelters in Madhya Pradesh shows dance scenes. Several sculptures found at Indus Valley Civilization archaeological sites, now distributed between Pakistan and India,

show dance figures.

The Indian Dance tradition is thousands of years old and plays an important part in Hindu culture. In Hinduism all art forms like dance (Natyakala), music (Sangeetakala), painting (Chitrakala) and sculpture (Shilpakala) convey the beautiful and divine side of man. Dance is the most sublime expression of what moves the soul.

The Natya Shastra is the oldest literary document about the art of Indian Dance. It contains the knowledge which, according to mythology, was revealed to the great sage Bharata by God Brahma. This comprehensive work, also named the fifth Veda, describes dance, music, acting, aesthetics and sculpture in minute detail. With hand gestures (Mudras), acting and pantomime this sacred art of dancing tells sacred tales from Indian Mythology and fascinatingly describes gods, men, animals and their emotions.

Folk dances are numerous in number and style and vary according to the local tradition of the respective state, ethnic or geographic regions. Contemporary dances include refined and experimental fusions of classical, folk and Western forms. Dance is an ancient and celebrated cultural tradition in India. Folk dances abound all across the country, and huge crowds of people can be found dancing at festivals and weddings. The dance forms in India from different states to different culture. Indian People dance to celebrate festival, weddings various religious as well as personal

events.

Indian classical dances are essentially gesture dance. The Natya Shastra by Rishi Bharata has prescribed the movements and usage of all major and minor limbs depicting various meanings and denoting the when and how to use these gestures to tell a story. In many cultures, including ours, the human body became an instrument of gesture and symbolism, speaking for the spirit in worship of a god. This can apply to the classical temple dance since it originates with the purpose of pleasing a god, whether in pure worship or for other benefits. The number of hand gestures and mudras used in Indian Classical dance is way more extensive than western dances. The use of costume, jewellery, ghungroos and make up used in classical dances is also more specific and complicated than their use in comparison with western dance. While, in contrast, the ancient Greeks idealized man and made the human body a crucible of energy. Thus, the dance in the West became an expression of action, whereas Indian Classical dance focuses mainly on contemplation, story-telling, praising the gods, exploiting and depicting all kinds of emotions through mythology and true stories of many poets and important people in our history and culture.

Indian classical dances are descriptive because they are reflective therefore they deal rationally with earthly conflicts and offer a stylized depiction of eternal and universal actions, specifically

of good versus evil. Classical dance has never unbound its ties with sacred or religious rites and many include ceremonious rituals within or surrounding theatrical performances. For example, lighting the lamp before a show, placing the deity on the stage, offering flowers, commencing the recital with a prayer and sometimes ending it with a shloka too are many such examples. Outside of the eight classical genres, there are also countless folk dances. These are often performed for special occasions, and most are choreographed to express a distinct level of joy. These ancient dances in certain sects to celebrate the birth of a child, a wedding or even the arrival of a new season. The dances are much easier to learn than the classical forms, as they were created by various tribe members with little or no formal dance training. The dances also oftentimes involve singing, and almost all are accompanied by musical instruments. Costuming for folk dances are extremely celebratory, full of bright fabrics and sparkling jewels. With clapped hands, rhythmic steps, and shouts of jubilation, Indian folk dances are a special thing to observe, and are even more enjoyable to participate in. For this reason, many sects in India continue to perform these simplistic movements today.

Conclusion. While the world gives humans so many reasons to find differences and disparity between each other, dance is a commonality that we can take pride in, withstanding time, race, gender and age. Dance is a connecting factor in every life, whether you perform or secretly dance with the closed door, everyone is a

dancer. The origins of traditional Indian dance art lie in deep history, in the wisdom of ancestors. Indian dance can shed light on many secrets of life, will allow you to understand the essence and nature of man, worldview and value orientations of the ancient civilization.

References

1. Difference between classical dance and folk dance. Available at: <https://kalyanikalamandir.com/blogs/difference-between-classical-dance-and-folk-dance/> (Accessed 02 April 2021).
2. Effort reduction in articulation in sign languages and dance. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s41809-019-00027-3> (Accessed 02 April 2021).
3. The Philosophy of Classical Indian Dance. Available at: <https://acropolis.org.in/the-philosophy-of-classical-indian-dance/> (Accessed 02 April 2021).

Дядченко Г. В., кандидат
філологічних наук
Боатенг Бенджамін Квадво,
студент МЦ. м 809-ан, Гана
м. Суми, СумДУ

СВЯТА В ГАНІ

Свято – це день або дні, коли урочисто відзначають видатні події, знаменні дати; торжество, влаштоване з якої-

небудь нагоди у певному суспільстві, релігійна або культурна подія тощо [1, т. IX, с. 105]. Ці свята також нагадують про важливі історичні події, свідчать про релігійні цінності спільноти. Традиції святкування різних свят у певному суспільстві зумовлені релігією, історією, культурою соціуму. У цій статті ми розглянемо традиції свят у Республіці Гані – державі в Західній Африці. Ця колишня британська колонія, відома раніше під назвою Золотий Берег, була проголошена незалежною 6 березня 1957 року. Різні племена та етнічні групи, які живуть у цій країні, мають власні свята, котрі демонструють багату культурну спадщину цієї країни. Як правило, ганійські свята відбуваються в дуже урочистій і пишній атмосфері. На час святкування багато людей збираються родинами для того, щоб відзначити урочисту подію. Отже, це є часом зустрічей у сімейному колі, бенкетів, вшанування предків і божеств. Для урядовців свята є також нагодою для демонстрації вірнопідданості владі, а також обговорення нових проєктів, планів розвитку держави тощо.

Деякі святкові заходи мають глибокий релігійний зміст. Їх неодмінними атрибутами є піст і молитва, обов'язкові для голови держави й урядовців. Головне сакральне дійство таких свят здійснюється таємно, у вузькому колі перших осіб держави. Релігійна церемонія, яка відбувається згодом публічно, є лише заключною частиною свята. Для невтаємничених осіб ця

офіційна церемонія може здаватися власне святом, однак їхня помилка полягає в тому, що ці люди нехтують таємним змістом свята, прихованим від сторонніх очей.

Свята відбуваються в особливий час, встановлений громадою на вшанування певних подій історичного, культурного чи релігійного значення та виконання обов'язкового церемоніалу. Такі події відбуваються періодично, даруючи як окремим індивідуумам, так і громаді загалом відчуття згуртованості [2].

Віннеба – це місто й водночас столиця муніципального району Еффуту в центральних районах Південної Гани. Муніципальний район Еффуту є одним із 170 районів Гани, а також одним із 17 районів Центрального регіону. Його було відокремлено від колишніх районів Авуту і Сенья у 2007 році. Цей муніципальний район охоплює загальну площу близько 64 квадратних кілометрів. Він є місцем святкування трьох великих свят. Перше з них – це барвисте *Свято-маскарад*, на якому звучать виступи духових оркестрів. Ця подія відбувається щороку 1 січня в парку поблизу Південного кампусу університету освіти. Наступне свято, відоме під назвою *Абоакер*, відбувається протягом першого тижня травня й поєднується з великою кількістю заходів. Останнє свято – це ритуальне свято *Акомаза*, що відзначається в серпні й передбачає принесення домашніх тварин у жертву меншим

богам Віннеби. Усі ці свята супроводжуються музикою та різними мистецькими заходами [2].

Інше цікаве свято властиве для народності га. Представники цієї етнічної спільноти мешкають у південно-східному регіоні Гани, відомому як рівнина Аккра [4]. Найважливішим святом га є *Хомово*. Ця назва дослівно перекладається як «кричати з голоду» [6]. Серед заходів, які передують святу, є шанування близнюків. Отже, цей день також вважають «днем народження» всіх близнят. За словами головного священика Наї Вуломо, народження близнюків у родині га є поганим знаком. Раніше таких дітей вбивали. Відповідно до цих народних вірувань, щоб запобігти лиху, при народженні близнюків необхідно виконувати певні ритуали. З одного боку, близнюки вважаються причетними до божества й ніколи не завдають сім'ї лиха; з іншого боку, їх народження – це завжди клопіт і переживання для батьків. Отже, народження близнят є небажаним явищем. Таким чином, це свято, створене на пошануванням близнюків, містить у собі суперечності й тим більше інтригує своїм розмахом і особливою пишнотою [3].

Свято близнюків відоме також під назвою «Фестиваль ямсу». Із цієї причини ямс є головною рослинною культурою, котра використовується у процесі приготування їжі. Енциклопедія етики та релігії (1937) вказує на те, що племена Нігера відзначають збирання врожаю ямсу святковим бенкетом,

на який кожен приносить пернату дичину або домашню птицю. У той же час, у Фіджі такі святкові бенкети відбуваються під час дозрівання перших плодів ямсу. Ці перші бульби приносять у жертву духам предків. У цих місцях така церемонія слугує підтримці родової пам'яті та вшанування визначних історичних подій. Таким чином, національна культура нагадує про важливі події в житті народності, допомагає їх кращому розумінню й усвідомленню.

У північній частині Гани відбувається видовищний фестиваль *Бугум Чугу* – свято вогню. Це перший фестиваль року, котрий відзначається в перший місяць року за місячним календарем. Існує також інше свято, пов'язане з фестивалем *Бугум Чугу*. Це свято *Бугум Голі* (місяць вогню), яке відзначається на дев'ятий день місяця. Сенс цього свята полягає в згадуванні події «втрати головного сина».

Рано-вранці чоловіки виходять з дому, щоб побажати рідним і друзям доброго ранку й щасливого нового року. Після короткого обміну новорічними привітаннями гостя запрошують до оселі для розмови. У цей час молоді хлопці шукають суху траву, щоб підготувати довгі факели для своїх бабусь і дідусів, двоюрідних дідусів і бабусь, а також дядьків по материнській лінії. Після цього хлопчики приносять свої подарунки до будинків родичів. Удень більшість господарів зайняті приготуванням страв із домашньої птиці, зокрема цесарки, а

також козлятини або баранини для святкового столу. Святкові заходи відбуваються як вдень, так і ввечері. Господарі, котрі не мають у господарстві власної худоби або птиці, можуть купити м'ясо у м'ясників. Традиційний суп для святкової вечері готується з додаванням листя дерева під назвою puhuga (тамаринд, або індійський фінік). Незважаючи на те, що у кожному господарстві готують багато святкових страв, прийнято також готувати їжу для друзів і родичів. У цей день заведено готувати стільки їжі, що навіть половину її неможливо з'їсти за один день. Після вечері м'ясо ріжуть на невеликі шматочки, які залишають у спеціальному місці в будинку. Ця їжа призначена духам померлих предків людини, яка залишила її, це також жертва Богу. Під час цієї церемонії люди промовляють клятви й обітниці. Як правило, вони просять у Бога дарувати їм довголіття, влаштувати подружнє життя, дарувати дитину або про щось інше, дуже бажане. Прохаючи, люди дають Богу обітницю зробити щось або, навпаки, утриматися від певних небажаних дій.

Отже, традиції відзначення календарно-обрядових, релігійних свят або історичних подій часто є часом веселого дозвілля, бенкетів, зустрічей із рідними та друзями, жартів і веселих пустощів. Однак не варто ставитись до них легковажно – це також час самоусвідомлення та самоідентифікації в рамках певної соціальної або етнічної групи.

Список літератури

1. Словник української мови : в 11 т. / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР / гол. ред. кол. І. К. Білодід. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
2. Akintan, O. A. (2013). Traditional Religious Festivals and Modernity : A Case Study of Female-Oriented Cults Annual Festivals in Ijebuland of South Western Nigeria, 3(4), 1035–1046.
3. Brown, K.E. (2005). Social Conflicts In Contemporary Effutu Festivals. Bowling Green State University: U.S.A.
4. Field, M.J. (1961). Religion and Medicine of the Ga People, London: Oxford University Press.
5. Kilson, M. (1974). African Urban Kinsmen, The Ga of Central Accra, London: C. Hurst and Co. Ltd.
6. Salm, S. J., & Falola, T. (2002). Culture and Customs of Ghana, London: Greenwood Press Westport.

Угва Чімаобі Прінс, студент МЦ,м-817 ан,
Нігерія

Науковий керівник: *Г. І. Кисельова*,
м. Суми, СумДУ

INDIGENOUS LANGUAGES OF NIGERIA: CURRENT STATE AND PROBLEMS OF CONSERVATION

*“Losing the language means losing the culture.
We need to know who we are because it makes
a difference in who our children are.”*

Dottie Le Beau

The problem of preserving indigenous languages – the languages of the country's indigenous peoples – is an urgent problem of modern mankind. About half of the languages existing today (about 6,000) are threatened with extinction. According to UNESCO, one language dies every week in the world, 50 years later, such a developed language as Igbo, which is spoken by tens of millions of people, may disappear [9].

The idea of protecting indigenous languages is clearly reflected in the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, adopted at the 31st session of the UNESCO General Conference (Paris, France, October 15 - November 3, 2001): “...Cultural diversity is as necessary for humanity as biodiversity is for living nature. In this sense, it is the common heritage of mankind and must be recognized and consolidated in the interests of present and future generations”[9].

Russian linguist, researcher of languages that are on the verge of extinction, Professor V. Plungyan writes: “With the disappearance of each language, we lose the opportunity to say something that cannot be said in any other language. With the disappearance of the language, we are deprived of the most valuable information about a person, we are losing contact with the history, psychology, and anthropology of an entire nation. His legends, traditions, myths, songs are disappearing. Therefore, the endangered languages need to be urgently recorded" [10].

Sociologist Mike Gibson also emphasizes that up to 50% of the world's languages are on the verge of extinction. He notes that according to the UNESCO World Atlas of Endangered Languages [MOSELEY 2010], there are approximately 3,000 languages. “With the death of a language, there is a danger of loss of local knowledge. Moreover, a particular community runs the risk of losing one of the main features of its ethnic identity, which can cause social instability” [4.84]. The way of life of people is changing, traditions, the names of local plants are being lost, since disappearing languages contain words that define the differences between plants unknown to modern science.

Nigeria is a famous country in the world and she is recognized as the giant of Africa. This is owing to its large population and economy, and is also considered to be an emerging market by the World Bank; it has been identified as a regional power on the African continent, a middle power in international affairs, and has also been identified as an emerging global power. Nigeria inhabits more than 250 ethnic groups who as expected speaks about 500 different and unique languages identifying to a very wide variety of cultures.

Map of indigenous languages in Nigeria (from open sources)

70 % of the population of Nigeria is accounted for by three peoples: Hausa – 29 %, Yoruba – 21 %, Igbo – 18 %. [2.1148]. These languages are leading in three regions of the country – North, West and East. Each ethnic group have their own way of life and lifestyle which has been passed on through generations. Some of these ethnic groups include: Abua of Rivers State, Afo of Nasarawa State, Bachama of Adamawa State, Bunu of Kogi State, Etunu of Edo State, Efik of Cross River State, Chamba of Taraba State, Dandsa of Bauchi State, Palli of Adamawa State, Gure of Kaduna State, Hona of Adamawa State, Igala of Kogi State, Ningi of Bauchi State, Pero of Bauchi State, and the three vast ethnic groups Hausa of the Northern Nigeria, Yoruba of the Western Nigeria and Igbo of the Eastern Nigeria. They all live in harmony together while practicing their separate cultures and traditions. However, this sometimes creates interethnic misunderstandings, confusions and complications.

Such problems include while trading, business deals, offices, transport, trying to show interest in what people are saying or even expressing your own opinions and many more. Well, these are all summarized into one word 'communication'. The language barrier creates communication problems within the indigenes. Nevertheless, through the colonization of the British, Nigeria adopted the English language. Because the country has no common language known to all its occupants, English language was chosen to facilitate linguistic unity at the national level.

The use of the English language in Nigeria dates back to the late sixteenth and early seventeenth century when British merchants and Christian missionaries settled in the coastal towns called Badagry, near Lagos in the present-day South-Western Nigeria and Calabar, a town in the present-day South-Eastern Nigeria. As a result of slave trade and Christian education some indigenes have learnt English and at the time of abolishment of slave trade they served as translators to the other indigenes who did not understand English language. With the attainment of independence in 1960, English gradually grew to become the major medium for inter-ethnic communication which very pivotal for business, marketing and transport within the country as a whole. The problem of indigenous languages in Nigeria is controversial. Some scholars talk about the importance of giving English the status of the state language. Many are in favor of developing an indigenous language that is spoken by

the majority of the region's population. The governments of the new states in Nigeria, where people of more than 1 million people live, declare the languages of these peoples official. In the twenty-first century, Nigerians are making more efforts to develop and preserve autonomous languages. Research on indigenous languages is being conducted at universities in the country.

Recent studies show that conscious and sustained awareness is needed if the Igbo language is to survive and remain relevant in the preservation of African values. Efforts made by to preserve the Igbo language include adding it to exams in schools as well as state exams like the WAEC. This means that Igbo language is taught in schools from primary to secondary level, giving the Igbo child the opportunity to learn his/her indigenous language and culture in full detail. Also, some churches now conduct their masses in Igbo language completely or partly. Parents now take their children to the villages during festivals, this way they get to interact with the peers in Igbo language as well as learning their traditional cultures from the older ones. Tradition and culture is passed down generations and preserved this way.

Africa, Nigeria, and indeed the Igbo Nation lay much emphasis on good moral behaviour, and continue to teach it to her citizens as a guiding line and principle. Such moral values like honesty, the sanctity of human life, respect, hospitality reverence, obedience to law and order, truth, trustworthiness and a whole

number of them have been stressed over time as appreciable values in our society. For these values to be inculcated to our young ones early enough, indigenous language plays a vital role.

Reference

1. Abraham R. C., Dictionary of modern Yoruba, L., 1958.
2. Borisova A.A., Ilyina N.Yu. Language situation and language policy in Nigeria. Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics, PFUR, M., 2017, 8 (4), pp. 1146-1160
3. Gaye J. A. and Beecroft W. S., Yoruba grammar, 3rd ed., L., 1951
4. Gibson Mike, Endangered and Endangered Languages: How to Preserve This Legacy ?, Net.lang, Towards a Multilingual Cyberspace, M., 2014, pp. 79-91.
5. Fikhman B.S. Igbo language, Moscow: Nauka, GRVL, 1975, – 68p.
6. Harrison, K. David. (2007). When Languages Die: The Extinction of the World's Languages and the Erosion of Human Knowledge. New York: Oxford University Press.- 125pp.
7. Krauss, Michael 1992. The world's languages in crisis. Language 68 (1): 4-10 pp.
8. Yakovleva V.K., Yoruba language, M., 1963;

9. <https://ich.unesco.org/doc/src/00843-RU.pdf> ·

10. <https://hbr-russia.ru/biznes-i-obshchestvo/fenomeny/a11340>

Белхаддад Оуссама, студент ПВу-01, Марокко
Науковий керівник: *Т. О. Дегтярьова*, к. філол. н.
м. Суми, СумДУ

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РІДНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Методика навчання іноземної – самостійна педагогічна дисципліна про закони і правила навчання мови, про способи оволодіння мовою, а також про особливості освіти і виховання засобами мови [2, с. 63].

Опис нерідної мови з метою її викладання іноземцям – окрема галузь педагогічної граматики з певними особливостями. Якщо порівняти граматичні правила української мови, представлені у шкільному підручнику, підручнику для іноземців і в академічному виданні, то можна побачити відмінності в презентації матеріалу.

Наведемо простий приклад. Тема «Види дієслова» в навчальних посібниках всіх трьох типів розглядається по-різному. У шкільному навчанні пояснення будується таким чином, щоб учень міг визначити вид дієслова в тексті, ставлячи запитання *Що робити? Що зробити?*

В академічній граматиці детально викладаються відомості про способи дієслівної дії. У підручнику ж для іноземних студентів виклад побудовано інакше і містить перелік правил вживання дієслів доконаного і недоконаного виду; наводяться слова-сигнали, які допомагають іноземцю правильно вибрати вид дієслова.

Розрізняються уявлення про межі граматики. Наприклад, тема «Дієслова руху» завжди входить не в лексичні посібники для іноземців, а в граматичні. У шкільному підручнику ця тема окремо не розглядається. Академічний опис ставить за мету виявити якомога більше мовленнєвих одиниць і встановити системні зв'язки між ними. У деяких випадках академічний опис не допомагає навчити правильно вживати слово чи граматичну форму (наприклад, знання всіх видових значень дієслова не дозволяє зробити правильний вибір виду дієслова, припустимо, при повідомленні про факт дії: *Я читав про це* або *Я прочитав про це. Я писав про це* або *Я написав про це.*

Робота зі студентами, які вивчають мову як рідну і як нерідну, істотно відрізняється. Носії мови вже мають мовну компетенцію, так як вони виростили в певному мовному та культурному середовищі. Їм необхідно тільки систематизувати свої знання, засвоївши основні морфологічні, синтаксичні та словотворчі правила. У процесі навчання студентів-носіїв мови

викладач «включає» їх мовну рефлексію, тобто спрямовує свідомість учнів на осмислення своїх мовних дій.

Студенти, виховані в іншому культурному середовищі, мовною компетенцією не володіють. Мовленнєвою компетенцією носії мови також володіють, тобто вільно можуть будувати мовлення за правилами граматики, а студенти-інофони – ні.

Комунікативний аспект, особливо міжособистісний, не викликає особливих труднощів для носіїв мови, а для студентів-іноземців – це підсумок всієї роботи. Отже, основна мета навчання студентів, для яких українська мова не є рідною, полягає в поступовому формуванні всіх видів компетенції в новому мовному середовищі.

Процес навчання української як іноземної, на думку багатьох вчених-методистів, вимагає опори на рідну мову. Врахування особливостей рідної мови, зіставлення двох мов дуже корисні і цінні: при порівнянні та порівняльному осмисленні будь-які мовні факти краще сприймаються і міцно запам'ятовуються. Навчання нерідній мові з урахуванням знань про рідну мову допомагає міцному засвоєнню закономірностей мови, що вивчається, національної специфіки і сприяє свідомому, раціональному вивченню даної мови.

Зіставлення мов дозволяє:

– розмежувати конструкції;

- встановити схожість і відмінності;
- систематизувати та узагальнити навчальний матеріал, побачити характерні ознаки предметів і явищ, глибше пізнати їх.

Оптимальним методом навчання іноземної мови є такий метод, коли відбувається «усвідомлення граматичної структури рідної мови, яка в подальшому може бути автоматизована і перенесена на іноземну мову» [1, с. 36].

При навчанні мовленнєвої діяльності на іноземній мові виникає проблема зіставлення систем рідної та нової мови. Але не всяке зіставлення корисно для навчання. У студентів потрібно створити уявлення про те, навіщо потрібні в комунікації і які функції виконують ті чи інші елементи системи мови, що вивчається.

Необхідною для навчання є таке зіставлення, при якому предметом порівняння є не самі системи рідної і мови, що вивчається, а їхні функціональні навантаження. Л. В. Щерба писав: «Учні після всіх пояснень вчителя, який прагне згідно з правилами прямицької методики пояснити значення того чи іншого слова або мовленнєвого явища без допомоги рідної мови, все ж тільки тоді розуміють це значення, коли знаходять для нього еквівалент на рідній мові » [3, с. 78].

Іноземці сприймають інформацію про нову мову «через призму» своєї рідної мови; у них є вже деяке розуміння науки про мову – граматики, орфографії. Інокомунікант, говорячи

рідною мовою, не ставить запитання: чому так треба сказати, але шукає пояснення всім чому, коли і як треба говорити і писати на мові, яка вивчається. Слід використовувати мовленнєві знання, що вже склалися на рідній мові, при навчанні української як іноземної.

Отже, знання характерних особливостей рідної мови і їх урахування в процесі навчання української як іноземної сприяють формуванню системи уявлень про мову, яка вивчається.

Список літератури

1. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку. М.: Просвещение, 1991. 222 с.
2. А. А. Леонтьев Методика. М., 1988. 248 с.
3. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков в средней школе. Москва: Издательство Юрайт, 2020. 148 с.

Алмасри Ахмад, студент
МЦ.м-936, Йорданія
Науковий керівник: *Н. О.
Ворона*, викладач Суми,
СумДУ

ЗАСТІЛЬНІ ТРАДИЦІЇ АРАБІВ ЯК ВАЖЛИВА ЧАСТИНА АРАБСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кулінарні традиції і переваги відображають національний характер народу. Вони представляють інтерес і для етнографів, і для гурманів, і для туристів. Це вічна тема, яка буде актуальною, поки людство не втратить апетит.

Арабська кухня - це поняття, яке включає в себе кулінарні традиції кількох східних країн: Ірак, Сирія, Єгипет, Ліван, Йорданія, Палестина та ін. Тому індивідуальні особливості поєднуються з загальними традиціями і в асортименті використовуваних продуктів, і в способах приготування страв. Арабська кухня - одна з найдавніших у світі. Вона дуже різноманітна, так як побут арабів ввібрав в себе не тільки звичаї багатьох народів, які увійшли до складу халіфату в VII-VIII століттях, а й їхніх попередників.

На першому місці в стравах цієї кухні знаходиться м'ясо (телятина, яловичина, козлятина, м'ясо птиці). У процесі приготування м'ясних страв є одна особливість - при обробці м'яса використовують мінімум рослинного масла. Люблять араби також рис, бобові, овочі і фрукти, готують і безліч найрізноманітніших страв з кисломолочних продуктів, яєць і сиру. Обов'язковим компонентом при приготуванні страв арабської кухні є спеції і прянощі - чорний і червоний перець, кориця,

цибулю, часник, коріандр, кмин, гвоздика, шафран та інші. Дослідники нарахували більше 40 натуральних ароматів, джерелами яких були місцеві і привозні трави, листя, насіння, ягоди, смоли і т.п. Культуру використання різноманітних прянощів успадкували від арабів і європейці. Популярні в арабських країнах оливки і оливкова олія. Специфіку арабських страв складає і незвичайне для європейців поєднання продуктів, наприклад, одночасне використання часнику і лимона, горіхів (навіть в м'ясних стравах); використання двох сортів різних круп, наприклад, рису і сочевиці в одній страві або рису і обсмаженої вермішелі [3].

Арабську кухню можна умовно розділити на три зони: середземноморська, сирійська і аравійська. Найзнаменитіша – сирійська. З нею українці знайомі по ятках, які торгують шаурмою - шматочками засмаженого на рожні м'яса, загорнутого в лаваш. Але дуже рідко в Україні шаурма робиться за всіма правилами. Особливий Лаваш має бути спочатку нагрітим і змазаним особливим соусом, всередині укладені тонко нарізані солоні овочі та зелень. Лаваш теж потрібен особливий. Спробувати справжню шаурму найкраще в Сирії [3].

Арабська кухня дуже вплинула на харчування та побут сусідніх народів, в тому числі європейських. Ще в

середні віки Європа дізналася консервування фруктів і виготовлення різних солодоців за допомогою цукру саме від арабів. До цього європейці використовували для підсолоджування тільки мед. Незвичайною і для сучасних європейців є черговість подачі страв. Обід може початися з баштанних культур - кавуна або дині, продовжитися

солодощами і тільки потім буде подано гаряче блюдо, яке завершиться бульйоном. Багато народів арабських країн приймають їжу двічі в день. При дворазовому харчуванні вранці їдять дуже щільний сніданок, і такий же щільний обід - досить пізно ввечері. Овочі і картоплю не їдять в розвареному вигляді. Хліб їдять тільки білий. Найпопулярнішими супами є м'ясні супи з квасолею і рисом, стручкової квасолею, горохом. Більшість супів арабської кухні готується на м'ясному бульйоні, але перед варінням бульйону м'ясо обсмажують великим шматком без жиру, а потім заливають холодною водою і варять до готовності. Овочі додають вже в готовий і проціджений бульйон. Якщо говорити про десертах арабської кухні, то слід назвати такі види: халва, рахат-лукум, козинаки і грильяж, вироби з тіста, карамель і вироби з цукру. Стільки видів солодких страв, напевно, не має жодна кухня в світі [1].

Традиційним для арабських країн напоєм є кава. Його приготування являє собою складний ритуал. Зазвичай його виконують при прийомі важливих гостей. Перший етап - жарка кавових зерен, другий - їх подрібнення, які робляться вручну.

При цьому потрібно обов'язково робити це в певному ритмі.

І етап третій - варіння кави.

Для цього використовуються судини з міді або латуні, які зовні схожі на європейські чайники. Зварений кави розливається по маленьким чашках і лунає в строгій черговості - по старшинству. Під час застілля напій пропонується гостям три рази. Далі традиція наказує відмовитися, подякувавши господаря будинку. В арабських країнах традиційну каву п'ють без цукру, додаючи тільки прянощі і спеції - гвоздику, кардамон, шафран і мускатний горіх [1].

Незважаючи на різноманітність, як арабських страв, так і їх інгредієнтів, існують і заборони, пов'язані з ісламом. Заборонено використовувати в їжу свіжу кров, страви з крові, а також м'ясо тварин, які загинули своєю смертю. Одне з висловів Мухаммеда говорить: «Мертві тварини, кров, м'ясо свині, все те, що було вбито без згадки імені Аллаха, якщо ви не очистили їх

кровопусканням заборонено». Однак той, хто порушить цю заборону вимушено, винним не вважається. Мусульманин може їсти лише м'ясо тварин, забитих мусульманином. Цим тваринам повинно бути перерізане горло і спущена кров.

І супроводжується це словами «Бісмільля», що означає «ім'ям Аллаха». Таке м'ясо називається «халяль», що дослівно означає «дозволене». Одне з головних харчових обмежень ісламу стосується вживання алкогольних напоїв. Згідно з Кораном, сатана (шайтан) збуджує в людях через вино ненависть і ворожнечу, тому мусульмани не повинні його пити. [2].

З давніх часів гостинність і щедрість у арабів вважаються одними з головних чеснот. Навіть незнайома людина, що зупинився біля шатра бедуїна, могла розраховувати на склянку води, фініки, шматок лаваша і нічліг. Найбідніший араб готовий нести великі витрати, щоб добре прийняти гостя. Бедуїни славилися тим, що для гостей завжди мали страви величезних розмірів. Господар - слуга своїх гостей. В його обов'язки входить пригощати гостя всім кращим і підтримувати приємну розмову. Не прийнято говорити з гостем на неприємні для нього теми, щоб не зіпсувати настроїв і апетит. Гість зі свого боку не повинен відмовлятися від частування, щоб

не образити господаря. Він не повинен вибачатися за заподіяне занепокоєння, бути занадто сором'язливим, стриманим в їжі. Господарю буде приємно, якщо гість скаже добрі слова про його гостинність і щедрість.

Щоб його не вважали за грубим і невихованим, гість не повинен ставити нескромних питань і спрямовувати свій погляд в бік жінок [2].

Раніше за традицією гостей запрошували тільки ввечері, зараз допускається прийом гостей і вдень. Прийоми влаштовуються окремо для чоловіків і для жінок, хоча у великих містах цього правила не завжди дотримується, особливо якщо запрошують близьких друзів або родичів з сім'ями. На відміну від європейських обідів, де число порцій розраховують за кількістю запрошених, арабські звані обіди навіть в сучасних будинках завжди щедрі. Араби люблять їсти руками. Причому тільки правою рукою. Ліва рука вважається нечистою і нерідко, якщо хтось ненароком доторкнеться до їжі лівою рукою, то блюдо можуть відразу прибрати. Не можна й брати їжу двома пальцями. Якщо їдять ложками або вилками, то тримають їх в правій руці. Досить часто під час переговорів або просто за їжею гостям подають каву або чай. За гостем обов'язково спостерігають, і як тільки він вип'є першу чашку, йому

відразу наливають другу. Якщо ж гостю вже не хочеться пити, то він має перекинути склянку догори дном. Перед початком прийому їжі мусульмани промовляють:

«В ім'я Аллаха милостивого і милостивого».

Закінчивши їсти, кажуть: «Дяка Аллаху, який послав нам їжу, питво і зробив нас мусульманами». Згідно з арабськими традиціями господар першим починає обід і закінчує його останнім. Різати хліб або лаваш ножем не варто: його розламують руками. Перед початком чаювання слід сказати: «В ім'я Аллаха», а після закінчення: «Слава Аллаху». Заборонено пити з шийки пляшки. На дуже гарячий чай або каву не прийнято дуги, треба почекати, поки він охолоне [3].

В арабських країнах процес прийому їжі завжди вважався священним, але особливо це стосується найбільших мусульманських свят і поста, що передує їм. Одним з головних приписів ісламу є дотримання посту протягом усього місячного місяця Рамадан, дев'ятого місяця за ісламським календарем. Згідно з повір'ям, в цей період все демони зв'язані по руках і ногах, двері пекла закриті, а сім воріт раю відчинені. Одні з них призначаються тим, хто дотримується помірності. Мета посту полягає в тому, щоб привчити людину боротися з пристрастями і наблизитися до Бога. Піст триває 29 - 30 днів до

наступного молодого місяця. Удень протягом усього місяця Рамадану категорично забороняється пити, їсти, курити, лихословити. Не можна пробувати їжу під час приготування. Винятки робляться для вагітних жінок і матерів-годувальниць, для дуже слабких людей похилого віку, для дітей, які не досягли статевої зрілості. Всі, хто вільно чи мимоволі порушив піст, протягом року зобов'язані постити стільки ж днів, скільки вони пропустили. Крім того, вони повинні спокутувати свій гріх, наприклад, нагодувавши бідних або внісши гроші на якусь богоугодну справу. Під час посту мусульмани обідають і вечеряють вночі.

У нічний час відкриті ресторани, кафе, кінотеатри. Прямо на вулицях готують і продають солодощі. Піст завершується Святом розговіння (Ід аль-Фітр). З нагоди свята прощають один одному образи і роздають бідним милостиню, названу «фітра». Цей день - свято солодоців. У всіх сім'ях готують тістечка і печива, їх прийнято дарувати сусідам, родичам. Найзначнішим мусульманським святом є Ід аль-Адха - свято жертвоприношення, через сімдесят днів після Ід аль-Фітру. Звичай приносити в жертву тварину існує у арабів з давніх часів. В арабських країнах кожен батько сімейства повинен в честь свята принести в жертву

барана або козу. З м'яса принесеної в жертву тварини готують традиційні страви, які з'їдають за святковою трапезою, а також роздають друзям, сусідам і бідним. Перед святом господині печуть хліб, лаваш, пироги і бісквіти, а також готують десерти з родзинок і мигдалю [3].

У всі часи їжа служила людині не тільки для втамування голоду і спраги. У кухні того чи іншого народу відображені його життя, традиції, релігійні вірування тощо. Спільний прийом їжі гуртовував сім'ю, друзів, земляків, допомагав домовитися діловим партнерам, краще зрозуміти своїх співрозмовників.

Список літератури

1. Арабская кухня. Арабские блюда. Кухня стран Магриба. URL: <http://supercook.ru/zz330-37.html>.
2. Исламские кулинарные традиции. <http://jalyn.kz/islamskie-kulinarnye-traditsii/>
3. Традиции мусульманской кухни. URL: <http://s30556663155.mirtesen.ru/blog/43282602826/Traditsii-musulmanskoy-kuhni>.
4. Кухня арабских стран. URL: <https://www.barnaul-altai.ru/rest/food/article15.php>.

СЕКЦІЯ 3

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ

Кхан Аджмал,
студент МЦ.м-015ан, Афганістан
Н. А. Пилипенко-Фріцак,
м. Суми, СумДУ

ЕТНООРІЄНТОВАНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ У ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ ГРУПІ

Інтеграція України у світовий освітній простір обумовлює народження якісно іншої освітньої ситуації в зв'язку з потребою суспільства у фахівцях, що сприймають в єдності все різноманіття світу. Інтеграція спрямована на досягнення нової якісної характеристики освітніх послуг, яка виражена поняттям «європейський вимір в освіті». В основі визначення «європейського виміру в освіті» знаходиться особистість того, хто навчається, урахування його культурних цінностей (демократія, права людини, свобода, рівність, моральність) [1]; навчання базується на принципах сучасної педагогічної

діяльності (відкритість, толерантність, діалог). Інтернаціоналізація освіти актуалізувала питання толерантної взаємодії іноземних студентів, створення толерантного суспільства.

Кожен студент, кожна студентка – це особистість зі своїми власними ідеями, цінностями, думками і почуттями, з індивідуальними якостями, які визначають зміст і характер поведінки молодої людини. У той же час конкретна особистість є представником певного соціального інституту, репрезентує певну культуру, має неповторну, притаманну тільки певному етносу, певній національності сукупність ціннісних орієнтацій та ідеалів, ідеології, норм поведінки, соціальних, моральних, релігійних, етичних поглядів, звичаїв і традицій тощо, які на особистість впливають. У контексті «європейського виміру в освіті» під час навчального процесу у виші повинні бути враховані усі різноманітності студентів з метою формування не лише високопрофесійного фахівця, але задля цілеспрямованого формування гуманних ментальних якостей особистості. Розроблення національно орієнтованої технології навчання іноземних студентів повинна враховувати особливості їх етнічного менталітету, вимагає уваги до системи загальнодидактичних та суто методичних принципів навчання [2, с. 229-230].

Через створення єдиного освітнього простору, підґрунтям якого є толерантність та міжкультурний діалог, сучасна методика шукає найбільш ефективні методи, прийоми та технології навчання представників різних етносів з урахуванням їх освітніх пріоритетів, культурних, релігійних особливостей, рис національного характеру, виховання. У зв'язку з цим навчання у виші іноземних студентів не може бути результативним без дотримання принципу урахування етноорієнтованої методики навчання, поготів географія іноземних студентів, які навчаються в українських вишах щороку розширюється. Наприклад, на базі Сумського державного університету навчається близько 1863 іноземних студентів із 51 країни різних регіонів світу: Європи, Південної Америки, Азії, Африки, СНД [3, с.2].

Важливою складовою методики етноорієнтованого навчання є етнокультурна компетенція викладача, який працює в полікультурній аудиторії, що передбачає соціокультурні знання, обізнаність у суспільно-політичних процесах, що відбуваються у регіонах, звідки прибули студенти, знання невербальної комунікації у різних проявах, розуміння стереотипів поведінки студентів, їх психологічних, ментальних особливостей, етнокультурних традицій, звичаїв, релігійних вірувань, знання особливостей національних освітніх систем тощо. На основі полікультурної компетенції формується

полікультурна компетентність викладача, тобто вміння практично застосовувати знання про етнокультурні і етнопсихологічні особливості студентів. Досконале вивчення особливостей менталітету того чи іншого етносу зобов'язує враховувати його внутрішній світ, національний характер, вплив на поведінку людей навколишніх умов, географічного середовища, побуту, клімату, традицій, релігії і інших обставин, що необхідно враховувати при виявленні етнокультурних і етнопсихологічних особливостей іноземних студентів. Менталітет найбільш чітко проявляється в типовій поведінці представників певного етносу і виражається головним чином в етнокультурних стереотипах поведінки його представників.

Велике значення у гуманітарній освіті іноземних студентів, що навчаються в українських вишах, надається мовному навчанню, метою якого є формування та розвиток іншомовної комунікативної компетенції студентів в єдності всіх її складових. Розробка рекомендацій щодо оптимізації процесу навчання української мови як іноземної в умовах взаємодії різних культур є нагальною та важливою з точки зору практики викладання в сучасній вищій школі. У сьогоденній методичній літературі, присвяченій навчанню нерідною мовою, етнокультурний і етнопсихологічний аспекти цього процесу розглядаються через вимоги врахування національно-культурних особливостей контингенту в навчальному процесі.

Викладачам української як іноземної, що працюють у багатонаціональних групах, необхідно знати етнопедagogічні особливості полікультурної аудиторії, що забезпечить можливість вироблення методичних прийомів як в мовній підготовці конкретного контингенту учнів, так і у виховній роботі, допоможе встановити зі студентами позитивний «зворотній зв'язок». Плідна співпраця дослідників у галузях етнопсихології та лінгвометодики дозволить скласти етнокультурні портрети іноземних студентів, виявити, оцінити і обґрунтувати поведінкові орієнтації представників різних етносів. Такі етнопортрети допоможуть розв'язати проблеми міжособистісного спілкування в полікультурній навчальній групі, запобігти конфліктним ситуаціям на міжнаціональному та релігійному ґрунті, стабілізувати сприятливий психологічний клімат і створити умови успішного навчального процесу; допоможуть викладачеві будувати свою роботу зі студентами таким чином, щоб кожен студент міг вільно висловити себе як особистість, брав активну участь в навчальному процесі.

Однією з головних труднощів, що перешкоджає ефективному оволодінню українською мовою, є розбіжність у мисленні представників різних етнокультур, оскільки «картини світу», відображені у різних мовах, часто не збігаються. Це впливає на лексичний, граматичний, синтаксичний рівні мови. При навчанні іноземних студентів різних національностей

української мови необхідно враховувати типологічний лад рідної мови студентів, ступінь типологічної близькості контактуючих мов, етнокультурні особливості учнів, їх комунікативний етностиль; етноорієнтований підхід передбачає вивчення семантичної, понятійної складової граматичних і лексичних фактів української та рідної мови студентів, урахування при відборі лексичних одиниць етнокультурних українських традицій, реалій; при цьому необхідно передбачити можливу реакцію представників інших етносів на соціокультурну інформацію, яка у що них закладена.

Отже, урахування методики етноорієнтованого навчання української як іноземної дозволяє виявити і врахувати труднощі, з якими стикаються представники різних етносів при навчанні української мови, адекватно розуміти іноземних учнів, визначати найбільш прийнятні для представників певного етносу форми і методи навчання, надавати конкретну допомогу в подоланні комунікативних бар'єрів і вирішенні проблем адаптації до нової соціокультурного середовища.

Список літератури

1. Амельченко Н. А. Цінності об'єднаної Європи. ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив». URL : https://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf (дата звернення 02.04.2021).

2. Бакум З. П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 5. С. 226-232.

СЕКЦІЯ 4

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

Е. Балсак,
студент ПВ, ПВа-02/1оз, Туреччина
Чернякова А. В. канд. пед. наук
м.Суми, СумДУ

КОМУНІКАТИВНИЙ ТЕАТР ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ОСВІТНІХ МІГРАНТІВ

Інноваційні технології є невід'ємною частиною сучасної освіти і водночас потужним рушієм оптимізації навчально-виховного процесу, засобом розвитку пізнавальної активності у процесі мовної підготовки іноземних студентів. Інноваційні технології формують цілу низку компетенцій у студентів, зокрема такі, як-от: комунікативні, соціокультурні, лінгвістичні, крос-культурні та фахово-зорієнтовані. Аналіз енциклопедичних джерел дав можливість висвітлити сутність поняття «інновації».

Окреслений термін буквально означає нововведення, оновлення, новизну, зміну [2]. У 50-х рр. ХХ ст. на Заході і в останні два десятиліття в Україні педагогічні інновації стали предметом активного дослідження. Відповідно почала формуватися нова галузь знань – педагогічна інноватика [2, с. 490].

Серед дослідників, що займаються розробленням інноваційних ігрових технологій у науці, зокрема ігрових тренінгів, комунікативних театрів та анімаційних вистав, відзначимо Т. Цюман [2], Н. Заверико [2], А. Капську [3]. Сутність інноваційних технологій висвітлено у науковій розвідці вітчизняної вченої Н. Андросової [1].

Продуктивними інноваційними технологіями, які використовують філологи у роботі з іноземними студентами у процесі їхньої мовної підготовки є технології інтерактивного навчання, проектні та ігрові педагогічні технології. Згідно з результатами дослідження Н. Андросової ігрові технології – дидактичні системи використання різноманітних ігор, під час виконання яких формуються вміння виконувати завдання на основі компромісного вибору (театралізовані, ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг; розв’язання практичних ситуацій і задач, комп’ютерні програми тощо) [1].

Більш детально висвітлимо ігрові педагогічні технології, які сфокусовані на розвиток комунікативної компетенції освітніх мігрантів в у мовах іншомовного полікультурного

середовища. На думку вітчизняної дослідниці А. Капської, у складі комунікативної компетентності важливо виокремити таку якість, як гуманістичну спрямованість, оскільки вона є відображенням людяності, толерантності, гуманізму – базових характеристик спілкування у системі людина – людина [3, с. 7]. Надзвичайно важливим компонентом структури комунікативної компетентності студента, який певний час проживає в іншомовному середовищі є емоційний аспект спілкування. Тому цікавою формою організації заняття зі студентами, які приїхали з різних країн, зокрема Туреччини, Індії, Нігерії є комунікативний театр. Анімація спрямована на допомогу особистісному самовираженню шляхом використання ігрових, театралізованих та психотерапевтичних методів мовної підготовки студентів. Для реалізації анімаційних програм та рольової гри у процесі вивчення іншої мови на практичному занятті використовуються наступні методи:

Метод гри та ігрового тренінгу. Гра – самостійний вид діяльності, рівноправний з усіма іншими. Ігри використовуються також як розважальна форма, яка активізує іноземних студентів, що виводить їх з пасивного споглядання театралізованого заходу. Метод театралізації. Культурне дозвілля студентської молоді має безліч сюжетів і соціальних ролей. Цей метод реалізується через костюмування під час арт-фестивалів та свят, особливу мову міжетнічного спілкування,

обряди, ритуали, міжкультурні традиції, різноманітні сюжети життя, побуту, нестандартні ситуації, які пов'язані з соціокультурною адаптацією.

Метод змагання. Змагання допомагає розвинути творчі сили, стимулює прагнення до пошуку, відкриття, досягнення перемог над собою, над лінощами в процесі навчання в умовах полікультурного освітнього середовища.

Метод рівноправного духовного контакту, заснований на демократичному і гуманізованому спілкуванні. Метод виховання ситуаціями. Моделюються різноманітні ситуації, які можуть бути орієнтовані на самореалізацію, успіх, невдачу, довіру, недовіру. Метод імпровізації. Вміння імпровізувати розвиває творчі здібності учасників ігрового процесу. Мистецтво імпровізації – це запорука творчого успіху [4].

Практика використання інноваційних технологій з елементами анімаційної діяльності, зокрема комунікативного театру у процесі мовної підготовки освітніх мігрантів засвідчує розвиток діалогічного мовлення на основі толерантного спілкування. Особливо доречно, вивчаючи теми стосовно публічного виступу як важливого засобу комунікації, переконання, дискусії, наради, співбесіди з різними співрозмовниками у транспорті, на вулиці з українцями. Комунікативний театр через гру, анімацію забезпечує розвиток мовних, моторних, когнітивних навичок, навичок вирішення

проблем і морального виховання. Шляхом театрального спілкування через програвання певних ролей, ситуацій, з якими студенти стикаються в побуті у процесі взаємодії відбувається встановлення стосунків, цілком очевидно, що комунікативний театр можна використовувати для формування взаємовідносин між українськими та іноземними студентами з метою діалогу культури та формування поліетнічної толерантності.

На заняттях з української мови як іноземної використовуються ігри, наприклад, когнітивна «Мовна гра», яка реалізується на матеріалі текстів теми «Українські традиції». В основу педагогічної гри покладено низку принципів, зокрема ментальний принцип сприйняття тексту та ігор в цілому, принцип розуміння мовних одиниць та розвитку усного мовлення, вміння усно і письмово висловлювати думки. Цікавою формою є також етно-фестивалі за участю як іноземних, так і українських студентів.

Рис.1. Студенти з Туреччини презентують амулет «Око Фатіми»

Підсумовуючи, слід додати, що освітні мігранти як представники інших етнічних груп населення можуть презентувати культурні традиції, використовуючи метод театралізації через костюми, обряди, ритуали, цінності, які їх відрізняють. Так, на уроці країнознавства студенти з Туреччини презентували обереги та амулет «Око Фатіми» (тур. Nazar boncuk), який представлено на фото (див. Рис.1). Проаналізовані технології спрямовані на соціокультурну інтеграцію та успішну міжкультурну комунікацію іноземних студентів на засадах толерантності та рівності освіти.

Список літератури

1. Андросова Н. Інноваційні технології в школі / Н. Андросова // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. 2010. Вип. 91. С. 29-34. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2010_91_8.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І.Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. 536 с.
3. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / за ред. А. Й. Капської. К. : ДЦССМ, 2003. 87 с.

4. Чернякова А. В. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії аніматора з клієнтом у процесі соціокультурної діяльності / А.В. Чернякова, А.О. Полянничко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. №3 (57). Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. С. 320–325.

Ojo Olajide Joshua, ПБу-03 student, Nigeria,
Scientific adviser: *S. S. Zaitseva*, Ph.D.,
Sumy, SumDU

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY IN THE SOCIETY

The relevance and aim of this research is to point out importance of ICT in the society, problems and solutions of ICT, and recommendations. ICT play a significant role in all aspects of modern society.

An Information Society is a society, where the usage, creation, distribution, manipulation and integration of information is a significant activity. Its main drivers are Information and Communication Technology (ICT) which have resulted in rapid information growth and is somehow changing all aspects of social organization, including education, economy, health, government,

warfare and levels of democracy. The people who are able to be a partaker in this form of society are sometimes called computer users or digital citizens defined by (K. Mossberger) as «Those who use the Internet regularly and effectively» [3].

Benefits of ICT in the Society

1. In Healthcare, ICT has increased productivity, reduced travel costs; More responsive healthcare services to the citizens through Telemedicine and Digital Publication of medical research.
2. In Agriculture, ICT has created more awareness of innovative approaches and improved food production, Seasonal planning, and risk mitigation through GIS systems of planning and others.
3. In Education, ICT has improved visualisation skills, Up-to-date course materials accessible from remote areas, Cost savings on-demand education through Distance education, Teachers training etc.
4. In Business, ICT has helped in efficiency, less delays, Lower costs of marketing, and Global exposure through E-Banking, E-Stockbroking, Logistics management etc.
5. In the Environment, ICT has also provided better management of resources, planning for disaster aversion, and improved awareness among activists through GIS Mappings, Databases of crop patterns and Networking of Environmental Activists.
6. In Governance, ICT has aided Less wastage of citizens time, better access to crucial information, improved accountability of government officials, Simplified tax procedures for business through

online information for citizens, businesses, NGOs with the help of USAID organisation [1, p. 5].

Problems and Challenges of ICT in the Society.

There are some questions to ask.

1. Are there offline or online forums where citizens can discuss ICT and other issues of concern ?
2. Do citizens and organisations have Human Resources capacity (e.g tech, policy , managerial and legal) to effectively hasten ICTs for daily use?
3. Are there ICT manufacturing industries for hardware and software, data communication solutions and services. Is the PC and internet access affordable?
4. Is there adequate cooperation between citizens, businesses, academics, NGOs and policy makers to create a favourable climate for using ICTs? Is the environment also favourably regulated for creating ICTs companies?
5. Are there enough financial resources to invest in the ICTs infrastructure and education?

Solutions to the Problems and Challenges of ICT in the society

1. Online and offline forums need to be actively promoted to bring in larger and more diverse sections of community to discuss issues of common interest, especially with regard to creatively tackling the

digital divide. Online, this includes e-mail lists, Web-based communities, searchable archives of online communication and e-mail digests, chat rooms, and online interviews. Offline, community activities include conferences, events, trade shows, seminars, educational summits, training sessions and panel discussions.

2. To close the digital skills gap, the emerging economies need to improve the capacity of their workforces for Internet Age roles. This includes improving Internet access and education about IT in schools and colleges, creating digital libraries for universities, and promoting professional training institutes. Key and main priority areas for such Internet growth should be the software and Web solutions/services sectors, whereby an emerging economy can harness the Internet not just as a tool but as a market in its own right.

3. The digital divide in developing countries is most evident at the phase of connectivity, i.e. lack of affordable access to PCs, Internet devices, modems, telephone lines, and Internet connections. Steps to reduce this digital gap include devising cheaper access devices e.g public accessible kiosks, and there should be lowering of tariffs on import of computers and modems, creation of Internet community access centres and bringing access rates down.

4. There's no single sector that can take on the Internet economy by itself; it needs more cooperation at the national level to overcome the sectoral gaps between government, academia, private sector, civil society, and international organisations. This should happen at the

state/provincial, national and regional levels; it can also extend to groupings based on culture or language.

5. For an Internet initiative to survive, it must be at least economically self-sustaining. The governments should ideally focus on creating open investment climates for incubation, launch, acceleration and implementation phases of an Internet start-up [1, p. 12].

Conclusions/Recommendations

A country's ICT strategy should focus on infrastructure, human capacity, enterprise culture, local content and applications. Solutions should also be realistic, and sensitive to local conditions, it should have local participation, and must be backed by political will at the highest level. These can then ignite a virtuous circle of sustainable social and economic development.

When these are wisely applied, ICTs offer opportunities via network effects to narrow social and economic inequalities and support sustainable local wealth creation, new market access, and innovation in services. In order, for their development potential to be realized, it is recommended that, all stakeholders of governments, businesses, international organizations, local civil society groups and individuals need to work together towards achieving real change.

Reference

1. Madanmohan Rao. The nature of the information society: a developing world perspective // Visions of the Information Society. URL: <https://www.itu.int/osg/spu/visions/papers/developingpaper.pdf> / (Last accessed: 01.04.2021).
2. K. Mossberger, S. J. Tolbert, R. S. McNeill Digital citizenship: Internet, society and participation. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=LgJw8U9Z0w0C&oi=fnd&pg=PR7&ots=DYQDzYgHXn&sig=LAhA35sVrRkQVaEW10lzQpKsFq4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false / (Last accessed: 31.03.2020).
3. Wikipedia: The Free Encyclopedia. «Information Society». URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Information_society (Last accessed: 31.03.2021).

Сохеїл Мохаммад Сохеїб,
студент МЦ.м-015ан, Пакистан
Н. А. Пилипенко-Фріцак,
м. Суми, СумДУ

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчання у сучасному виші багато у чому визначається великим обсягом інформації, постійною модернізацією

освітнього процесу. У зв'язку з цим постає питання щодо переосмислення традиційних форм та методів навчання, навчальної діяльності, що визначає необхідність пошуку та впровадження нових технологій навчання, які сприяють реалізації активності студентів на практиці. Таким чином, одним з головних напрямків сучасної дидактики є поєднання традиційних методів та прийомів навчання та новітніх технологій, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів вищих навчальних закладів.

У вищих закладах освіти перевага надається активним методам навчання, які спрямовані на формування у студентів самостійності, варіативності, креативності, критичності мислення. Одним з найбільш перспективних напрямків реформування та розвитку вищої освіти є, як відомо, поширення змішаної форми навчання, активне застосування на заняттях інформаційних та комп'ютерних технологій. Це стосується і навчання гуманітарних дисциплін, зокрема навчання української мови іноземних студентів. Через активне використання у всіх сферах життя інформаційних та телекомунікаційних технологій традиційні методи навчання перестають відповідати мотиваційним потребам студентів. Звичайне це не свідчить про те, що традиційна система навчання зжила себе. Інформаційні технології дозволяють активізувати практичну складову навчального процесу, оскільки дають можливість

використовувати необмежену кількість різних віртуальних ситуацій, вмотивовувати активність студентів за рахунок створення віртуального інтерактивного простору, не обмеженого часовими і територіальними рамками. Оскільки для сучасних молодих людей гаджети стали предметом першої необхідності, не використовувати їхній потенціал в освітньому просторі не можливо. В англомовній літературі з'явився навіть термін *digital native*, що позначає людину, для якої електронне середовище стало природним і рідним, на відміну від *digital immigrants* – людини, для якої електронне середовище залишається чужим та навіть ворожим. Комп'ютерні та інформаційні технології доповнюють традиційну освітню парадигму «викладач – студент», дозволяють більше уваги приділити формуванню та розвитку навичок самостійно опрацьовувати матеріал та здобувати знання в умовах дослідницької діяльності. Мультимедійні комп'ютерні програмні засоби дозволяють студентам одночасно сприймати візуальну та аудіоінформацію. Інтернет дає доступ до інформації та практичних занять, які включають усі види діяльності: аудіювання, читання, говоріння, письмо. Збільшення значущості інформаційних технологій змінюють і можливості всієї системи освіти, оскільки під час навчання з'являється можливість активно використовувати можливості комп'ютерів, гаджетів, хмарних технологій тощо. У зв'язку з цим видається

необхідним підхід в освіті, що полягає не в запереченні традиційної системи навчання, а в гармонійному поєднанні, синтезі традиційних та інноваційних технологій.

У сфері навчання мов застосовуються різні види інформаційних та комп'ютерних технологій: електронні навчально-методичні матеріали і підручники, інтерактивні навчальні посібники, тренажери / професійно орієнтовані тренажери, віртуальні середовища (віртуальний музей, віртуальний клас, віртуальна подорож), комп'ютерні презентації (демонстрації), активно використовуються ресурси всесвітньої мережі Internet, електронні бази даних, електронні бібліотеки, довідково-інформаційні джерела (он-лайн-словники, енциклопедії), електронні періодичні видання, електронні колекції (колекції аудіо-, фото-, відеофайлів) тощо. Комп'ютерні технології навчання, нові мультимедійні засоби, в яких використовується аудіовізуальний формат, надають можливість викладачеві планувати такі види діяльності, які вносять елемент зацікавленості в навчальний процес, дозволяють створити активне комунікативне середовище, у якому здійснюється навчання української як іноземної, допомагають здійснювати постійний зворотний зв'язок. Застосування нових інформаційних технологій дає змогу створити на уроці професійно орієнтоване комунікативне середовище (зокрема для студентів-медиків), допомагає розвивати творче мислення у

студентів, формує у них навички, необхідні для сучасного фахівця. При цьому змінюється парадигма міжособистісної взаємодії учасників педагогічного процесу, більше уваги приділяється виробленню уміння самостійно здобувати знання в умовах дослідницької діяльності.

Впровадження змішаного навчання започатковано в СумДУ ще у 2017 з метою підвищення ефективності аудиторної та самостійної роботи студентів, оптимального поєднання класичних педагогічних підходів з технологіями E-learning. Впровадження змішаного навчання зумовило появу електронного середовища навчання, а вимушений перехід на дистанційне навчання через пандемію визначив необхідність активного застосування інформаційних та комп'ютерних технологій при викладанні усіх дисциплін, зокрема на заняттях з української мови як іноземної. Акцентуючи увагу на вирішенні основного завдання мовної освіти – формуванні комунікативної компетенції та говорячи про переваги комп'ютеризованого навчання мов, Н. Г. Рожкова визначає серед пріоритетних такі як: індивідуалізацію навчання, можливість визначення глибини і послідовності засвоєння вивченого, матеріалу; варіативність застосування на різних етапах навчання; полегшення процесу сприйняття та запам'ятовування навчального матеріалу; розгалуження послідовності навчання на основі аналізу помилок студента; формування самооцінки студентів та створення умов

для їхньої самостійної роботи [2, с.122-123]. Викладачі кафедри мовної підготовки використовують різноманітні дистанційні технології та прийоми під час навчання іноземних студентів української мови. Вельми активно використовуються середовище змішаного навчання MIX СумДУ, відкритий освітній ресурс OCW СумДУ. Студенти послуговуються матеріалами підручників з української мови, опрацьовують навчально-методичні матеріали професійного спрямування за допомогою ресурсу Mix СумДУ, а на практичних заняттях разом із викладачем через різноманітні інтерактивні методи та технології навчання обговорюють питання з теми, удосконалюються комунікативні навички, виконують тестові завдання тощо. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють створити початкові презентації, електронні матеріали тощо, але й розробити систему електронних завдань, тренажерів, тестів з аудіо- та відеоінформацією, використання яких сприяє активізації пізнавальної діяльності іноземних студентів. Так ресурси Інтернету, а саме «програми-оболонки» дозволяють розробляти спеціальні тренувальні та тестові вправи і завдання. Зазначені інструментальні програми надають можливість викладачеві самостійно створювати інтерактивні тестові завдання з використанням текстової, графічної, аудіо- та відеоінформації без знання мов програмування і без залучення фахівців у галузі комп'ютерних технологій. Для створення

тестових завдань та тренувальних вправ широко використовується спеціальна комп'ютерна програма Hot Potatoes [3], за допомогою якої можна створити 10 типів вправ на різних мовах по різних дисциплін з використанням текстової, графічної, аудіо- та відеоінформації. Вправи створюються за допомогою 5 блоків: 1) вікторина: питання з множинним вибором відповіді; 2) заповнення пропусків у тексті; 3) встановлення відповідностей між словами, реченнями; 4) кросворд; 5) відновлення послідовності (слів, речень). Всі вправи виконуються в режимі тренування або тестування (режим тестування передбачено, наприклад, для питань з множинним вибором). Результат виконання завдань оцінюється у відсотках. Ще однією програмною для створення таких типів вправ і тестів, як: вибір слів зі списків, множинний вибір, семантизація слова, пошук відповідностей тощо, є програма Quizlet [2]. Перевагою цієї програми є те, що вона надає можливість організувати навчальні ігри зі словами. Усі завдання можуть підтримуватися аудіо візуалізацією.

Отже, мультимедійні технології навчання, перевірки та контролю знань об'єднують у собі традиційну статичну візуальну інформацію (текст, графіку) і динамічну інформацію (вимову, музику, відео, анімацію), що зумовлює одночасний вплив на зорову і слухову пам'ять іноземних студентів. Залучення інформаційно-комунікаційних технологій у

навчальний процес поліпшує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння студентами, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення української мови.

Список літератури

1. Методичні рекомендації «Сервіс Quizlet та мобільний додаток». URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-servis-quizlet-ta-mobilniy-dodatok-111731.html> (дата звернення 02.04.2021).
2. Рожкова Н. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій як інноваційного методу в навчанні іноземних мов. *Наукові записки Кіровоградського держ. пед. універ. ім. В. Винниченка. Сер. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 132. С. 121-125.
3. Hot Potatoes. URL: <https://hotpot.uvic.ca/> (дата звернення 02.04.2021).

Фехінтола Мосес Дамілола,
студент гр. МЦм-741, Нігерія
Чернишова Т. Г.
м. Суми, СумДУ

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Проблема інтегрованого навчання за сучасних умов розвитку освітнього процесу залишається актуальною. Навчально-виховний процес у закладах вищої освіти вимагає нових підходів, які спрямовані на підготовку конкурентоспроможних фахівців. Формуванню такого спеціаліста сприяє впровадження в навчальний процес міжпредметної інтеграції. Зазначимо, що використання інтегрованого підходу в навчально-виховному процесі сприяє підвищенню мотивації студентів до розуміння явищ і процесів, що вивчаються, до різнобічного, нетрадиційного, практичного засвоєння знань з інших предметів.

Досліджувало проблеми інтегрованого навчання підготовки майбутніх фахівців багато науковців. Так, сучасні дослідження, що розкривають окремі аспекти інтегрованого навчання підготовки сучасного фахівця, висвітлено у працях В. Безпалько, І. Зязюна, А. Коломієць, Н. Мойсеюк, питання міжпредметних зв'язків розглядали Є. Глінська, Г. Максимов, Б. Тітова, теоретичні основи та умови інтеграції знань вивчали І. Д. Зверева, В. Ільченко, Ю. Жидецький, М. Іванчук, І. Козловська, В. Пономарьова, В. І. Паламарчук, С. У. Гончаренко та ін. Сучасні дослідження розкривають окремі аспекти інтегрованого підходу до організації навчально-виховного процесу.

Відмітимо, що ще Я. А. Коменський наголошував на необхідності «завжди і всюди брати разом те, що пов'язано одне

з одним» [1]. Необхідність інтегрованого підходу до організації навчально-виховного процесу він пояснював так : «Всі знання виростають з одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках» [1].

З'ясуємо, що таке інтеграція. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що «інтеграція – це доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи» [2, с. 401]. Словосполучення «інтеграція навчання» у Педагогічному словнику тлумачиться як «відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція); це створення інтегрованого змісту навчання – предметів, які об'єднували б в єдине ціле знання з різних галузей» [3, с.16].

Сьогодні науковці виділяють три рівні інтеграції. Кожний рівень має свою логічну структуру. Така структура складається з базису (кооперуючої дисципліни), завдання (проблеми базової дисципліни), знаряддя (теоретичного і технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін). Перший рівень інтеграції полягає у реалізації міжпредметних зв'язків. Другий рівень дидактичної інтеграції – це синтез взаємодіючих наук на основі деякої базової дисципліни (внутрішньодисциплінарний синтез, що об'єднує різні теорії у межах одного предмета). Тобто мова йде про так званий внутрішньодисциплінарний

синтез, який об'єднує різні теорії в рамках одного предмета. Третій рівень дидактичної інтеграції найменш досліджений. Він передбачає створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегративного курсу. На думку науковців, основні шляхи інтеграції знань такі: динаміка навчально-виховного процесу, його розвиток за висхідною спіраллю; узгодженість навчальних планів; діагностика, прогнозування та управління процесом навчання; програмування стадій становлення особистості в єдиній системі неперервної ступеневої освіти; управління перехідними процесами між етапами розвитку особистості; цілісність навчально-виховного процесу та його результатів [4]. Дослідження у цій сфері доводять, що предметна система навчання у вищій школі забезпечує студентів певним рівнем сучасних наукових знань, що необхідні при підготовці майбутніх спеціалістів. Тому ми поділяємо думку науковців про те, що для формування систематизованих знань важливо навчити студентів не тільки здобувати знання, а й застосовувати раніше засвоєні при вивченні інших предметів.

Тож інтегрований підхід до навчання за умови правильної його організації може відіграти велику роль у підвищенні рівня теоретичних знань студентів з питань, які є спільними для певного циклу дисциплін, а також у підвищенні рівня сформованості професійно-методичних умінь та навичок [5].

Вагоме значення у навчальному процесі має міжпредметна інтеграція, яка останнім часом набула широкого розповсюдження. Вона дає можливість органічно поєднати нову тему з попередніми та наступними знаннями. Відмітимо, що у підготовці майбутніх спеціалістів у процесі навчання вона сприяє ширшому використанню потенційних можливостей змісту навчального матеріалу. Інтегроване навчання, різноманітні його методи та форми забезпечують розвиток здібностей студентів, налагоджують взаєморозуміння і поліпшення співпраці викладача та студента у процесі навчання і, у цілому, забезпечують високу якість освіти [10, с. 82].

На сучасному етапі науковці виділяють два характерні напрямки в інтеграції навчально-виховного процесу: емпіричний – це розроблення і проведення інтегрованих занять, і теоретичний – створення та вдосконалення інтегрованих курсів і програм. З одного боку, інтеграція дає можливість показати студентам світ загалом, з іншого боку, звільнений за рахунок цього навчальний час використовують для повноцінного впровадження диференційованого підходу в навчанні. Педагогічними умовами застосування міжпредметної інтеграції є: дослідження міжпредметної інтеграції як одного з пріоритетних напрямів підготовки майбутніх спеціалістів; інтенсифікація, оптимізація навчально-педагогічної діяльності; розроблення інтегрованих навчальних планів, програм,

навчальних курсів, навчально-методичного забезпечення; використання різних форм, методів, технологій навчальної діяльності й забезпечення послідовності між ними; забезпечення глибокої мотивації навчальної діяльності, активізації розумової діяльності студентів, розвитку креативності в процесі професійної підготовки тощо. Таким чином, міжпредметна інтеграція сприяє: підвищенню мотивації до вивчення дисципліни, полегшує розуміння студентами явищ і процесів, що вивчаються; формуванню вмінь аналізувати, зіставляти факти з різних галузей знань; формуванню культури мислення, підвищенню творчої активності; формуванню цілісної наукової картини світу; покращенню засвоєння знань з інших дисциплін; зниженню втомлюваності студентів від перевантаження; розширенню сфери отримання інформації; робить навчально-виховний процес по-справжньому цікавим; вона є необхідною умовою для цілісного сприйняття світу та осмислення явищ навколишньої дійсності студентами [4].

На сьогодні важливе значення для продуктивного засвоєння іноземними студентами знань, умінь, навичок і для їх творчого особистісного розвитку має встановлення широких тісних зв'язків не тільки між розділами одного предмета, що вивчається, а й між різними дисциплінами. Як показують дослідження, в змісті навчання міжпредметна інтеграція здійснюється злиттям в одному предметі (курсі) елементів

різних навчальних предметів на основі широкого міждисциплінарного підходу. Такий підхід не порушує логіки кожного навчального предмета і водночас забезпечує взаємодію між ними. Навчальні дисципліни інтегруються в єдині цикли, курси, блоки, модулі, які мають спільну мету та спрямованість, викладаються на єдиних методологічних засадах. Як результат, розроблюються інтегровані курси, які є невід'ємною складовою підготовки майбутніх фахівців. Саме тому впровадження інтегрованих курсів має на меті формування загальнонавчальних умінь і навичок студентів, поглиблення їх знань, розвиток уваги, пам'яті, розширення пізнавальних інтересів, оволодіння навчальними прийомами [5].

Отже, впровадження різних видів інтеграції в навчальний процес забезпечить перехід від дисципліни репродуктивної до дисципліни творчої. З огляду на дослідження міжпредметної інтеграції, можна підсумувати, що загальні механізми інтеграції в освітній сфері сприяють ефективному синтезу наукових знань і забезпечують реалізацію міжпредметних зв'язків. А це зі свого боку впливає на якість професійної підготовки компетентного висококваліфікованого спеціаліста.

Список літератури

1. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. URL: <http://ukped.com/statti/istorija-pedagogiki/2639->

- pedagogichna-sistema-jana-amosa-komenskogo.html (дата звернення : 15.03.2021).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
 3. Короткий термінологічний словник з педагогіки / укладач С. Г. Мельничук. Кіровоград, 2004.
 4. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя як єдність інтегративного та диференційованого підходів в умовах ступеневої освіти. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7839/97/> (дата звернення: 11.03.2021).
 5. Козловська І. М. Інтеграція та наступність у розвитку навчального знання: методологічний аспект / І. М. Козловська, А. В. Литвин. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць / за ред. І. Ф. Зязюна, Н. Г. Ничкало. К., 2001. Ч. 2. 2001.

СЕКЦІЯ 5

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ

ЛІНГВІСТИКИ

Океріо Давид Масесе, студент
МЦ.м-818ан, Кенія
Науковий керівник:
О. Похілько, канд. пед. наук
м. Суми, СумДУ

РЕАЛИЗАЦИЯ ЖАНРОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ СКАЗКИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ РКИ И УКИ

В образовательном процессе Украины очень важна роль иностранных студентов. Это не только престиж государства и инвестиции в его экономику, но также возможность расширить свои знания о других странах, их культуре, образовании, это обмен опытом. О привлекательности украинского высшего образования для иностранных студентов говорят следующие цифры: в настоящее время более 80 тысяч молодых людей из 158 стран мира учатся в разных образовательных учреждениях страны. Среди них много студентов из Ближнего Востока, Африки (Марокко, Нигерия, Кения, Конго, Танзания и других), а также Европы и бывших советских республик.

Ученые в качестве одной из основных задач обучения неродному языку и литературе иностранных студентов выделяют формирование их лингвистической, литературоведческой, эстетической и нравственной компетенции. Одну из перспектив решения этих сложных вопросов они видят в обращении к произведениям устного народного творчества. Среди всех жанров фольклора сказка является самым благодатным материалом для изучения в иноязычной аудитории. Благодаря занимательному сюжету и отсутствию жесткой «привязки» к конкретным событиям

национальной культуры она сравнительно легко воспринимается иностранными студентами [7, с. 65].

В настоящее время сказка стала объектом пристального внимания ученых многих специальностей, не только филологов и фольклористов. В ее исследовании используются самые различные методы и приемы. Народная сказка глубоко изучалась в трудах В. Я. Проппа, Е. М. Мелетинского, А. Н. Афанасьева.

Роль сказок в изучении иностранных языков, в усвоении элементов их культуры подчёркивали многие зарубежные специалисты (Carol E. Fixman, K. Malidovskaya, D. Moreno, В. Матвеевко, О. Барсукова-Сергеева, А. Наговицын, В. Пономарёв). Этой проблеме также посвящены работы А. Бордовской, Е. Ласкавцевой, А. Мамонтова, Н. Никитиной, С. Селивановой, Н. Татариновой. Активно занимались ею и отечественные исследователи (Е. Валит, Т. Ворова, О. Малышева, Л. Петришин, Н. Северин и другие). Актуальным и справедливым является утверждение одного из ведущих специалистов в области изучения РКИ Т. М. Балыхиной о том, что сказки способствуют толерантному усвоению русской (добавим, любой) культуры [1, с. 24].

Теоретиков и преподавателей-практиков привлекают как сами по себе тексты сказок в качестве средств обучения языку, так и прецедентные явления, которые активно употребляются в

живой разговорной речи. В методическом отношении сказка имеет ряд преимуществ. Широко используются возможности сказки в качестве материала обучения как родному, так и иностранному языку, их большой лингвометодический потенциал способствует мотивированному и эффективному усвоению иноязычной речи. Кроме того, в свете проблемы адекватного восприятия иностранными студентами национальной картины мира народа той страны, в которой они обучаются, сказки являются незаменимым средством для знакомства с культурой этих народов.

В методике преподавания иностранных языков в качестве материала для обучения чтению более эффективным считается чтение аутентичных текстов (нежели учебных). Несмотря на сложность их понимания иностранными учащимися, ряд факторов говорит в пользу использования таких текстов как оптимального средства обучения языку и шире – знакомства с иноязычными культурой и литературой [7, с. 320]. Наличие языковой среды существенно ускоряет процесс формирования словарного запаса учащихся и делает возможным определенное увеличение его минимума, прежде всего за счет разговорно-бытовой лексики, которая, как правило, широко представлена в народных сказках. За внешней простотой их содержания скрываются глубокие идеи, принципы жизни и система ценностей, которая формирует ментальность человека. Эти

характеристики сказочного текста, также прецедентность сказок, концентрация в них лингвистических, страноведческих, литературоведческих, культуроведческих явлений имеют большое значение для учебного процесса. Все это создает устойчивую мотивацию к чтению художественной литературы на русском/украинском языке.

Приступая к работе над сказками, необходимо определиться с принципами их отбора для дальнейшего изучения. Представляется, что отбор текстов должен производиться на основе принципов социальной нейтральности, значимости с точки зрения лингвострановедения и культуроведения, а также сюжетности и увлекательности для студентов [2, с. 47]. Содержательный аспект может быть представлен следующими векторами. Начать знакомство с самим жанром сказки желательно с обращения к произведениям, чье содержание близко или совпадает с фольклором тех народов, представители которых обучаются в данной группе. Так, например, студенты из стран Центральной Азии знакомы с произведениями народного творчества, в которых говорится о важности совместного труда, дружной семье, взаимопомощи и выручке. Поэтому знакомство с русской сказкой «Репка» проходит у них достаточно легко, они без труда объясняют значение пословиц наиболее подходящих прочитанной сказке, раскрывающих ее содержание: *ум хорошо, а два лучше;*

дружному стаду волк не страшен; берись дружно – не будет грузно; десять пальцев сильнее, чем один и др. В сказках тюркоязычных народов мы также находим знакомые образы и мотивы русских и украинских бытовых сказок. Бродячие сюжеты во многом способствуют взаимовлиянию и развитию литератур, а фольклорная общность уже сама по себе разрушает миф о некой замкнутости национальных культур.

Достаточно часто приходится обращаться и к сказкам, «далеким» для студентов, которые в данный момент обучаются в Украине. Если русские сказки являются более увлекательными, то занимательность, например, китайских сказок имеет меньшее значение. Таким образом, очевидно, что главной функцией китайских сказок является скорее учебная и воспитательная, чем развлекательная. Они несут больше моральной, учебной нагрузки, даже если в сказках присутствуют фантастические, волшебные персонажи или предметы. В русских и украинских сказках самое важное, чтобы герой был добрым, тогда волшебные помощники к нему сами приходят на помощь. Китайские сказки обычно учат, что человек должен быть прежде всего трудолюбивым, добрым, иногда остроумным.

Любовь к труду, почитание старших, следование собственной судьбе вплоть до самопожертвования коллективу (своей семьи, общины, государства) – именно эти качества закреплялись конфуцианской этикой и распространялись в

народе [3]. Несмотря на то, что все положительные герои китайского фольклора отличаются исключительным трудолюбием, они также мечтают о чуде, также обращаются за поддержкой к магическим помощникам. Однако они получают волшебную помощь не просто за доброту характера, а лишь в награду за собственное усердие и мастерство. Поэтому ни в одной китайской сказке чудеса не происходят без собственных умений.

Африканские сказки отличаются от европейских (дошедших до нас) отсутствием нравственного урока. Иногда сказки даже не имеют концовки, и рассказчик спрашивает собравшихся, что, по их мнению, должно случиться потом, – например, кому из трёх героев, спасших девушку совместно, та должна достаться. Происходящее в сказках жестоко, персонажи – не хитры, а коварны, а единственным наказанием на ошибку или неудачу является смерть. Поскольку африканские сказки до последнего времени не имели письменной формы и передавались из уст в уста, они не столь стройны: они состоят из эпизодов, которые рассказчик комбинирует как ему вздумается, и с начала до конца состав действующих лиц может полностью измениться. Иногда в сказке присутствуют события, вовсе никак не связанные с последней канвой повествования, что относят к ошибкам и культурному барьеру при записи сказок европейцами. Богатство в африканских сказках – не золото,

земли или власть, а еда, особенно местный аналог нашей скатерти-самобранки. В качестве равноценной альтернативы может выступать разве что красивая жена.

Сходство русских, украинских, китайских, кенийских сказок о животных состоит в том, что среди их персонажей преобладают дикие животные и птицы. Так, популярными персонажами в славянских сказках являются лиса, волк, медведь, заяц, петух, коза; в китайских – тигр, заяц, лиса, петух, лягушка, мышь, кошка, бык, обезьяна; в кенийских – лев, крокодил, шакал, слон и другие. Как видим, в некоторых произведениях есть общие персонажи (лиса, заяц, волк, медведь), хотя в китайских и кенийских – медведь встречается редко. Экзотическими животными наполнены народные сказки Кении, что также вызывает определенные трудности при восприятии русских и украинских произведений народного творчества. Таким образом, при работе над произведениями русского и украинского фольклора со студентами-иностранцами необходимо учитывать достаточно мощную идейно-содержательную интерференцию.

Принцип общности и национального своеобразия родной и иностранной (в данном случае русской/украинской) литературы, заявленный еще в 80-тые годы академиком М. В. Черкезовой, активно используется современными методистами.

Преподаватели, работающие со студентами-иностранцами, отмечают необходимость обязательной предварительной работы по снятию трудностей языкового и литературоведческого характера. Добавим к ним страноведческий комментарий, включающий в себя знания, свойственные членам определенной языковой общности и отсутствующие у иностранцев (Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров). Различные тексты и упражнения к ним обеспечивают возможность избирательности в процессе обучения. Их необходимо подбирать по степени нарастания сложности, особое внимание обращая на активное владение нормами речевого этикета. В данном случае целесообразно говорить об усвоении речевых стандартов, характерных для русского/украинского сказочного повествования.

Немаловажный критерий при отборе произведений устного народного творчества для последующей работы над ними – их языковая доступность. В связи с этим возникает вопрос об адаптации художественного текста, рациональность которой зависит от целей и этапа обучения, уровня языковой подготовки читателя, их знаний по истории культуры и литературы, актуализация которых в читательском сознании и является предпосылкой адекватного восприятия текста [7, с. 55–57].

Адаптированный текст должен максимально приближаться по коммуникативной функции к речи, должна сохраняться его занимательность и безукоризненность в идейном и художественном отношении [4]. По характеру вносимых в авторский текст изменений в методике различают следующие уровни адаптации: сильная, средняя, слабая, условная (А. Н. Васильева).

Сильная адаптация означает общее качественное изменение речевой структуры текста, то есть «вольное переложение». При такой степени целесообразно использование активных игровых методов. Средняя – внесение значительных изменений в речевую структуру за счет мелких сокращений и синонимических замен трудных мест, сохранение при этом в известной мере оригинальности текста. При такой степени адаптации можно говорить об обучении самостоятельному смысловому восприятию в процессе чтения. Слабая – сокращение текста крупными блоками при сохранении содержательного ядра и минимальных изменениях в речевой структуре. Условная – внесение «трудных мест» в петит с сохранением последовательности содержания основной части текста. Различные формы работы над аутентичным текстом (от игровых заданий до обучения понимания при чтении сказок) зависят от степени его адаптации. На начальном этапе обучения преобладает сильная и средняя степень адаптации текста. В то

же время методисты говорят об очень осторожном обращении к разным видам адаптации, так как исключение из текстов национально-культуроведческой лексики, «подгонка» их к уровню знаний студентов ведет за собой исчезновение произведения устного народного творчества как такового, когда смысл и сюжет сохраняются, а первоначальный текст заменяется самодельным. Из произведений русского и украинского сказочного жанра можно отобрать высокохудожественный материал, не требующий такой методической обработки. В фольклоре славянских народов найдется много сказок, которые можно предложить для изучения. Это и «Репка», и «Колобок», и «Теремок», а также «Три медведя», «Курочка ряба», «Кривая уточка» («Кривенька качечка»), «Языкатая Хвеська» («Язиката Хвеська»). В нигерийском фольклоре это, например, сказка «Сторож саванны» в пересказе Луды.

В случае же возникновения разного рода трудностей методическая обработка должна проводиться в минимальной или средней степени: в плане синонимической замены лексических единиц, не нарушающих ритмику сказки и сохраняющих ее содержательное ядро. Также снятие трудностей лексического характера может происходить путем словотолкования. В случае с «Репкой» это может выглядеть так.

Посадил репку – посеял семена репки. *Большая-пребольшая* – употребление однокорневых слов для усиления значения, то есть «очень большая». *Рвать* – в данном тексте означает собирать урожай, то есть то, что выросло. *Тянут-потянут* – тянут долго, потому что репка большая и находится глубоко в земле. Словарный минимум в процессе работы над сказкой усваивается сначала на рецептивном уровне. Слова узнаются в контексте и точно переводятся с иностранного языка (в данном случае – русского/украинского) на родной на слух и при чтении текста. При этом в памяти студентов закладывается база пассивного словаря. При переводе предложений с родного языка на иностранный, ответах на вопросы, записи новых слов, пересказе лексика усваивается на репродуктивном уровне.

Таким образом, тексты фольклорного жанра, в частности сказки, расширяют и углубляют знания иностранных студентов по русскому/украинскому языку, знакомят их с национальной культурой этих народов.

Мусурманкулау Артур,
студент группы Ю-04 і, Беларусь
Научный руководитель: *А. И. Киселева,*
г. Сумы, СумГУ

О ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЯХ УЧЕБНОГО ЮРИДИЧЕСКОГО ТЕКСТА.

Объектом исследования стали языковые и структурные особенности юридических текстов, с которыми мы, иностранные студенты СумГУ, получающие профессию юриста, работаем на занятиях, к которым апеллируют преподаватели специальных дисциплин. Целью исследования мы полагаем анализ лингвистических признаков юридических текстов, выяснение особенностей усвоения таких текстов иностранными студентами.

В лингвистической литературе юридические тексты рассматриваются, с одной стороны, как одни из самых строго регламентированных по стилистике и содержанию, а с другой стороны – как включающие в свой состав множество особенностей стилистического и формационного характера. Известно, что при осуществлении коммуникации юрист обязан быть точен и многозначен в своих выражениях. Это принципиально важно для его качественной профессиональной деятельности, для избежания непоправимых ошибок в юридической практике.

Язык права — важнейший элемент юридической техники. С одной стороны он специфичен, с другой стороны — право касается всех членов общества и должно говорить на общедоступном языке, чего нельзя сказать о техническом языке, связанном с предметами и ситуациями, с которыми большинство людей в будничной жизни не сталкиваются. Законы же пишутся

для всех и касаются повседневно возникающих ситуаций. Даже простые юридические акты могут иметь зачастую самые серьезные последствия. Исследователи отмечают, что язык права является в известной степени языком, порожденным частично обычным языком, на который он нередко оказывает влияние. И сам он подвергается, в свою очередь, обратному влиянию со стороны языка повседневного общения [6, 220].

В общей теории языкознания как детерминирующую характеристику текста определяют то, что текст, по своему существу, одновременно и детерминирован, и "размыт". Эта двойственная природа текста определяет необходимость искать основные закономерности организации текста. Мнения ученых по этому поводу неоднозначны. Так, например, немецкий лингвист Хорст Изенберг считает, что нет смысла рассматривать довольно расплывчатое понятие "типология текста" и что истинным предметом лингвистики текста является способность человека к порождению текстов [5, 47]. Разделяя в целом эту точку зрения, мы считаем, что будущих юристов обязательно следует знакомить с законами образования, типологией юридического текста, в силу его регламентированности, необходимо объяснять иностранным студентам особенности официально-делового стиля речи.

Обращаясь к особенностям юридического стиля, мы основываемся на введенном академиком В.В. Виноградовым в

1955 году определении речевого стиля: «Стиль – это общественно осознанная и функционально обусловленная, внутренне объединенная совокупность приемов употребления, отбора и сочетания средств речевого общения в сфере того или иного общественного, общенационального языка, соотносительная с другими такими же способами выражения, которые служат для иных целей, выполняют иные функции в речевой общественной практике данного народа» [цит. по 3, с.59].

На наш взгляд, к общим закономерностям юридического стиля, следует отнести чётко выраженные рамки поля обсуждения и затрагиваемой темы; лаконичность и однозначность изложения; обязательное наличие ссылок на источники права и кодексы в непосредственном общении. В юридическом стиле выделяют четыре подстиля – законодательный, юрисдикционный, дипломатический, административный, каждый из которых, в зависимости от вида документа, может реализовываться как в устной, так и в письменной форме [7]. В зависимости от вида юридической деятельности документы каждого из названных подстилей можно подразделить на предписания (юридические документы, требующие выполнения обязательных определённых действий); ходатайства (официальные документы, содержащие просьбу о чем-либо или представление чего-либо); информирование, или

уведомление. Они представлены большим количеством документов, которые отличаются формальными и языковыми особенностями. Продемонстрируем вышеобозначенные положения на примере юрисдикционного подстиля.

Таблица 1

Виды документов юрисдикционного подстиля речи

Предписания
Письменная форма: обвинительное заключение, приговор, определение, судебное решение, постановление об аресте, постановление об обыске Устная форма: апеллирующая парламентская речь
Ходатайства
Письменная форма: кассационная жалоба, кассационный протест, поручение, подписка, обязательство
Информирование
Письменная форма: процессуальный акт, протокол Устная форма: опрос, допрос, показания, очная ставка

Среди лингвистических особенностей учебного юридического текста ученые называют прежде всего соблюдение норм литературного языка, объективность, точность в отражении фактических данных, логичность изложения, правильное употребление терминов [1, 61], соответствие структурным, стилистическим, языковым, логическим, прагматическим нормам и упорядоченность; наличие большого количества юридических терминов, клише; отсутствие эмоционально-окрашенной лексики; частое употребление однородных членов предложения, безличных конструкций,

преобладание простых предложений над сложными, частое употребление отрицаний, преимущественное использование глаголов настоящего времени в формах третьего лица.

Опираясь на факты, полученные в ходе исследования, можно сделать вывод о том, что языковые особенности юридических текстов обусловлены в первую очередь областью их применения (юриспруденция), а следовательно – требованиями одновременно и формационности, и понятности. Этим они отличаются от учебных текстов для студентов других специальностей. Вышеизложенное подтверждает необходимость углубленного изучения официально-делового стиля речи иностранными студентами, которые выбрали профессию юриста.

Список літератури

1. Варлакова Т. В. Лингвистические особенности научных юридических текстов // Научный вестник Омской академии МВД России № 3 (54), 2014 - С.58-62
2. Гальперин И.Р. «Текст как объект лингвистического исследования». —М.: Наука, 1981. - 138 с.
3. Долинин К.А. Стилистика французского языка. - М.: Просвещение, 1987. – 303 с.
4. Елибаева Р.Д. и др. Языковые особенности изучения юридического текста в гуманитарном вузе. // Вестник

Томского государственного университета. Серия: Филологические науки и культурология. Лингвистика.), 2016. выпуск 3 (7). – С.31-36.

5. Изенберг Х. О предмете лингвистической теории текста // Лингвистика текста: Новое в зарубежной лингвистике. - Вып.8. - М., 1978. - С.40-62.
6. Мешкова И.Н. Техника перевода юридических текстов и юридическая лингвистика // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. 2011. № 4. - С. 219-223.
7. <https://xreferat.com/31/4259-1>

Ніколенко І. Ю., студентка СФдср-19-1,
Україна, м.Суми, Сумська філія Харківського
національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: *Василенко В.*

МОВА ПРАВА ЯК ПІДСИСТЕМА ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Мова права – це цілісна комунікативно-галузева підсистема літературної мови з певним набором характерних лінгвостилістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній [1, с. 23-32]. Як надзвичайно важлива й соціально значуща сфера мовної комунікації, що забезпечує

нормативно-правове регулювання діяльності суспільства, мова права усе більше привертає увагу вчених і практиків із різних галузей знань. Основними галузями функціонування сучасної правничої мови є законодавство (національне і міжнародне), судочинство, нотаріат і діловодство, юридична наука й освіта, правова інформація.

Оскільки ми поділяємо думку щодо існування мови права як фахової мови, тому спираємось на загальноприйняте визначення фахової мови, яке, на нашу думку, найточніше виражає сутність мови – це варіант загальнозживаної мови, який слугує як засобом пізнання та поняттєвого визначення спеціальних предметів, так і засобом сповіщення про них, і тому враховує особливі комунікативні потреби в певній галузі. Беручи до уваги особливості мови права (предмет, завдання і роль мови), її можна визначити як одну з форм фахової мови, яка слугує засобом поняттєвого визначення і пізнання як звичайного буденного, так і фахового стану речей та предметів, а також є засобом сповіщення про них у певному науковому контексті.

Мова стає об'єктом правового регулювання насамперед у сфері дії закону щодо статусу мови, її возведення в ранг державної. Такий закон нормує в соціальній сфері обов'язкове зживання тієї чи іншої мови. Держава встановлює мову офіційного спілкування – мову, якою держава контактує зі

своїми громадянами. Встановлюючи мову влади, держава передбачає конфлікт вибору мови, оскільки, мови в контакті легко стають мовами в конфлікті. Крім того, з допомогою офіційної мови нав'язуються владні відносини.

Вивчення законодавчих текстів дозволяє виділити деякі особливості юридичної мови, які експлікують її специфіку. Так, текст права, який представляє собою систему нормативних установок, володіє якостями перформативності – це мовний акт законодавця, прирівняний до дії, якою він вносить зміни в існуючий світ. Доводячи волю законодавця до відома юридичних та фізичних осіб, право через мову цілеспрямовано впливає на свідомість людей, підштовхуючи їх вести себе належним чином. Мова, набуваючи статусу мови права, виробляє спеціальні засоби вираження для виконання функції впливу на пересічних громадян і стає відособленою системою, в якій діють свої «правила гри». В юридичній мові з'являється особлива нормативність, при якій «мовна форма діалектично взаємодіє з правовим змістом» [2, с. 57-61].

Для юридичної мови характерна також чітка семантизація мовних засобів, які вживають. Без спеціальних знань можливо навіть вважати текст рішення суду «мотиви судового рішення» незрозумілим, не знаючи, що «його завданням є не переконання неспеціалістів у вірності прийнятого рішення, а у вмінні так його юридично

обґрунтувати, щоб воно змогло витримати юридичну повторну експертизу. У текстах законів абстрактний та узагальнюючий стиль спирається на їх функцію – врегулювати сферу суспільного життя. Оскільки неможливо заздалегідь виявити всі можливі ситуації та конфлікти, які постають при цьому, законодавець вживає багато загальних понять, які повинні бути доступними, щоб їх можна було вжити за будь-яких обставин.

Коло адресатів законів, тобто всі, кого згідно закону стосується встановлене право, розділяється на тих, хто слідує закону і тих, хто застосовує його. Якщо розглядати абстрактний стиль термінології приватного права, то необхідними є спеціальні знання про історичний розвиток німецької мови права, щоб зрозуміти причини, які стали поштовхом до розвитку абстрактності німецької мови законів. В основі умовної термінології закону лежить власне той історично обґрунтований факт, що «укладачі звикли оперувати спеціальними термінами колишньої латинської мови права».

Вторинний адресат – юридично некомпетентний громадянин та його проблеми з розумінням мови права є головним аргументом для критичних дискусій стосовно мови права, навіть поза межами досліджень фахових мов та дидактики викладання. Насамперед вони стосуються мовних явищ, які слід аналізувати за допомогою лінгвістичних засобів. Іноді у критичних працях визнають, що узагальнення та

абстрагування в мові закону можуть бути обґрунтованими. Всупереч визнанню існування мовних ознак законів, зумовлених змістом, науковці виступають за спрощення і зрозумілий спосіб висловлювань [3, с. 43-47].

Відкритість мови права обумовлена не лише самою природою права, тенденцією до розширення сфери правового регулювання (майже усіх видів) суспільних відносин, а й внутрішньо-лінгвістичними чинниками – передусім постійною взаємодією загальнолітературної і власне юридичної лексики, адже юридичний словник постійно поповнюється термінами, утвореними на основі загальноповживаних слів шляхом їх спеціалізації. Процеси термінологізації і детермінологізації спричиняють мінливість (рухливість) меж юридичної та загальноповживаної лексики. Співвідношення загальноповживаної і спеціальної лексики у юридичних текстах варіюється залежно від їхнього призначення і жанру.

Кожен функціонально-стильовий різновид юридичної мови має свої специфічні ознаки, норми і правила використання мовних засобів залежно від ситуації та комунікативного завдання. Так, мова офіційно-ділових текстів, зокрема законодавчих актів, призначених регулювати суспільні відносини, характеризується офіційністю, узагальненістю, стандартизованістю, кодифікованістю, безособовістю, настановчо-інформативним характером, стилістичною

нейтральністю, відсутністю індивідуально-авторських рис. Мова юридичної науки вирізняється логічністю, об'єктивністю й обґрунтованістю, фактологічною точністю, аргументованістю, узагальненістю та ін. Мова юридичної публіцистики, реалізуючи дві основні, нерозривно поєднані функції – інформативності і впливу, характеризується полемічною загостреністю, популярністю, образністю, експресивністю, відкритою цінністю, поєднанням різностильових елементів у тексті, індивідуально-авторськими стильовими ознаками. Розмовний стиль у юридичному мовленні, маючи основною функцією комунікативну, реалізує її у двох видах усного професійного спілкування – офіційному і напівофіційному, або неофіційному. Останньому притаманні спонтанність (непідготовленість), неповнота або надлишковість мовних засобів, експресивно-емоційна забарвленість тощо [1, с. 23-32].

Таким чином, процес становлення мови права як фахової мови постає закономірним етапом розвитку мовознавства, юриспруденції в цілому.

Список літератури

1. Артикуца Н.В. Мова права в її функціональних різновидах. *Сьогоднішня українська мовна середовища*. 2008. С. 23–32.

2. Василенко В.А. Термінологія в сучасній правотворчості // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». Збірник наукових праць. Випуск 43. Том 1. Міжнародний гуманітарний університет. 2019. Вид.-во «Гельветика». Одеса. С. 57-61.

3. Василенко В.А., Деменко А.В. Особливості мовної свідомості юристів // Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. / Гол. ред. С.П.Кучин. Вип.17. X. : Наукове товариство «Наука та знання», 2017. С. 43-47.

Оджуба Клінтон Ліхеми, студент
МЦ.м–936, Нігерія
Ел-Герей Ахлам Абдулла, студентка
МЦ.м–936, Танзанія
Науковий керівник: **Н. О. Ворона**,
викладач, Суми, СумДУ

РЕЛІГІЙНІ ВІРУВАННЯ В НІГЕРІЇ І ТАНЗАНІЇ

Нігерія – це африканська країна з найбільшою чисельністю населення серед усіх країн Африки, приблизно 168 млн. чоловік з більш ніж 350-ти етнічних традиційних груп, які розмовляють різними мовами. Близько половини нігерійців є мусульманами, інша половина – це християни. Нігерія є світською державою, але віросповідання продовжує відігравати

велику роль в нігерійському суспільстві. В Нігерії діє неписаний закон, коли президента країни обирають в тому числі з урахуванням його релігійної приналежності, щоб главою держави по черзі ставали то представник християнської, то мусульманської віри. Якщо цей закон порушується через те, що прихильники одного з кандидатів вирішують знехтувати усталеною традицією, тоді виникають суспільні конфлікти, що супроводжуються масовими протестами. Крім двох основних офіційних церков, у різних народностей Нігерії поширені й інші релігійні вірування і культу. Часто буває, що у одних і тих самих народностей співіснують різні вірування [3].

Наприклад, серед народності йоруба можна зустріти і мусульман, і християн. У Нігерії, більш ніж в інших африканських країнах, збереглися храми, пов'язані з традиційними релігіями, збереглися й стародавні вірування, які очолюють жерці і навіть релігійні таємні товариства. Велика частина населення дотримується місцевих традиційних вірувань і культів, навіть якщо формально вони належать до християн чи мусульман.

Найбільший розвиток стародавні традиційні вірування отримали у народностей йоруба, біні, бо. До цього часу у них зберігаються елементи родоплемінних культів. У йоруба, наприклад, відомо безліч різних богів; до вищих належать божества, що уособлюють головні сили природи, до нижчих –

всілякі духи – покровителі гір, річок, дерев і т. ін. Існує і культ предків, так представники народу «бо» вірять в бога на ім'я "Чи", а представники племені «йоруба» вірять в «Шанго», «Огун» та інших. Широко поширені віра в чаклунство, чорна і біла магії.

Стародавні вірування співіснують з Ісламом, який виник в Нігерії в середньовіччя, але особливо швидко поширився в середині XIX ст. Так само народні вірування досить часто можуть поєднуватися з християнством [1].

Нігерійська статуя духа Ікенга. Символізує здатність чоловіків досягати успіху та влади.

Християнство (католицизм і протестантство) сповідують переважно народи Західної та Східної Нігерії – частина народностей йоруба, еве, бо, біні, іджо, тив, ібібіо та ін.

Перші християнські місіонери з'явилися в Нігерії ще в XV ст., але активно християнство почали сповідувати з XIX ст.

В даний час існує велика кількість католицьких і протестантських церков, сект і місіонерських товариств. Діє в

Нігерії також кілька християнсько-африканських синкретичних сект.

Найбільш впливовою і численною з них є секта «Херувими і Серафими», до неї входять понад 500 тис. чоловік. Впродовж останніх років зростає популярність нової релігійної організації – Національної церкви Нігерії, яка проповідує нову релігію - годіанство.

В наші дні все більше посилюється інтерес нігерійців до власних національних культурних цінностей, відбувається все більше взаємозбагачення різних культур, в тому числі релігійної культури. Але сказати, що наявність в країні великої кількості різних релігійних течій не приводить до конфліктів в суспільстві, було б неправдою. Через релігійні суперечки і непорозуміння час від часу відбуваються навіть вбивства, хоча вони зазвичай мають локальний характер [2].

Танзанія – це країна на сході Африки, кількість населення втричі менше, ніж в Нігерії, біля 52 мільйонів чоловік. Так само, як і нігерійське суспільство, танзанійці сповідують переважно християнство і мусульманство. Християнство є переважною релігією. Часто ті, хто належить до цих двох провідних релігійних груп, продовжують практикувати й давні народні вірування.

Серед християн найчисельніша релігійна громада – римо-католики (приблизно 30 %). Римо-католицькі місіонери від

самого початку не тільки проповідували християнство, але й відігравали значну роль у розвитку Танзанії, будуючи численні школи та лікарні.

Протестанти Танзанії складають 27% населення. Більшість протестантських місіонерів прибули в 19 столітті разом з католицькими місіонерами. Протягом колоніальної ери протестантські місіонери жорстоко конкурували з католицькими місіонерами в євангелізації місцевих жителів. Конкуренція ця набувала іноді таких неприпустимих форм, що колоніальний уряд змушений був призначити різні області для різних місіонерських груп. Проте протестантські місіонери, як і католицькі, багато зробили для соціального розвитку країни. Сьогодні основними протестантськими групами в Танзанії є лютерани, моравці, англікани, п'ятидесятники та адвентисти [5].

В Танзанії є й не надто чисельна православна громада, приблизно 40 тисяч вірних. Православна церква виникла тут порівняно недавно, в 1958 році зусиллями грецьких місіонерів. Православна храми знаходяться переважно на північному заході, біля озера Вікторія, на кордоні з Угандою. Завдяки сусідству з Угандою православ'я в цьому регіоні динамічно поширюється [4].

Другою релігійною громадою Танзанії за числом прихильників (35%) є іслам. Мусульмани Танзанії мешкають, в переважній більшості, в прибережних районах та на островах

Занзібар і Пемба. Так на Занзібарі мусульмани складають 99% мешканців острова.

Зараз представники ісламу та християнства спілкуються доволі мирно, в Танзанії не буває серйозних конфліктів на релігійному ґрунті, але так було не завжди, до 19 століття ці стосунки були дуже напруженими. (Релігійні вірування в Танзанії) Танзанійців, що зберігають прихильність виключно до давніх народних вірувань, небагато, менше 2%. Мешкають вони зазвичай у віддалених районах. Наприклад, в районі озера Ейясі, далеко від цивілізації, проживає дуже миролюбне плем'я Датога. Представники цього племені зберегли традиції прашурів і вірування в африканських духів [6].

Жінка з племені датога в Танзанії.

Конституція Танзанії передбачає свободу віросповідання, що дозволяє мирно співіснувати представникам різних релігійних громад. Окрім того, кожна релігійна громада зробила свій великий внесок у розвиток танзанійського суспільства. Танзанія – це приклад країни, де різні релігійні громади мирно співіснують і успішно взаємодіють.

Список літератури

1. Георги Д.Г Традиционные верования народов Южной Нигерии в современных условиях / Д.Г. Георги [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<https://cyberleninka.ru/article/n/traditsionnye-verovaniya-narodov-yuzhnoy-nigerii-v-sovremennyh-usloviyah>.
2. Кочакова Н.Б. Традиционные африканские религии / Н.Б Кочакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.google.com/search>
3. Люди Нигерии: население, языки, религия. <https://kiliman.info/lyudi-nigerii-naselenie-yazyki-religiya>.
4. Православие в Танзании <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/476493>
5. Релігійні вірування в Танзанії <https://uk.history-hub.com/religiini-viruvannya-v-tanzanii>.
6. Танзанія, що змінила уявлення про Африку <https://andy-travel.com.ua/tanzania>.

ЗМІСТ

	С.
Кунградбаев Кайрат Азамат Улі, Біденко Л. В. Використання електронних навчальних ресурсів у процесі навчання української мови як іноземної.	3
Nabok M. M., Mintah-Benyin Kwesi Gyebi. THE PRINCIPLES OF TEACHING UKRAINIAN FOLK DUMAS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE	16
Yarova Alla, Alam Hussain Afrin Farzana, Sukumaran Vasanth. LESYA UKRAINKA AND «THE RIGVEDA»: SOCIOCULTURAL AND LINGUISTIC CONTEXT OF TRANSLATIO	21
Амір Емін Огли Магалов, М. С. Казанджиєва. Гаджи Зейналабдин Тагиров: личность и история.	36
Албатат М., Клипатская Ю. А. Формирование навыков иноязычного профессионального общения студентов медицинского профиля.	49
Таирова М., Онбаев С., А. В. Роденко. Перспективы развития высшего образования в Туркменистане.	59
Мартиненко А. В., Василенко В. Формування термінологічної та мовнокомунікативної компетентностей правника.	64
Магалов Емір Емін Огли. Шевцова А. В. Концептуалізація внутрішнього і зовнішнього світу людини в пареміях-соматонімах азербайджанської мови.	70
Абдулазізов А., Коньок О. П. Евфемізми в українській та узбецькій культурі.	74

Dhvani Patel., Kulishenko L. A. FESTIVALS OF INDIA AND UKRAINE.	80
Саммар Маджд, Е. Ю. Бурнос. Арабские этикетные нормы приветствия и прощания.	86
Sayyed Mubaashera Irfan, Pylypenko-Fritsak Nataliia. TRADITIONAL INDIAN DANCE AS SYMBOLIC NONVERBAL COMMUNICATION.	91
Дядченко Г. В., Боатенг Бенджамін Квадво. Свята в Гані.	97
Угва Чімаобі Принс, Г. І. Кисельова. INDIGENOUS LANGUAGES OF NIGERIA: CURRENT STATE AND PROBLEMS OF CONSERVATION.	103
Белхаддад Оуссама, Дегтярьова Т. О. Урахування особливостей рідної мови у процесі навчання української як іноземної.	110
Алмасри Ахмад, Ворона Н. О. Застільні традиції арабів як важлива частина арабської культури.	114
Кхан Аджмал, Пилипенко-Фріцак Н. А. Етноорієнтована методика навчання у полікультурній групі.	123
Балсак Е., Чернякова А. В. Комунікативний театр як інноваційна технологія мовної підготовки освітніх мігрантів.	130
Ojo Olajide Joshua, Zaitseva S. S. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY IN THE SOCIETY	136
Сохеїл Мохаммад Сохеїб, Пилипенко-Фріцак Н. А. Активізація пізнавальної діяльності іноземних студентів через застосування інформаційних та комп'ютерних технологій на заняттях з української мови.	141

Фехінтола Мосес Дамілола, Чернишова Т. Г. Використання елементів інтегрованого навчання на заняттях з української мови як іноземної.	148
Океріо Давид Масесе, Похілько О. В. Реализация жанровых возможностей сказки в процессе изучения РКИ и УКИ.	155
Мусурманкулау Артур., Киселева А. И. О лингвистических особенностях учебного юридического текста.	166
Ніколенко І. Ю., Василенко В. Мова права як підсистема літературної мови.	172
Оджуба Клінтон Ліхемі, Ел-Герей Ахлам Абдулла, Н. О. Ворона. Релігійні вірування в Нігерії і Танзанії.	178

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

IV Всеукраїнської науково-практичної студентської онлайн-конференції

«Наукова спільнота студентів XXI століття»

7–8 квітня 2021 року

IV All-Ukrainian Scientific-Practical Student Online Conference

«Scientific Community of Students of the 21st Century»

April 7–8, 2021

Відповідальний за випуск та упорядник Л. В. Біденко
Комп'ютерне верстання Т. Г. Чернишової
Стиль та орфографія авторів збережені

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк.11, 16. Обл.-вид. арк. 10, 89.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.